

ივერია

ბავშვულ დემოკრატიულ კაბრის პერიოდული გამოცემა

№27

IV E R I A

EDITION PÉRIODIQUE EN LANGUE GÉORGIENNE

შ ი ნ ა ა რ ს ი

რუსეთის ორიენტაცია

რომანი „დათა თუთაშისია“

„სოლენიციის მთავარი გაკვეთილი“

ჩაგანება თუ მგლის თავზე სახარება

ბიბლიოგრაფია
სამეცნიერო

ალექსანდრე მანველიშვილი

მიხეილ ქავთარაძე

ალ. მანველიშვილი

მ. ქ - - ძე

M A I

1984

PARIS

სპარსეთ - ოსმალეთის იმპერიებმა აგან შექმნილი საქართველო მოკავშირეებს და დამხმარეთ ეძებდა. არა ერთი უდა იყო წარმოებული დასავლეთ ევროპის ქვეყნებთან . რამაც უშედეგოდ ჩაიარა , ამის მიზეზი ის იყო რომ სპარსეთისა და ოსმალეთის იმპერიების ვაძლიერების ხანაში ევროპაში სუფევდა და შლილდა და ხშირად თვით იყვნენ თავდავლენ პირობებში , განსაკუთრებით თურქებისაგან . ეს მდგომარეობა მათ აძლევდა თითო ეძინათ კავშირებს ხან ერთთან და ხან მეორესთან , ჩვენს მტრებთან . ზღვანეთის და პერსიის შემდეგ ოსმალეთი დასავლეთ ევროპასაც ემუქრებოდა . ასეთ პირობებში ევროპელებს ჩვენთვის არ ეცალათ .

ამას დაუმატეთ დასავლეთის სავაჭრო-ეკონომიური ინტერესების განვითარება და ბაზრების ძიება აღმოსავლეთში და გასავლეთი იქნება მამინდელი ევროპის დამოკიდებულება აღნიშნულ აღმოსავლურ იმპერიებთან . და მიუხედავად მათი დიდი სიმპატიებისა საქართველოსადმი , რეალურად შეუძლებელი შეიქმნა მათგან რაიმე დახმარების მიღება .

ასეთ პირობებში დაიწადა რუსეთის ორიენტაციის საკითხი , როგორც მეზობელ და ქრისტიანულ ქვეყნის მიმართ . და საბოლოოდ , როგორც ცვლითსაქართველო თუ გადაღურჩა სპარსეთ-თურქებისაგან განადგურებას , ის მსხვერპლად გახდა რუსეთისა .

რუსებმა შექმნეს და გააგრძელეს ის ყალიბი აზრი , რომ თუ არა რუსეთის მიერ დაპყრობა საქართველოსი , ეს უკანასკნელი სამეფო-მთავროვანად აღიგებებოდა პირისაგან მიწისა . მართალია რუსეთმა საქართველო დამპყრო , მაგრამ ის ფიზიკურ განადგურებას ვადაარჩინათ . საქმეში ჩაუხვედაც ადამიანისათვის და ზოგ ვულვარევილი : ქართველებისათვის ეს დამაგრებულება აღმინდა და ზოგი მის თუთყუპებით დღესაც იმორჩება . ამგვარი რწმენის სიყალბის ნათელყოფა შეიძლება თხზულების დაწერას მოითხოვდა , ხოლო ჩვენს პირობებში გვიწინა დაჯიყყოფილდეთ ერთი წერილით . ეს საკუარისი იქნება ზემოთ აღნიშნული შეხედულების სიყალბის ნათელსაყოფად .

რუსები და მათი ამჟღადი ფიქრობენ : მართალია , შეიძლება რუსეთშიც ვერ ძოვებოდა საქართველოსი დიდი სიკეთე , და ქართველები უმადებენ რომ რუსეთს ახლდოდა საქართველოსი სრული განადგურება , გასრულება , მაგრამ ფიზიკურად ის მინიმ გადარჩინა სრული განადგურებისაგან . თითქოს ქართველი ერის გარუსება , მისი გათქვეფა რუსის ხალხში , ფიზიკური განადგურება არ იყოს როგორც ერთისა .

აქ იხადება ორი საკითხი . ერთიამარველი : რუსეთი ნამდვილად უტოვებდა მოექცა საქართველოსი სხვა დამპყრობლებთან შედარებით და მართლა ვადაარჩინა ის ფიზიკურად , თუ კიდევ უარესად მოექცა .

მეორე საკითხი : მოელოდა თუ არა საქართველოსი სრული განადგურება ურწმუნოდ , თუ ესეც წმინდა რუსული მოგონება იყო .

პირველ კითხვაზე მხოლოდ ორიოდ სიტყვით ვაცემთ პასუხს , : საერთოდ არცერთი დაპყრობის გამათლება არ შეიძლება და თუ არჩევანზე მიდგება საქმე , მკონია რომ დამპყრობელთა შორის ყველაზე უარესი რუსეთი იყო , რადგან მისი ასიმილაციის პოლიტიკით ის სცდილობდა : ერთნული მეობის სრულ მოსპობას .

აქ ჩვენთვის საინტერესოა ვანახილოთ მეორე საკითხი .

თუ იმდროინდელ საერთაშორისო მდგომარეობას თურქეთ -სპარსეთის იმპერიებისა ობიექტურად ვავსინჯავთ და ვაწმინდებთ რომ ეს იმპერიები იმასვე მოითხოვდნენ საქართველოსაგან , რასაც მათ მიერ დაპყრობილი ქვეყნებისაგან , მათი სურული იყო საქართველოსი დამორჩილება და მისი ვასალურ პირობებში ჩაყენება . ხოლო რადგან საქართველო თავის თავისუფლებას არ სომობდა , ამას მოსდევდა შემოსევები , ხოცვა-ჟლეტა , ვადასახლებები და სხ . ამ მდგომარეობას კიდევ ართულებდა თვით სპარსეთ-ოსმალეთის ურთიერთ მტროქება და ისიც დამახასიათებელია რომ თურქეთ-სპარსეთის აგრესია უფრო ვაძლიერდა მას შემდეგ , რაც ქართველებმა აიღეს რუსეთის ორიენტაცია . მეორე რა მოხდა . ქართველმა მეფეებმა რუსეთს თავიანთი ხელით მიართვეს , ნაწილობრივ მაინც , ის რასაც სპარსეთ-ოსმალეთი მოითხოვდნენ მისგან და უარს იღებდნენ .

ეს მორმევა კი მოხდა სათანადო ვაფორმებული საერთაშორისო ხასიათის კანონიერად დადებული ხელშეკრულებით . რომლის რაგორც დადებდა შეიძლებოდა , ისევე მისი ვაუქმება . მაგრამ რუსეთი ამით არ დაჯიყყოფილდა . მან საქართველოსი სრული ანექსია მოუხდინა და დაიწყო მისი ერთნული მეობის სრული მოსპობა . ეს არის ისტორიული ფაქტი ვვლანათვის ცნობილია და ამაზე მეტს არას ვიტყვით .

ხოლო მთავარი საკითხის დასაბუთებისათვის მოგვიხდება ცოტა ვრცელი ექსკურსი უკანასკნელი საუკუნეების ისტორიაში , რადგან საქართველოს ისტორიის კარგად მცნობისათვისაც , თუ ის მეზობელთა ისტორიებს არ იცნობს ჩვენი ისტორიაც მისთვის ვაუფებარი არება .

როგორც იკვთვამარეობა ჩვენი მტრებისა იმ ხანაში , რომელსაც რუსები ჩვენ ქვეყანას სულთათნას უვალბდნენ . და ვიყვით სპარსეთით . ვერ მოკლედ მოვხაზოთ ჩვენთვის საკურო ხანა .

სპარსეთის იმპერიის დაქვემ ძალიან ადრე დაიწყო . თითქმის ყოველთვის , დაქვემას პირველი მიზეზები ისახებოდა ქვეყნის ამაღლების თვით წინიქში . სპარსეთის ისტორიაში ასეთად უნდა ჩაითვალოს მე 17 საუკუნეობად შახ აბაზ პირველის ხანა . შახ აბაზის სიძლიერისა და სისულტის ნიშნები მის საქართველოში ოთხი შემოსევის დროს ვამოხა ვარხვდა . (სხვაზედაც ქვემოთ) .

შახ აბაზს დიდი შეიარაღებული ძალა ქვადა და მისი შექმნილი ქართველი ალავერდი ხანი (უნდლიძე) .

მისი ნობელისათვისიანი არმიიდან, ორსანი ათასი საბჭოთაგულში გაუწევდა. ქართველი მეფეების რუსეთთან კავშირში: ის მეტად გააანჩხლა და გადაწყვიტა მთელი აღმოსავლეთ საქართველოს განადგურება. მაგრამ მიუხედავად მისი ვარდნული გამარჯვებებისა, არსებითად საქართველოში ის დამარცხდა — რაკი მიზანი ვერ განახორციელდა. მან ბოლოს თავისი ვანზარახვან ხელი აიღო და მისმა მემკვიდრეებმა ისევ დაზავების პოლიტიკა არჩიეს. . . რადგან მათ სხვა მრავალი დარდი აწუხებდათ . . . ევროპა მიწვევდა აღმოსავლეთისაკენ . . .

ცნობილია, იმპერიების დაღმის პროცესში მუდამ თავს იჩენდა ხოლმე ერთგვარი სულის მოდემის პერიოდები. გამორჩეულდნენ ძლიერი დამაინებები და სცდლობდნენ ისტორიის ჩარხის შემარბუნებას, მაგრამ რდევდა თავისი ლოგიკურ ბალანსად ვრძელდებოდა, ერთი ასეთი ტალღა სპარსეთის ისტორიაში მეოთვრამეტე საუკუნის დასაწყისში გაგორდა შახ ნადირის სახით.

ნადირი დაიბადა 1687 წელს. ის იყო შვილი თურქმანთა ერთი პატარა ტომის მეთაურისა. ბიძისაგან დამცირებულმა შექმნა თავისი ბანდა ყაზაღებისა და მერე, სპარსეთის კარჩისის დროს, რაც ტრადიცია იყო სპარსეთის ისტორიაში და ახლაც შეორდებდა, წინ წაიწია და სფეფიდების დინასტიას დაეპატრონა. გახდა შახი და ირდევ ერთხელ სპარსეთი ფეხზე წამოაყენა, დაპყრო აზერბაიჯანი, სომხეთი, შვეიცია ავგანისტანს, სპანის ყაენდაარსი, შვიკრა ინდოეთში და აიღო ღელი. სხვათა შორის ამ დროს იყო რომ სპარსეთში დაიბარა თეიმურაზ მთერე. უკანასკნელში მოხერხებული დამლობაშია გაითამაშა და საქართველო აიხრების გადაარჩინა. ნადირმა ახალგაზრდა ირაკლი თან დაიტოვა და მისი გმირული მოქმედების გამო შახმა ისიც მალე საქართველოში დააბრუნა. 1747 წელს მოკლეს ნადირ შახი. . .

სპარსეთის ისტორიაში იგიერთი იყო შემთხვევა რომ შახის სიკვდილის ანარქია არ მოჰყოლოდა. ახლაც კვლავ ანარქია დაიწყო, მაგრამ ახლაც გამიჩნდა ადა მამანდ ხანი. ის იყო თურქის ყაჯართა ტომისამან დაიკავა კასპიისა და თეირანის მხარეები და ათასგვარ სივრცეით ყველა თავისი მოწინააღმდეგენი დამარცხა და თავი სპარსეთის შახად გამოაცხადა. არც საქართველო დაივიწყა, რადგან მიუხედავად შექმნილ მდგომარეობისა, რომ საქართველო რუსეთის მფარველობაში იყო შესული, მინც მთელ აღმოსავლეთ საქართველოს სპარსეთის ვასალად სთვლიდნენ. ამ დროს ქართლ-კახეთის მეფედ ირაკლი იყო და მიწვევაზე უარი უთხრა, რადგან უკვე რუსეთთან კავშირში იყო შესული. ხოლო შედეგი, როგორც ვიცით იყო ტრადიციული.

შახმა უთუთოდ იცოდა რომ რუსეთი საქართველოს არ დაეხმარებოდა და ის მთაობრა. რუსეთმა გასტეხა სიტყვა. საქართველოს არ დაეხმარა, თუშეა ხელშეკრულების ძალით უნდა დახმარებოდა. ამნაირად ხელშეკრულება დარღვეული იყო რუსების მიერ. მიუედავად ამისა ირაკლიმ, ალა მამამად ხანი! მეორედ შემოთავაზებულ წინდადადებაზედაც უარი უთხრა. ჯიუტად ერთგული დარჩა უკვე დარღვეული ხელშეკრულებისა. მან ვერ გამოიყენა ხელსაერული შემთხვევა, რომ ისევ ტრადიციულ პოლიტიკას დასდგომოდა და ზურგი შეეკცია სიტყვის გამტეხი რუსეთისათვის. შახი რომ არ მოეკლათ, სპარსეთის მთერედ აიხრებდა არ აცდებოდა.

მამან ირაკლის საქართველოს მოწინავე წრეების უმრავლესობა არ თანაუგრძობდა რუსეთის საკითხში. ალა მამამად ხანთან ბრძოლებშიც ბევრმა ზურგი შეაკცია და პოლიტიკურად რუსეთთან სასტიკი მარცხი იგემა. მაგრამ საქართველოს დამარცხებას სპარსეთის იმპერიის დაცემა არ შეუჩერებია.ალა მამამად ხანის სიკვდილი, სპარსეთის ისტორიაში, მისი დაღმის მესამე წარსი იყო თუ პირველად შახ აბაჯის სიკვდილის ჩავთვლით და მეორედ ნადირ შახისას.

ამნაირად ალა მამამად ხანი უკანასკნელი სულთქმა სპარსეთის იმპერიისაშის შემდეგ სპარსეთმა დაქარაგმავთველგვარი თვითმყოფობის ძალა და ევროპელთა და იმავე რუსეთის სათამაშო ტყინა გახდა.

ფრანგის ისტორიკოსი ე. კავენდაკი სამართლიანად დასძენს: „ ფაქტიურად აბასის სიკვდილის შემდეგ ჩვენ ვნახეთ ერთი სერია გულუბნევილი მეფეთა რომელთა დროსაც უსფეფიდების სპარსეთი დაეშვა დაცე მისაკენ .“

როგორც იყო ვქრემე ფაქტორები, რომელნიც იწვევდნენ სპარსეთის დაცემას და მამასაღამე საქართველოს სამუდამო განთავისუფლებას მისი პრეტენზიებისაგან,

ინგლისის გავლენა სპარსეთზე ძალიან დარე დაიწყო. მას სპარსეთი აინტერესებდა ინდოეთის დაცვის მიზნით. ამიტომ დასავლეთში, როდესაც მას მეტოქეობა ჰქონდა პორტუგალიასთან, შახ აბაჯი გამოიყენეს. ამ დროს პორტუგალიას ეკავა სპარსეთის ყურფითან არსებული პატარა ნიჭული ბანდერა აბას და ინგლისელბმა შესძლეს მათი იქედან განდევნა. ხოლო შემდეგ როდესაც ინგლისის მტოქეობა დაიწყო, ააღრინდნენ ინდოეთში. . . აფრანგეთი რუსეთი და ბოლოს გერმანია, ინგლისი უფრო მეტად დაინტერესდა სპარსეთით. თუშეა გერმანიის მტოქეობა პიდაპირ ინდოეთს არ ეხებოდა. გერმანიის უმთავრესად აინტერესებდა გავლენა წინააწილაში და ინგლისს არც ეს აწუხებდა. რადგან მას აქ თავისი ბაზები აინტერესებდა.

საფრანგეთის მტოქეობა განსაკუთრებით გაძლიერდა ნაპოლეონის დროს. ნაპოლეონმა რამდენჯერმე შესცვალა თავისი გეგმა: ინდოეთის ხელში ჩავსებას. ამის მიხედვით სცვლიდა თავისი ტაქტიკის სპარსეთთან და ისმალეთთან

ამ მხრივ ჩვენს საკითხისათვის ყველაზე საინტერესოა ინგლის-რუსეთის მტოქეობა. აქ ყველაზე ნათლად იხატება სპარსეთის სრული დაცემა ვითარცა პირველბარისხოვანი სახელმწიფოსი. მას ესაზომა ყოველგვარი ძალა აგრესიისა და მხოლოდ აავდაცვას მიმართავს დამოუკიდებლობის შენარჩუნებისათვის. აქვე ჩნდება თურქეთის დაღმის ნიშნებიც. რაზედაც ქვემოთ ვისაუბრებთ.

ისტორიულად, იმპერია იბაძება, იზრდება და კვდება. უოველივე ეს შედარებითია მკვლამ საბოლოო მედი-
ერთი და იგივე, ისტორიულად არც ერთი იმპერია დაიციმულა უცბად და ერთბაშად. მაშინაც, როდესაც იმპერია
დაიციმულა ვარეშე მტრის შემოსევის შედეგად, დაციმვის მიზეზები გაცილებით ადრე უფილა შენიშნულ
და ის იწყება სწორედ მისი განვითარების ზენიტში. ასეთი იყო ჰუან ჩენი მტრების სპარსეთ-ოსმალეთისა.

აქ იველ ვესურს ზოგიერთი კანკერითული მკვლელობის დასახელებას, რაც ერთხელ კიდევ ცხადს მყოფს
თუ როგორი სწრაფი ნაბიჯით მიდიოდა სპარსეთ-ოსმალეთის დაცემა უმაჯრესად ევროპის ექსპანსიის შედეგ-
ად და რამელიც რუსეთის აგრესიით და გვირგვინდა.

როგორც აღვნიშნე, ინგლისის ბატონობა ინდოეთში მოითხოვდა აღნიშნულ ქვეყნებზე, განსაკუთრებით
სპარსეთზე მის ბატონობას - რადგან ეს იყო ორი მხრიდან კარგი ინდოეთისაკენ, ზღვით და ხმელეთით.

მეჩინებულ საუკუნის ბოლოს და მეოთხეამეტა საუკუნისა საფრანგეთი კიდევ სცილებლობდა მცირე გავლ-
ენით და „მეგობრობით“ დაქმავილებულყოფი. ამიტომ იყო რომ ლუდოვიკე მეოთხემეტემ ვერ გაბედა საქა-
რთველის საქმეებში ჩარევა და ქართველი ჯესპანი სულხან-საბა ორბელიანი ტყუილი სიტყვებით გამოიტყუმა.

საფრანგეთში მხოლოდ ნაპოლეონმა დააყენა მტიციედი აღმოსავლეთის საკითხი და ეს მიმართული იყო ინგ-
ლის-რუსეთის წინააღმდეგ, კერძოდ და საქართველოს საკითხი მისთვისაც ვარაუდების საკითხი იყო. საქართველოს
დათმობით უნდადა სპარსეთის გულის მოგება და ეს ოფიციალური აღმშენებლობითა და დაუდასტურა. საერთოდ
მისი აღმოსავლეთის პოლიტიკა არ იყო მყარი. ეს იმითაც იყო გამოწვეული, რომ მას საქმე ჰქონდა ერთდამადვე
დროს ორ ერთიმეორესთან დაპირისპირებულ ინგლის-რუსეთის იმპერიათა და ფაქტობრივად ორივესთან დამა-
ცხდა, ინგლის-რუსეთში მოხერხებულად გაითავის სპარსეთში და ის საშუალოდ დასცავს, თუმცა ჩვენი ქვე-
ყნისთვის დაგვიანდა. სპარსეთი ეცემა და მკვლამ საქართველოში რუსეთი ბატონდებოდა.

ნაპოლეონს უნდადა კოსტანტინეპოლის დაპყრობა და ამაში აღექსანდრე პირველთან დამარცხდა. ჰეკვანი
ტალიერანი ადრევე გრძობდა ამას და რუმად, მეტერნითან კავშირში, მას ხელს უშლიდა.

სპარსეთთან კავშირი კი მან ადრე დაიწყო. ჯერ უფრო გავზანა შეთან, რაც ფრანგ-შვეიცრების ხელშეკრუ-
ლებით გათვალა. ნაპოლეონი ჰპირდებოდა სპარსეთს, საქართველოს მის ვასალში და დაბრუნებას.

ამის შემდეგ მან გავზანა დიდი მისია გარდაწის მეთაურობით, რომელმაც დასდო სავაჭრო ხელშეკრულე-
ბა და შეუდგა მისი ჯარების რეორგანიზაციას. სპარსეთის ფეოდალი შახი (ბაბა ხანი) განსაკუთრებით აღფრო-
ვანებული იყო ნაპოლეონით, ამ დრე ტახტი შემეკიდე აბას მირზა იყო. სპარსეთის ამომავალი მწე. მისი
ჯარების ხელმძღვანელები კი იყვნენ სპარსეთში მიწიწული ქართველები. სპარსეთის მთავარი მიზანი იყო ნა-
პოლეონი გამოეყენებინა რუსეთის წინააღმდეგ და უპირველესად უშიზნებდა აღმოსავლეთ საქართველოს დაბრუ-
ნებას, რომელიც უკვე რუსების ხელში იყო.

რუსების წინააღმდეგ ჯარებს ხელმძღვანელობდა აბას მირზა. მის კარზე იმყოფებოდა ალექსანდრე ბატონი-
შვილი და მთელი წება ქართველებისა.

ფრანგ-შვეიცრების ხელშეკრულება ქართველებისთვის ხელსაყრელი არ იყო, მკვლამ ისინი ვარკველად უარყო-
ფდენ რუსეთის ბატონობას და არჩევედ ისევ სპარსეთთან ტრადიციულ პოლიტიკის ვარძელებას,
სპარსეთის აღნიშნული ვეგმა მალე დაიწერა. 1807 წელს ნაპოლეონი ზავს დადებს რუსეთთან. (ტილზიტის),
სპარსეთის მტრთან. ამ „დალატმა“ სპარსეთს ერთ ხანს იმედი არ დაუკარგა. ცოტა ხანს კიდევ განაგრძობს
ნაპოლეონთან მეგობრობას. ამ მდგომარეობით სარგებლობს ინგლისი და ხმებს ავრცილებს რომ რუსეთ-ნაპოლე-
ონის კავშირის მიზანა სპარსეთის დანგრევა და სხვა.

და ბოლოს ისეთი მდგომარეობა შეიქმნა რომ ნაპოლეონის წარმომადგენელმა გარდაწმა დასტოვა სპარსეთი
და მისი ადგილი დაიკავა ინგლისის წარმომადგენელმა ჯონსმა, რომელსაც წინ უძღვდა შახისათვის საჩუქ-
რებით სავსე ყუთები. ბოლოს ინგლისმა მიადწია სპარსეთთან კავშირის და თითხმეტ მარტს 1812 წელს მათ შო-
რის დადო საკავშირო ხელშეკრულება მკვლამ ინგლისელებს: სპარსეთში კვლავ დაამარცხეს ფრანგები.
მიუხედავად შექმნილი მდგომარეობისა, ინგლისი აინტერესებდა აღმოსავლეთის საკითხში რუსეთთან შეთანხ-
მება. ამის შესებე იყო რომ სპარსეთს რუსეთთან დაადებინენ 1813 წელს გულისკანის ზავი, რითაც სპარსეთს
აღმონინეს რუსეთის მიერ უკვე დაკავებული საქართველო რუსეთის საკუთრებათ.

1814 წელს ინგლისმა დასდო სპარსეთთან მეორე, თავდაცვითი ხელშეკრულება. ინგლისი ივალბდა დაცივა
სპარსეთი ევროპელთა თავდასხმისაგან, ხოლო სპარსეთი ივალბდა ინდოეთის წინააღმდეგ სხვა ევროპელთათვის
საინაღმდეგობა გაეწია თავისი ჯარით. ინგლისის პოლიტიკა ამ დროს მიმართული იყო მხოლოდ ინდოეთის დაცი-
საწე და სპარსეთის გამოყენება ამისთვის უნდადა. რათა მისი გზები უზრუნველყოფილიყო. მით უმეტეს რომ
რუსეთიც მიართვდა ინდოეთისაკენ.

სპარსეთს მტერი აღარაფერი დაჩენოდა რომ აქლუმთა ჰიდილში კოხაკივით არ გაქვედრილიყო და თუნდაც
მოჩენებთან დამოუკიდებლობა შეენარჩუნებინა, რაც აგრეთვე აწუხობდა როგორც ინგლისის ისე რუსეთის. აქე-
დაც კი ნაოლად სჩანს რომ სპარსეთს არა მარტო თავი აღარ ჰქონდა ავრცისისა, მან მალე საქართველოც დაი-
ვიწა და კიდევ სხვებიც.

1827. წელს თურქმან ჩაის ხელშეკრულების შემდეგ რუსეთმა ისე დიდი გავლენა მოიპოვა სპარსეთზე, რამ
ამან ინგლისი საგონებელში ჩააგდო. იქნებოდა ისეთი მდგომარეობა რომ სპარსეთი ან ერთს უნდა ვადეკლამა
ან მეორეს

ამ ხანებში კიდევ მოხდა მთელი რიგი ამბებისა და სასწორის ისე გაიმართარა ვერცერთმა შესაძლო მეორის სრული დამარცხება და ბოლოს საქმე გათავდა სპარსეთის გავლენის წონებად განაწილებით, ინგლის-რუსეთს შორის. ამ მდგომარეობის შექმნა დაარქარა აღმოსავლეთში გერმანიის გამოჩენამაც.

გავლენის წონა ასე განაწილდა: ჩრდილოეთი ისპანამდე ერთგ რუსეთს, ხოლო იმის იქით სპარსეთის ყურემდე ინგლისს, უკანასკნელი ფაქტორი: დ მას ეკავა.

ამნაირად მერვედმეტე საუკუნემდე მყოფი რუსეთი, სპარსეთი ეცემოდა. მიუხედავად რამდენიმე ცდისა (ნადირ შაჰი ალა შამშად ხანა), სპარსეთში ვეღარც იმპერია შეინარჩუნა და თავისი დამოუკიდებლობაც რუსულად დაკავა. ის იქცა ევროპის სახელმწიფოთა სათამაშო საგნად, მამანადამე წარსული ისტორია თავისი ცოცხალი ფაქტებით ამტკიცებს, რომ ალა შამშად ხანის შემოსევა იყო უკანასკნელი აგრესიული დატო საკართველობის მიზნით და ამის შემდეგ საქართველოს ვაა უხსნებოდა: სრული თავისუფლებისა და აღორძინებისაკენ.

ახლა გავსინჯოთ საქართველოს მეორე მტრის თურქეთის მდგომარეობა: თავისი იმპერიის უმაღლესი სიძლიერეს თურქეთმაც მეთექვსმეტე-მეჩვიდმეტე საუკუნეში მოაღწია. მეოხუ თმე-ტო საუკუნეში თურქებმა და: იპურეს კონსტანტინეპოლი და ბიზანტიის იმპერიის სიცოცხლე ამით დამთავრდა. ტყუილად ოცნებობდა იოანე შარხიანი რუსეთის მესამე რომამდე ქვევას და უფრო ადრე თამარის ოცნებამაც, რომ მიეღო აღმოსავლეთის რომის მემკვიდრეობა უქმად ჩაიარეს.

ბიზანტიის მემკვიდრე ოსმალეთი გახდა. ოსმალეთს უფრო ადრე, ბიაზეთის დროსაც შეიძლო კონსტანტინეპოლის დაპყრობა, მაგრამ თმეტი რღვის გაჩაჩენამ ეს კარგა ხნით გადასდო. კონსტანტინეპოლი და მთერ ბალკანეთის დაპყრობის შემდეგ თურქები მთელ ევროპას ემუქრებოდნ და არც უსაფრთხოვლოდ, სულთან სულეიმან ბრწყინვალის (იგი დედით ქართველი იყო) ლაშქრობა ვენაზე და მისი დამარცხება იყო წინეტი და დაქანება თურქთა იმპერიისა. მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა სანამ თურქების იმპერია საბოლოოდ დაინგრეოდა. მეჩვიდმეტე საუკუნეში თუ ის კიდევ ბოთქრობდა, მეოთხრამეტე საუკუნეში დასავლეთის წინ წაწევაში აღმოსავლეთში დასცა ის ისე, რომ ამ დრომდე ევროპაში ის „სწულე ადამიანად“ იხსნიება.

გავისინოთ სამცხე-საათაბაგოს დაპყრობა, ქართველობის გამამამდიანება და სხ. ეს მოვლენა ემოხვევა თურქეთის იმპერიის კლასიკურ ხანას. ამის შემდეგ, მიუხედავად თურქების შემოსევებისა დასავლეთ საქართველოში და აღმოსავლეთშიც, მათ დასავლეთ საქართველოს საბოლოო დაპყრობა ვეღარ შეძლეს.

გაქვეყნა აღენიშნოთ, რომ ქართველებმა ჩვენი გვირობით ვიხსენებ ქვეყანა, ეს გამოიხატული არ არის. მაგრამ მხედველობაში უნდა ვიკონიოთ, რომ თურქეთის იმპერია დაეცემისაკენ მიდიოდა და მარტო საქართველოსთან არ ჰქონდათ საქმე. მათ ეკავათ მთელი არაბთა ქვეყნები სპარსეთის ყურემდე ატლანტიკამდე და მთელი ბალკანეთი. დაეცემის გზაზე შემდეგარ იმპერიის ძალა აღარ მყოფნიდა მთელი იმპერია შეენახა და ახალი დაპყრობებიც ეწამოინა. ამიტომ იყო, რომ დასავლეთ საქართველო ასედა სამცხე-საათაბაგოს ბუნდა.

ავტრევე ანკარაში გასაწევიდა სპარსეთის მერტოქობა. ჩვენდა სამხედროდ ესენივე ერთმანეთს ასუსტებდენ და თურქეთსაბოლოოდ ისიც ვრ ვერ შესძლო, რომ თურქის ტომებით დასახლებული ადრბეიჯანი ხელში ჩაეგდო.

დიდი დრო დასტორდა „სწულე ადამიანს“ რომ აღსრულებულიყო. ხოლო მისი სიცოცხლის გახანგრძლივებაც ისევე ევროპელი მერტოქობაში უნდა ეეძოთ. მავ. ნაბოლოონსა და აღქსანდრე პირველ შორის კონსტანტინეპოლზე დავა გათავდა „არც შენ არც მე“ ს პოლიტიკით. ამით კი თურქეთი სულ ითქვამდა. ანალოგიური მავალითობი სხვადა მრავალია, საბოლოოდ თურქეთის იმპერიის ბედიც ისეთი იყო როგორც სხვებისა. ამნაირად, სპარსეთის იმპერიის განვითარების წინეტიდ თუ შახ აბას პირველის ხანას მივიღებთ, თურქეთისათვის უნდა ჩაითვალოს სულეიმან ბრწყინვალის ხანა. მანაც გავისინოთ ზოგიერთი ფაქტორი თურქეთის უკანასკნელი ისტორიადან.

სულეიმანი იყო ამოკავა თურქეთის იმპერიისა. მას ეკავა მთელი არაბთა ქვეყნები. მან დაიპყრო როდესი, ბელჯადი, უნგრეთი და ალყა შემოარტყა ვენას. მთელი წელი ინავარდა დუნაის ხეობაში და ხმელთა შუა ზღვაც თავისი ხამადებით დასერა. სპარსეთელი დაამარცხა ტივროსზე.

სულეიმანის სიკვდილის შემდეგ მალე დაიწყო მარცხები. პირველი იყო 1571 წლის ლეპანტის სასტიკი დამარცხება. ამ ბრძოლაში ვერბოს მრავალი საზღვაო ერთეული იღებდა მონაწილეობას. აქ თურქებს ორას ემბი დაუღუპეს. და თორმეტათასი ქრისტიანი, რომელნიც მათ განაგებდენ გაანთავისუფლეს. ამის შემდეგ, ამბოხა ე. კავენიაკი, თურქებმა „ ზღვის გემო დაპყარეს“. იგივე ავტორი სწერს: „ მეჩვიდმეტე საუკუნის თურქის ისტორიკოსები მიუდგომილად აღიარებენ, რომ დაეცემის ნიშნები შთისახა თვით სულთან სულეიმანის დროს“. მაგრამ ამ ხანებში სპარსეთზე გამარჯვება, თურქებს ახალ სასიცოცხლო ძალას მძატებდა.

დაეცემისა და სულთანბრძოლის ფაქტორი გრძელდება. 1670 წელს ახალაზრად ლეინიცი ურჩევდა ლუდოვიკი მეფო-ონხმეტეს დაეპყრო ეგვიპტე და აქედან დაძრულიყო აღმოსავლეთისაკენ. ეს ფაქტორი უფრთა დასუსტება ნიშნება.

შესუსტების მიუხედავად თურქეთი კიდევ იპრძვის წინააღმდეგ ვენეციისა, პოლონეთისა და რუსეთისა. 1682 წ. 140 000 კაციც კიდევ ერთხელ მიადგა ავსტრიას. ამ დროს იყო რომ პოლონეთის დაახლოებამ ავსტრიასთან იხსნა მდგომარეობა და ოსმალეთი სასტიკად დაამარცხდა, გამარჯვებულთ კი დიდი ნადავლი დარჩა. ამ დამარცხებას მოჰყვა დიდი ანარქია ოსმალეთში. ვეზირი მოაშვევს და სულთან მოჰამედ და სულთან მოჰამედ მეოთხე გარდაეყენეს.

თურქეთი არც ამის შემდეგ ცხრება და 1691 წელს ევროპულთან სასტიკად მარცხდება, რის შემდეგაც რუსეთმა ხელში ჩაიგდო აზოვი. ამ დამარცხების შემდეგ თურქეთმა სამუდამოდ დაქაჯა მერტვის ძალა: ე ამ დროს დაი-

ბადა იდგა თურქეთის განაწილებისა. (მეორე მსოფლიო ომის წინ პარიზში გამოვიდა ერთი წიგნისათაობრივით: "ასი გვგმა თურქეთის დანაწილებისა" ეს ყველაფერს ამბობს).

1722 წელს ავღანელებმა აიღეს სპარსეთის სახტატი ქალაქი. პეტრე დიდმა ისარგებლა შემთხვევით და დაიკავა კასპიის ნაპირები. მაშინ იყო რომ მოტუქებით ვახტანგ მეექვსე ჩააბა კავშირში და მისი დახლსატიანების შედეგად თურქებმა დაიკავეს ქართლის სამეფო და და კახეთიც თან მიაყოლეს. შემდეგ ცოტა ხნით სპარსეთის აღმოსავლეთი დაიკავეს, ხოლო ნადირის მიერ მათი დამარცხების შემდეგ, მას მოჰყვა ტყენისა და აღორძინი და-არგვა და შერე მთელი მუსულმანური აფრიკისა, როგორც ვხედავთ თურქებსა სპარსელებს ზედ ეწვიონ და ამით ჰქრებოდა აფგანდარო ცდა საქართველოს სამეფოში განადგურებისა, როგორც ამას რუსები და რუსოფილები დააგზავნიან, თითქოს, თუ არა რუსეთი საქართველო სრულიად განწირული იყო. ეს არის სრული აბსურდი, ისტორიის მონადგმული ანალიზი ამის საწინააღმდეგედ ლაპარაკებს. ისტორიის ანალიზიდან ჩანს, რომ ცდა საქართველოს ვადაგმურებისა რუსეთის მოსვლის დროს წარსული ეკუთვნოდა, და გვრწამს რომ თუ არა რუსეთი, საქართველოს მცხრამეტე საუკუნეში ელსა ვაერთიანება და კვლავ აღორძინება.

დაგვიჩინა მოკლე დასაკეთოთ რუსეთის ორიენტაციის შესახებ. მაშინ როდესაც საქართველო ჰქვითიან რუსეთს დახმარებისათვის ემუდარებოდა, რუსეთს ეს ან არ შეეძლო ან არ აინტერესებდა, ხოლო ისიც ფაქტია რომ ოსმალეთ-სპარსეთ-სპარსეთს წინააღმდეგ აგრესია სწორედ მაშინ ვაძლიერეს, როდესაც ქართველ მეფეებმა რუსეთის კარზე სიარული დაიწყეს. ამნაირად სარგებელი ვერ ნახა საქართველომ რუსეთთან კავშირის ძებნით, ვნება კი დიდი. ამ ისტორიულ ფაქტთა უარყოფა შეუძლებელია.

მეფე ერეკლეს რუსეთთან დიდი გამოცდილება ჰქონდა. მას კარგად ახსოვდა პეტრე დიდის მოპყრობა მისი პაპის, ვახტანგ მეექვსესაზე. პეტრე დიდი ვახტანგთან სამხედრო კავშირი დასხლ მერე კი თავისი ჯარების უკან წაიყვანა და მიუე ვახტანგი სპარსელებს მიუდგო პირში. მიუხედავად იმისა, რომ მაშინაც ვახტანგის დიდებულები აღნიშნულ კავშირის წინააღმდეგი იყვნენ, ტახტის მემკვიდრის ზაქარიას დაწვეული და საბა ორბელიანით გა-თავებულ, რომელნიც ისე ნაცადი პოლიტიკის ვაგრძელებას ურეგდნენ. მეფემ მაინც თავისი ვატიან და სასტა-კად დაამარცხა. ეს იყო დიდი შეცდომა. მას რომ რუსთა ზუნება სცნობოდა იქნებ ანკეს ასცდებოდა.

გარეგნულად ეს კავშირი სარგოანად გამოიყურებოდა. სპარსეთის მდგომარეობა პირობას ქმნიდა რომ რუს-ეთთან კავშირით სპარსეთს სამეფომოდ ვაამარცხებდა და საქართველოს სრულ დამოუკიდებლობას მოუპუებდა. აღმოსავლეთის მორალსა და დიპლომატიანზე აღზრდილი მეფემ ვერ იანგარიშა ვისთანა ჰქონდა საქმე.

ეს მავალით ვერ გამოიყენეს შემდეგ. აღ-აღ-ე კერსი შემხვევად ჩასთვალეს და იმავი იმპარტოლებით კვლავ კავშირის განაგრძობდნენ. მეორე ცოცხალი მავალით იყო ერეკლე და სოლომონ პირველის კავშირი ეკატ-ერინესთან 1768 1774 წლ. თურქეთთან ომის დროს. ეკატერინეს იმედი ჰქონდა რომ ქართველ მეფეებს გამოიყენება სამხრეთის ფორტზე თურქეთის დიდი ჯარების დასაკავებლად. ამის გამო ის აღფრთოვანებულ წერალებს სწერდა ვოლტერს ერეკლეს გიმორიბაზე. ქართველ მეფეებს ახლაც სპარსებოდა ეჩვენეს ეს კავშირი. სოლომონი ოცნებობდა თურქთა პრეტენზიების სამეფომოდ თავიდან მოცილებაზე. ერეკლეს ეს სამეფო-სათაბავსო დაბრუნება ასურდა. შედეგი იგივე იყო როგორც ვახტანგის დროს. ვერ კრიმინალი ტოტლებენი ვამოგზავნეს საქართვე-ლოშიმეტირ ჯარით დასამხრებლად, რომელიც მეფეს ბრძოლის ველიდან გაექცა და თავისი ათასი ფეხშიშველი რუსით უნდა და ქართლ-კახეთის სამეფო ხელში ჩაეგდო. ხოლო ზავის დროს რუსეთმა მხოლოდ თავისი მოთხოვნე-ლებით დაიმკაფილა, არცერთი ქართველი მეფეებისა და ისევმეოტოვა სათარეშად ოსმალეთს. ამის შემდეგ რუსები ათასი ხრიკებით ცდილობდნენ როგორც ქართველი მეფეები და მფარველობაში "აეყვანათ და ამას ისე მოხერხებულად აკეთებდნენ რომ ქართველებს თვითონ ათხოვნიდნენ.

როდესაც ერეკლე რუსეთთან მფარველობით ხელშეკრულებას სდებდა, მას უკვე დიდი გამოცდილება ჰქონდა მათ-თან, მაგრამ ეს ვერ გამოიყენა და მხეში გაუბა. ქართველი მოწინავე წრეები ახლაც არ თანაუგრძობდნენ მეფეს მის პოლიტიკაში და ეს შემდეგ ფაქტობით აღნიშნა.

ჯერ ორიოდე სიტყვა 1783 წლის ხელშეკრულებაზე. მის ფორმასა და შინაარსზე ცუდის თქმა არ შეიძლება. ის სრულიად აკმაყოფილებს ორ სუვერენულ სახელმწიფოთა შორის საერთაშორისო წესებს, როგორც არ უნდა ყო-ფილიყო იქ ვათავლისწინებული პირობები, თავისუფლად დადებული ხელშეკრულება, თავისუფლადვე უქმნებოდა სათანადო შემხვევაში.

ხელშეკრულების მთავარი აზრი რუსებისათვის ის იყო, რომ საქართველო სხვა ქვეყნებთან კავშირზე ხელს იდებდა და რუსეთის მფარველობაში შედიოდა. მაშინ რუსეთისათვის ეს დამაკმაყოფილებელი იყო. საქარ-თველოს სუვერენობა იკვეცებოდა მხოლოდ საგარეო პოლიტიკის წარმოებაში. სხვა მხრივ ქვეყნის სრული სუვე-რენობა შენარჩუნებული იყო.

საქართველოსთვის კი ერთადერთი იყო გარეუმი მტრების დედასხმის დროს რუსეთის სამხედრო დახმარება, რაც ხელშეკრულებაში კონკრეტულად იყო განსაზღვრული.

რა მოჰყვა ამ, ერთი შეხედვით შესანიშნავ ხელშეკრულებას. მეფე ერეკლე ვადაუდგენ მთელი მოწინავე წრე ქრ-ველებისა, დეოფულ დარეჯანისა და სოლომონ ლენინის მეთაურობით. ვადაუდგენ მთელი კავკასიელები. მოხარკე ქვეყნებმა ხარკი შეუწყვიტეს, ხოლო აუწიერელი იყო რეაქცია სპარსეთისა . . .

ამ ხანებში დროებით სპარსეთი ანარქიამ მოკცვა მაგრამ მაღლ ანა მამხად ხანის გამყვებისთანავე შეზღაპრის მოსთხოვა რუსეთთან კავშირი გაეწყვიტა და მასთან ტრადიციული იმეგობრობა " დაემყარებინა. ერეკლემ თავი შორს დაიჭირა, ანა მამხად ხანი დიდი ჯარით შემოესია საქართველოს, აახარა თბილისი და დაიდალა ტყვე წაიყვანა, ქართველობამ მხარი არ დაუჭირა მეფეს და მეფე მცირე ძალით დაიმარცხდა. არც რუსები დაიბნაყნენ. ხელშეკრულებაში სპეციალური მუხლი იყო, რომლის ძალით ირაკის გაჭირვების დროს საქმარისი იყო მივიწროთა კავკასიის ხაზზე შედგინო ჯარის უფროსისათვის, რომ დახმარება მიეღო. ირაკიან ქალიან ადრე დაიწყო დახმარება თხოვნა — მაშინ როდესაც იგრძნო საშიშროების მოახლოვება. უკანასკნელ კრიტიკულ წუთებში რუსეთმა ყური წაიჭრუა. თვით კავკასიის ჯარების უფროსმა გუდოევიჩიაც უარი უთხრა დახმარებაზე. თანახმადა ხელშეკრულებისა მს ამის უფლება არ ჰქონდა და როგორც შეერე გამოირკვა, ორ სექტემბერს რომ თბილისში დარჩა თავიშედეგოდა, მას მისიში ჰქონდა პეტერბურგიდან საიდუმლო ბრძანება ქართველებს არ დახმარებოდა.

ამხარად რუსეთმა აშკარად დაადრღვია ხელშეკრულება და სრულიად ლოგიკურად ერეკლეს უფლება ჰქონდა ამის შემდეგ დახოლოდებოდა ენოქმედნა — შიხა უმეტეს რომ ანა მამხად ხანი ენუღარებოდა რუსეთისთვის თავი ურეგებინა და მასთან მოლაპარაკება გაემართა. შახი უბნებდა: ხომ ნახე რომ რუსები არ დაეხმარნენ, მიაღი ჩემთან შეფთხმადეთი. ტყვეობამაც დაეგზარუნებ და წარსლსაც აგინებდაურებო. ირაკი კვლავ გაეუფლდა და მოღალატე რუსეთთან ერთგულობა განაგრძო. თუ არა უცაბედი მკვლელობა შახისა, საქართველოს უარესი განადგურება მოელოდა და რუსები ახლა მინც დაეხმარებოდნენ ? არ ვიცით!

რატომ ვასწირა რუსეთმა საქართველო ? მას უნდადა რომ სპარსეთს საქართველო ისე დაეუსტებინა, რომ გადაეფიჭებოდა შემდეგ მისი ანექსია, როგორც ეს მოხდა !

შეირეს მხრივ, რუსეთის დახმარების შემთხვევაში, შახი შემოსევას ვერ გაბედავდა. მას კარგი დაზღვევა ჰქონდა და წინასწარ იცოდა რომ რუსეთი საქართველოს არ დაეხმარებოდა, ისიც იცოდა რომ რუსეთთან ხელშეკრულებით უმეყოფილი იყო არა მარტო სხვა კავკასიელები, არამედ თვით საქართველოს მოწინავე წარებეც და ამ შედეგსმადეთი გათამამებულმა შახმა თავისუფლად უკლამწირა საქართველოზე, ირაკისათვის რომ მთელ საქართველოს მხარი დაუჭირა, შეიძლება ურუსეთლაც მოეგერებინა მტერი.

რაკი მდგომარეობა სხვანაირად წარმართა, რაკი რუსეთმა პირება დაადრღვია და საქართველო ვასწირა, მეფე ერეკლეს შახთან მოლაპარაკება უნდა და ეწყო, ასე ხდება პოლიტიკაში, გუშინდელი მტერი ხვალ შეიძლება მეგობრად გაიხადო ან უკუღმა. მაგრამ ირაკი ამ დაზღვრილმა აღმოსავლეთის მორალსა და დიპლომატიკაზე, ვერ შეაფასა რუსეთის ხასიათი და პოლიტიკური წენ დაამ დიდმა მხედრებმა და დინამიურმა პოლიტიკოსმა ასეთი სასტიკი მარცხი განიცადა.

ჩვენი დებულება დასკვნა იქნება :

საქართველოში მრავალი იმპერიის ბატონობა მოიწინა. დაინგრა რომის იმპერია, რომელიც მთელ ევროპასა და აზიას აზნაზარებდა რომელთა სარდლები საქართველოშიც შემოიჭრენ. დაიშალა არაბთა იმპერიაცეცხლითა და მახვილით რომ იპყრობდა ქვეყნებს და დღეს მათი ნაშთი მრავალ პატარა ერთეულებად ჩამოყალიბებული, პატარა იზრავლის სახელმწიფოებს ეკადარ უმკვლავდება, დაინგრა და განადგურდა მონგოლთა იმპერია. მას მოჰყვა ბიზანტიის იმპერია და მათი ხსენება ვადაპყვა ისტორიას.

ისტორია ახსოვს უნდურ ჯგუფთა, ერთა და სახელმწიფოთა დაეცივ და იცვლად ვინა და არ ახსოვს დაეციმულ იმპერიის აღდგენა. სიანს საზოგადოებრივი ევოლუციის გზაზე იმპერია არ ყოფილა მყარი ზუნებრივი მოვლენა, ხოლო ვითარდება და მტკიცდება ერთა თავისუფლება და ერთგულ სახელმწიფოთა ჩამოყალიბება.

ვიმეორებ, ჩვენი უკანასკნელი მტერი იმპერიებიც, სპარსეთისა და თურქეთისა აქით მიეკანებოდნენ და ეკრავითარი ძალა ამ დარღვლვას ვერ შეაჩერებდა, ეს რღვევა დაიწყო მრავალმეტე საუკუნეში და ორი საუკუნისასულთა ბრძოლის შემდეგ, ისტორიას ჩამაბარდენ ეს იმპერიები.

შეორეს მხრივ მრავალმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან ქართლის სამეფო გაძლიერდა. მატერიალურად და კულტურულად, ხოლო მეთორმეტე საუკუნის მეორე ნახევრისათვის, გაერთიანებული ქართლ-კახეთის სამეფო იქამედ იყო გამაგრებული, რომ შეიგი მუსულმანური სახანო მობარკედ გაიხადდა.

დროებითი და სწრაფლ წარმავალი იყო ნადირის და ანა მამხად ხანის შემოსევები და ამასაც ადვილად მოინებლებდა საქართველო.

ასეთივე მდგომარეობა იყო დასავლეთ საქართველოში და იქედან წამოვიდა საქართველოს გაერთიანების იდეა და მას განხორციელება მოელოდა. ქვეყნად რუსეთი რომ არ არსებულყო, მეცხრამეტე საუკუნისათვის საქართველოს მოელოდა სრული გაერთიანება და აღორძინება. საქართველოს სხვა საფრთხე არსიდან მოელოდა. თუ ისტორიის მავალითებით ვიხეიძმდენაულებთ, მაშინ, დასავლეთის კოლონიალურ ქვეყნების, საფრანგეთის, ინგლისის და გერმანიის ინტერესებში ვერ ამოვიკითხავთ ისეთ რამეს რაც საქართველოსათვის გამანადგურებელი შეიძლება ყოფილიყო. ახალი ხანის მოვლენებშიც დაამტკიცეს მათი ურჯერყო თანაგრძნობა საქართველოსადმი.

ამხარად მთავრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარშიჩვენი უბედურება ისეც რუსეთიდან მოდიოდა რუსეთის ორიენტაცი მქართული საზოგადოება შეაზე ვაპას. საქართველოს მოწინავე საზოგადოების დიდი ნაწილი მას არ იცნებდა და ამ მოვლენად ჩვენი თავდაცვითი ძალა ძალიან შეაუსუსტა. ერთი ნაწილი კიდევ ჩვენი

გუშინდელი მტრების ბანაკში გადაიყვანა რუსეთის წინააღმდეგ ებრძოლა, რუსეთი ქართული საზოგადოების დახმარებით სარგებლობდა რომ საქართველოში შემოქრილიყო და ნაკლები მსხვერპლის საფასურით ჩვენს ქვეყანაში გაბატონებულყო.

რუსეთის ბატონობა გრძელდება, მაგრამ მასაც ისეთივე აღსარული მოუღს როგორც ყველა იმპერიებს. რუსეთის იმპერიაც ერთ დღეს დაიანგრევა. ამის პირველი ნიშანი იყო 1917 წლის რევოლუცია, იმპერია დაიშალა და ყველა ერებმა მიიღეს თავისუფლება. ბოლშევიკურმა რუსეთმა ის ხელმეორედ იარაღით აღადგინა. ხოლო ცდა მისი ახალი ფორმით ჩამოყალიბებისა მას ვერ იხსნის საბოლოო დატყვევსაგან. ამგვარად, რუსეთის იმპერიის დაცემა დღესდღეობით გარდაუვალობაა. ქართველი ერი განთავისუფლდება და გახდება ბატონი თავისი ბედისა. ქართველნი, რის საქმარისადაც მიმზადებულია რომ მიიღოს საუკუნეებით ნანატრი თავისუფლება, ეს რის ჩემი ურყევი რწმენა და ამ რწმენით მინდა გავიღე ამ ქვეყნიდან.

ალ. მანველიშვილი

იენისი 1933 წ. სან ფრანცისკო

ქართველის შაირთა კრებული

ქართველმა მკითხველებმა გასული წლის საშობაო საქაჩრად მიიღეს პეტრეიაშვილის ფსევდონიმით გამოცემული ლექსთა კრებული სათაურით: „სიუვერულის თავიკული“. ეს ვახლავთ წმ გერბიანი წიგნაკი, რომელი შიაც, ჩნ სათაურის ქვეშ გამოთქმულია ის რისა თქმაც ავტორმა ისურვა. ეს თქმული სამი სათაურის გარდა, შაირებია. მართალია, წიგნის ავტორი, ქვედონიშს მიმართავს, მაგრამ რაკი იგი თავის ვინაობას ჯერ ტაქტიში და უფრო გვიან კი ფურნაღში გამოქვეყნებული ცნობებით ამჟღავნებს, ცხადია როცა „გოგორე პეტრეიაშვილზე“ ვლაპარაკობთ, შეუძლებელია ისე მოვიტყუოთ, თითქო ნამდვილ ავტორზე არ ვფიქრობდეთ. ამიტომ, თუნდაც მისი გვარი არ წარმოვთქვათ, როგორ შეგვიძლია მხედველობაში არ მივყოთ რომ ამ შაირების ავტორი, ამავე დროს, თანამედროვე ჩვენი პრესის ყველაზე ხვავიანი და ენერგიული პუბლიცისტი-ფურნალისტია. ამიტომ, ლექსთა კრებულის ავტორის სახით საზოგადოების წინაშე მისი გამოსვლა, ჩვენ მიგვაჩნია ვით მისი სამწერლობო უნარის მხოლოდ ერთი დამატებითი წახნაგის გამოჩნუერება.

ამ კრებულს უფოოდ მკითხველი ეუფლება ჩვენ საზოგადოებაში. იგი უსათუოდ მრავალის გულსაც მოხვდება. და არა ვგონია რომ ავტორს კიდევ სხვა რამ ნდომოდეს. მის სხვა ბევრად უფრო სპანსუხისმგებლო რამ აქვს ნატვრისა და ამ ტვირთი იგი საქებაჩვე მერე წარტეებით ზიდავს. და თუ ჩვენ მას ვულოცავთ მის მიერ ამ სიმპატური მხარის ესე იგი პოეტური უნარის გამოჩენას, მაინც მის მთავარ სარბიელზე უსურვებთ კიდევ მერე გამარჯვებას. ხოლო წიგნაკისათვის მადლობის გარდა რა გვეთქმის. ნაწიქარ ცხენს კბილებს არ ესინჯავენო ნათქვამია.

სიახლე „რადიო თავისუფლებაში“

გაუული წლის მეორე ნახევარში „რადიო თავისუფლების“ ქართულ გადაცემებს გაუმჯობებისკენ მიმავალი მნიშვნელოვანი ცვლილება დაეტყო. ეს იმაში გამოიხატა, რომ ჯერ ერთი, საგრძნობლად გაუმჯობესდა ენა რომლის სტილის და ხარისხის სიმადღეს ადრე საუბედუროდ ბევრი რამ აკლდა, რაც თავისთავად საკვალლო იყო. მაგრამ მთავარი ცვლილება იმაში გამოიხატა, რომ გადაცემებმა ქართულ-ეროვნული და პატრიოტული იერი მიიღეს. და საბჭოური მანკიერებანი მარტო ეკონომიური თვალსაზრისით კი არა ეროვნულ თვალსაზრისითაც გაშუქების საგანი გახდა. განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს პირდაპირ ბრწყინვალე ჩატარებული გადაცემები, გეორგიევსკის ტრაქტატის საზეიმო იუბილეს გასაბათილებლად ყოველივე ამას უნდა ვუმადლოდეთ რადიოს ქართულ რედაქციასში ახალი თანამშრომლის ჯანრი კაშიას მოსვლას. მისი სახით მივიღა არა მხოლოდ ნამდვილი წარუმაბედველი ქართული თანამედროვე ინტელიგენციისა, არამედ მხურვალე პატრიოტაც, რომელსაც გონებრივი განკვრებით ესმის და ცოდნაზე დაყრდნობით ხედავს, არა მხოლოდ საერთოდ საბჭოურ სისტემის სივალბესა და უტოპიურობას, არამედ განსაკუთრებით მიუთითებს იმ იმავნებლობაზე რაც ამ სისტემას ეგრძოდ ჩვენი ქვეყნისა და მისი მომავლისათვის მოაქვს. ეს მიკვრევები სასიხარულოა ყველა სთვის ვისაც ქართული სატიკოვარი აწუხებს, მაგრამ ასევე სასიხარულო თუ არა, კმაყოფილების გამოჩვევი მაინც უნდა იყოს ეს წარმატება თვით ამტრირკულ ხელმძღვანელებისთვისაც, რაკი ისინიც ჩვენსავით დაინტერესებულნი არიან, რომ მათი ხელმძღვანელობით ნაკეთები საქმე ქვეყანად და წესიერად კეთდებოდეს.

მინდია ლაშაურის წიგნი.

უცხოეთში მყოფ ქართველთათვის უკვე ცნობილია მწერალმა და ეურნალისტმა მინდია ლაშაურმა გამოაქვეყნა ნაწერსა კრებული სათაურით „უიქრები საქართველოზე“. ეს გახლავთ 220 გვერდიანი წიგნი, რომელშიაც მოთავსებულია ოცდაათი მთხრობა, რომელთაგან ზოგი უკვე იყო დაბეჭდილი. გარდა ამისა კრებულშივეა რამდენიმე ლექსიც. მთელი ეს მასალა დრწა ადამიანობით, გულსხმიერებით და სამშობლოს სიყვარულით და გულწრფელობით არის გამკვეთული. წიგნის წინასიტყვაობაში ავტორი გვაწვდის ცნობებს იმ პუბლიკაციებზე, რომელნიც მას უცხო ენებზე დაუბეჭდია და ეს ცნობები შთაბეჭდილების მომხდენია. ავტორს ბევრი უმუშავნია და მისთვის შესაძლებელი ამაგი დაუდვია ქართული კულტურის სამსახურისათვის. მაგრამ ამავე წინასიტყვაობაში სავალალო ცნობებიც მოიხვეჭა. თურმე იკვნიენ პირები, რომელნიც „მტრულად და შურიით“ შეხვდნენ მის საქმეს და „ურჩევით“ თავი დაენებება „ნაცოფვილარის წერისათვის“. ახლაც, ამთავრებს იგი წინასიტყვაობას, ჩემს ნაწერებს გულშემატკივარ მკითხველებს ვთავაზობ, იქნებ ვინმეს მოეწონოს ეს „ნაცოფვილარით“.

ჩვენ გვგონია ავტორმა კეთილშობილბა გამოიჩინა ამ „მრჩვეულთა“ ვინაობის დაუარკვითისისინი ოუ ციხლებია, აღბად დარცხვენილნი ნანობენ, ხლო ოუ გაგვიმორდნენ. ღმერთმა და ავტორმაც შეუნდოს. მათ ხომ ჩვენი ავტორისათვის არაფერი დაუკლიათ.

წიგნაკი LA GEORGIE

მკითხველთა ფართო წრისათვის ნაანგარიშებ და აქტუალურ საკითხებზე ცოდნის მიმწოდებელ წიგნთა სერიაში, რომელსაც სახელად QUE SAIS J E ? და COLLECTION ENCYCLOPEDI QUE ეწოდება, 2099 ნომრით გამოვიდა წიგნაკი LA GEORGIE. ამ 125 გვერდიან წიგნაკის ავტორებია: სალომე და ნიკოლოზ გუგუშვილი, დარეჯან და ოთარ ზურაბიშვილი.

როგორც მკითხველი წიგნაკის დახასიათებიდან ხედავს, ეს ნაშრომი უნდა დაეაფასოს, როგორც რომელსამე ენციკლოპედიაში მოთავსებული ვრცელი რუბრიკა, რომელიც საქართველოს შეეხება. ამ მიდგომით ეს წიგნი იდეალურად პასუხობს და აქმაყოფილებს თავის დანიშნულებას. ასეთი ფართო ტირიანი ცნობარი დიდი ხნის წინ უნდა გამოსულიყო. და ამიტომ დიდად კარგი საქმე გააკეთეს მისმა ავტორებმა. ეს ამბავი კადვე იმიტომ არის გასახარბი, რომ ავტორები უცხოეთში დაბადებული ქართველებია. გონიერულად შერჩევის წყალობით მათ მოუხერხებიათ ასეთ პატარა მოცულობის წიგნში, ძველა უმთავრესი ცნობების მოთავსება რაც საქართველოს ისტორიას, კულტურას, რასას და თანამედროვე მდგომარეობას შეეხება. ქართული საქმის ყველა გულშემატკივარი მადლობას ეტყვის ავტორებს.

ეურნალის ფონდი.

შალვა კალანდაძის ნაანდერძები. 4000 / მეგობარი შევიცარიიდან 1500 / გ. ახველდიანი 725 / ვლ. სანგულია 725 / გ. ზალდასტანი 725 / რაფ. ჯაში 600 / ა. შავგულიძე 500 / შ. გვასალია 363 / ა. მანველიშვილი 790 / ა. ბარკალაია 300 / ვ. ინაშვილი 250 / რ. გოგიტიძე 250 / არჩ. მჭედელიშვილი 200 / სოშოს კოლონია 200 / ირ. ოსმეზური 147 / გ. გაბლიანი 187 / რ. რამიშვილი 125 / ლ. ბაბიშვილი 150 / ბ. კეკელია 150 / ილ. ეშხვარი 100 / შ. ბერეჟიანი 100 ტ. ქაკიაშვილი 100 / გ. წერეთელი 200 / გ. ფაშალიშვილი 75 / სოშოში ხილზე გაყიდულიდან 75 / ვანო მარაბული 800

ულრმესი მადლობა რედაქციისაგან

სულ ჯამი : 13338

ქართული ენის განვითარების

დათა თუთაშხია

სალამი! შენდა სმენამდე მოვა თუ არა ჩემი ხმა!
აქედგანა და თქვენამდე რამდენი ფიქრი შემიხმა!
შალვა ამირეჯიბი

ქარაყელური მოდგმის მბორცავი სულის რომანი

რომანი „დათა თუთაშხია“ პირველად გაშინ წავიკითხე როცა ტურნალში ქვეყნდებოდა. მაგრამ წავიკითხე და სრულად და არა თანმიმდევრობით. წავიკითხე ზომიანე მეტი შთაბეჭდილება არ მოუხდენია. ახლა რომ თავს ვეკითხები შემდეგნაირად ვხსნი ამას: ავტორი უცნობი იყო, ხოლო ამგვარათა წაკითხვამ რამდენიმეჯერ დრო დამაპარგვია და გულიც ამიმდგრობა. ნაწარმოები უზომოდ გაქიმულ საფათერაკო რომანად მივიღე — თუმცა აბრაგის ცხოვრების ცალკე ეპიზოდები ოსტატურად და ინტერესის გამომწვევად იყო მოხსრობილი; შიგადაშიგ ჩართული დიალოგები შეუფერებლად და მეტისმეტ „ბრძნულად“ მერყენა საფათერაკო რომანისათვის; რაც შეეხება რომანის ოთხივე კარის წინ მოთავსებულ ძველ ქართულად სტილიზებულ ეპიგრაფებს, უნდა გამოვტყუე, პრეტენზიულად ჩავთვალებ ასეთი რომანისათვის და გულდასმით არც წამიკითხნია ისინი. ასე გავეშორდი ერთმანეთს.

მაგრამ რომანის გარშემო აღძრულმა ხმაურმა რამდენჯერმე კვლავ მომავსა იგი. მე ისევე ურწმუნოდ ვჩრბობდი და ვეპირობდი: ქართველებს ვაზვიადება გვიყვარს, კინოფილმს იღებენ, მერე რა მოხდა — საინტერესო მასალა მეოქო. მაგრამ უფრო გვიან წავიკითხე სერიოზულ წერილებს, რომელნიც თუმიცა სპეციალურად ამ რომანის კრიტიკას არ წარმოადგენდნენ, მაგრამ ეს რომანიც იყო ნახსენები და ლამაზაკობდნენ არა საფათერაკო რომანზე არამედ იხმარებოდა გამოთქმები: ფილოსოფია, ზნეობა, სიკეთის პრობლემა, მითოლოგია და სხვა. უთვლივც ეს ცნობისმოყვარეობის აღმძვრელი იყო, მაგრამ მე თვითონ ეს რომანი არა შეიძლება, არც იმ ნაცნობთა ხელში მეგულვებოდა, ვისაც ვხვდებოდი ხოლმე და სპეციალურად არც მიიქნია, რადგან საერთოდ უფრო სხვაგვარი წიგნები მიზიდავს, ვიდრე რომანი. ამ რამდენიმე თვის წინად კი ნაცნობმა მკითხა: დათა თუთაშხია თუ გაქვს წაკითხულია. ისეთ პირობებში წავიკითხე და — არა სრულად რომ ეს წაკითხვად ვერ ჩაივარდება მეოქო. თუ ვინდა გაახსოვებ, ასეთი რომანი „მთავრის მოტაცების“ შემდეგ არ დაწერილაო. ამ უცნაურ ფრაზაზე პასუხის გაუცემლად მივუღე მახსოვრე სიამოვნებით წავიკითხავ მეოქო.

რომანი წინ დავიდე და გულდასმით წავიკითხე. გავოცდი. ჩემი მეგობრის სიტყვები მომავსდნა და გამეცინა. მისი სიტყვები არც იმდენად უცნაურად მეჩვენდა, ვიდრე ვიკვებოდი. მზად ვიკვებოდი გამეცინებოდა. მთვარის მოტაცება რა შუაშია, მაგრამ ვეფიქრე ასეთი რომანი მართლა არ დაწერილა მეოქო.

შემდეგ უფრო ნელა და უფრო დაკვირვებით ხელმეორედ წავიკითხე. ჩემი შეხედულებ... არათუ უფრო გამიმტკიცდა, არამედ ამ ნაწარმოებზე ისეთი აზრი შემექმნა, რომლის გამქვადუნებას ვერა ვხვდავდი. გულში იმასაც კი ვამბობდი ამ რომანმა მომხიბლა როგორც მეგრული მეოქო. მაგრამ უფრო გვიან წავიკითხე ინტერვიუ ვენეციაში მომხვედრობისა ლუიჯი მაგარიტოსი, რომელიც მას ქართველ ტურნალისტთათვის მიუცია. როცა მისთვის უთხოვიათ აზრი გამოეთქვა თანამედროვე ქართულ პროზის შესახებ, მას თავისი პასუხი ასე დაუწვია — თანამედროვე ქართულ ლიტერატურის შედეგად ვთვლი ქაზხა ამირეჯიბის „დათა თუთაშხიას“ რომელსაც რუსული თარგმანით ვიცნობო“. შემდეგ კი სხვები დაუსახელებია — ვთო საინტერესონი. ქართულის მცოდნე, ქართულ ლიტერატურას გაეცნობილ და მთარგმნელ ევროპელ ფილოსოფოს-სპეციალისტის ამ ნათქვამს რომ განსაკუთრებული ფასი აქვს ხომ ცხადია. ამიტომ ვხვდავ გამოკლებს, როგორც მკითხელი დაინახავს, ასე შორს მიმავალი შეხედულება.

მწერლობაში ქართველების უძველეს უნარს თუ მხედველობაში მივიღებთ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენში რომანის დარგი მოსაუსტებს — როგორც რიცხვობრივი ოდენობით ასევე ხარისხით, თუ ვერძოის ქვეყნებში რომანი ბევრად უფრო ხვავიანია ვიდრე პოეზია, საქართველოში პირიქით ხდება. ჩვენში ამ დარგის ყველაზე უფრო ცნობილი ნაწარმოებები ისტორიული რომანებია, ხოლო ისტორიული რომანები მწერლისათვის რომელიც არ სახელის დიონსა ადვილად დასაწერია. უმეტეს შემთხვევაში ავტორს თვით თემა შეეძის, ამას წედ ერთხელ პერსონაჟთა მიმართ უკვე არსებული სიმპატიით ან ანტიპატიით გამოწვეული იმპულსი ან წერს ხალისი, იგივე მიწულები მკითხველსაც: განაწყოთ.

ეს თქმული ცხადია არ უარსყოფს ისტორიული რომანთა უდიდეს ეროვნულ ადვილადობით როლს და მათ უადრეს საკითხვებს აღვივანდელ საქართველოში, მაგრამ აქ დაპარაკია რომანზე ვით ლიტერატურულ ნაწარმოებზე, ხოლო ისტორიულ რომანებს უსაფუძვლოდ როდო უწოდებენ რომანზეხელ ისტორიას.

ქართულ „კარგი“ რომანები ხშირად დაწერილია ისეთი მხატვრული დახვეწილი და რჩული ენით, როგორც ევროპულ რომანში საერთოდ არ გამოიყენება. ეს გარეგნად ერთგვარ ხიქის როლს ასრულებს ავტორის სახარგებლოდ: ესე იგი როცა ისეთ ნაწარმოებში როგორც რომანი, ამგვარ ნაწარმოებთათვის სავალდებულო და მიუთავსავალი გვერდით, ისეთივე სიძლიერით განვითარებულია ნამდვილ პოეზიაში მისული კაზმულსაგვანობა, მკითხველის ყურადღება და ანალიზის უნარი ორ სხვა-დასხვა საგნს მიერ არის განაწილებული. ასეთ დროს ენის სიღამაზე და პოეზია თრიაქივით მოქმედებს მკითხველზე და თუნდაც რომანი მოსუსტებულ დახვეწილ ენის მართლბუთობას „გააქვს“ იგი. ასევე უმეტესობით ადვილია მწერლისათვის ბიოგრაფიული სტოიკული ადვილადობითი ან პოლიტიკურ იდეოლოგიის გამტარებელი რომანები, ასეთ შემთხვევაში თემა არსებობს ასე ვთქვათ იმ გარემოში რომელშიაც მწერალი ცხოვრობს და უკვე არსებობს მოთხოვნილება ამ თემათა დამუშავებისა.

სულ სხვაგვარი რომანია „დათა თუთაშხია“. ეს რომანი მთლიანად ავტორის ინტელექტუალობის წარმოსახვის უნარის, მისი სულისათვის საწუხარ საკითხებზე ფიქრის და ყოველივე ამის მკითხველისადმი ოსტატურად მიწოდების შეძლების ნაყოფია, მაგრამ მიწოდება ხდება არა პირდაპირი გზით, არამედ ყოველ ძალიან მკითხველისთვის მისი განუხრავი დონის შესაფერად, ესე იგი უბრალო რაგით მკითხველს უფრო მისიდან იხელთ აქვს საინტერესო ამბავთა შემცველი საფათერაყო გრძელი მოთხრობა, რომელიც პოლიტიკურ რომანთა მსგავსად, დამინების წინ შეგვიძლია ნაწილ-ნაწილ ვკითხოთ. უფრო მეტის მისმოსვლად მკითხველისათვის ეს ეს საფათერაყო ამბავთა ჩონჩხი უადრედად რთულ და სერიოზულ პრობლემათა არის დამტკიცებული.

რომანი ისეა აგებული რომ ავტორი თითონ არაფერს ამბობს. მთელი რომანი შემდგარია: სხვადასხვა პირთა ნაამბობიდან გრადუსი ჩანაწერების გადახრენელ ფურცლებიდან; რამდენიმე ოქმიდან და თუთაშხიასა და ნანო თავველიშვილი შირერისას მიწერ-მოწერადან. ასეთი ხერხი რომანის აგებისა პირველი შეხედვით, შეიძლება საქმის გამაადვილებლად გვეჩვენოს მაგრამ ასე არ არის. პირიქით ამ ხერხის გამოყენებით სწორედ რომ ძნელი გზა არის არჩეული, რადგან ეს სხვადასხვა მთხრობლები, რომლებსა რიცხვით ოცზე მეტია, საქართველოს სულ სხვადასხვა მხრიდან არიან და წარმოადგენენ სხვადასხვა სოციალურ ფენის, განათლების უფროსების ხალხს — ქორელებიდან დაწყებული უმაღლესი განათლების მქონე და თავადის წოდების მატარებელ ვეტილამდე. და ყოველ მათგანის მომახსოვობი შესაძლებელი ენით არის გადმოცემული. და გაოცების იწვევს როგორც მისგანით და ნიქით ახერხებს ავტორი ამდენ სხვადასხვა დიალექტზე თუ ენაგონზე ლაპარაკს თავისი პერსონაჟები. იმის თქმა არ მინდა თითქოს აქ ამდებედილებული ყოველი დიალექტი ან ენაგონი უნათლოდ ნამდვილი იყოს. როგორც არ შეიძლება შავალითად მთლიანად ნამდვილი იყოს ილიას მოხვედრი ან ჯეჯახიშვილის, გამსახვრდიას და რომაქიას ხვესურული მათ ნაწარმოებში. საქმე ის არის რომ მკითხველს ასე ეგონოს და სრული ილუზია შექმნას, რომ იგი შენაცვლებული იმდენ ქორელებს ეარგუნს, სხვადასხვა დიალექტს და სხვა-დასხვა პრაფისის და განათლების ხალხის ენას. და ამ მხრივ მკონი იმეორითი ერთ ნაწარმოებში ასეთი ნაირ-ნაირობა ვიპოვოთ. ნაირ-ნაირობა არა რამდენიმე ფრაზით ან პასაჟით წარმოადგენილი, არამედ მთელი მოთხრობებსა სახით მოცემული. თითქმის ყოველი ამ ოცოდენ ნაამბობსა და დასრულებული მოთხრობაა, რომელშიც საოცრად გამოხმედილებული ენით მოცემულია არაჩვეულებრივ სიცხადით დახატული ტიპები, ხასიათები და თუ ამას დავუმატებთ, რომ ასევე საკვირვალ ცოცხალია ის უამრავი ტრაგიკული თუ კომიკური სცენები და ეპიზოდები რითაც სავსეა ის რგავასგარდაიანი რომანი, სხვა რომ არც ყოველივე მართო მართო ეს ადნიშნული ქმარდა რომანის სიმდიდრისა და სირთულის საცნობად.

ყოველივე ეს, ნაწარმოების მხალოდ იმ იდეურ ფილოსოფიურ ჩანაფიქრით როდო ძლიერდება, რომელსაც შემდეგ შევხებით. ამ რომანში რთხი სისიყვარულთ „რომანიცაა“ ჩართული. ისინი ცხადია სრულად განსული არ არან მაგრამ მათი, როგორც ფსიქოლოგიური ასევე სოციალური ქარგა საამასოდ განწყობილ და წარმოსახვის მქონე მკითხველს ძლიერ საინტერესო სურათებს აწვდიან. აქ მხედველობაშია ბერძენ, მეტროსი, თეთრ მოქვლიანის, მონასტრის მოძღვარ ეფემისა და ნანო თავველიშვილის ესოდენ ერთმანეთისაგან განსხვავებული ტიპები, ხასიათები და ასევე განსხვავებული დამოკიდებულება დათა

თუთაშხიასა და ყოველ მათგანს შორის.

ამ რომანის დირსებას ამდიდრებს ზოგი, თითქო ერთი შეხედვით უმნიშვნელო დეტალიც: რომელ ქართულ ნაწარმოებში არ არის ნახსენები სუფრა-ნადიმი? ღვინის სმა? არამდენჯერ აღნიშნულა სუფრის დიდი ადგილი და მნიშვნელობა ქართულ ყოფაში. მაგრამ ეს ერთადერთი ინსტიტუტი რომლის ირგავნიც-ებაცაში ჩვენი, საერთოდ ორგანიზების ნიჭს მოკლებულმა ხალხმა, თითქმის სრულქმნილობას მივაღწიეთ, არაა და არცერთ ნაწარმოებში არ მახსოვს ისეთი ლაზათი, ზომიერებითა და შინაარსიანობით წარმოდგენილი, როგორც ამ რომანშია. და ეს მით უფრო საჭირო იყო, რამდენად დღეს გადაგვარების გზაზეა ეკ ჩვენი არა მხოლოდ უღამავეში ჩვევა, არამედ ავრთვევ დამამტკიცებელი საბუთი იმისა, რომ ქართველს ისეთ სახიფათო გამოცდის დროსაც კი ძალუძს თავისი თავის დიდფულება, როგორც გამოცდად ღვინის გავლენის ქვეშ ყოფნაა. (ახ. მეორე კარის მებუთო თავი "ცისფერი რვეული"). ამ მიუღწეა სისხლთ და ცრემლთ იწერებოდა და ფილოსოფისათვის ვისღა ეცადა. ჩვენი არ მოგვემოყვება ევროპის მერიდემტე-მეთვრამეტე საუკუნის მწერლობა პარალელური მწერლობა. ჩვენი მწერლობა ცოტა გადაპირ-ბეობი შეიძლება ითქვას, რუსთველის ხანადან პირდაპირ მეცხრამეტე საუკუნეში ვადახტა. რუსთველსა და ბარათაშვილს შორის ხარკუზის ამოცხება ცხადია უკვე აღარ შეიძლება. ის ფილოსოფიურ ხასიათის საკითხები მაშინვედ ვერაზედ მწერლობა გონებას რომ იპყრობდნენ, დღეს საფიციკისტურ საგნებად არიან ქცეული. მაგრამ რომანში ყოველთვის იყო და იქნება ადგილი ფილოსოფისათვის. აქ მიხედვლობა-შია არა ფილოსოფიურ იდეის არსებობა რომანში, არამედ დიალოგებში საუბ. რი ზოგად ფილოსოფიურ სა-კითხებზე. სწორედ ასეთი დიალოგებით სავსეა ეს რომანი და თუცა იქ წამოყენებულ საკითხთა უმრავლ-ესობა ზოგად კაცობრიულია, ისინი ისე აზიან შერჩეული და გამოთქმული, რომ უადრესად აქტიუარდნი არიან ჩვენი ქვეყნის დღევანდელობისათვის. ამის მიხედვითავე რთვადარ ნაქართუნიცა და მორიდებია ავტორი - რადგან რკველუციაშველ ქართულ ინტელიგენციაში ასეთ დღენზე მსჯელობა ორ-სამ კაცს თუ შეეძლო და ისინიც არ გამოყენებდნენ იმ ფორმულებს, რომელთაც ამორეკიზის პერსონაჟები იყენებენ. მაგრამ იდე აბოფერი. საქმე ის არის ქართული მეთხველი მიეჩვიოს ისეთ ლიტერატურის კითხვას, რომელ-ღორც მარტო უფროდ და ვულთი არ აიკთებია, არამედ რომლის ვასაგებად გონების დაძაბულად მოშველ-იებად აუცილებელია. ასეთ ლიტერატურას მიეკუთვნება რომანი „დათა თუთაშხიაც“. საჭირო და აუცილ-ლებელია ასეთი რომანების მომზადლება. ამ საჭიროებას პასუხობს ეს რომანი და საუცხლოდ.

რაც შეეხება რომანის -ქრონოლოგია მიერ გამოთქმულ აზრებს და იდეებს, ისინი იმგვარად არიან მეთხველისათვის მიუღებელი, რომ ავტორი მათ არავის არ ახვევს თავს. ჯერ ერთი ავტორი ერთ სიტ-ყვასაც არ ამბობს საკუთარი სახელით. ცხადია ასეთ შემთხვევაში იდეები დიდწილად ავტორის იდეებია გამო-თქმული, მაგრამ იმ ფორმით როგორც ეს რომანშია მოწოდებული, ჩვენ საქმე გვაქვს ამა თუ იმ პრობლე-მის ან საკითხის გადაწყვეტის ერთერთ ვარიანტთან და ამგვარად უნდა იხილოთ დიდი მეთხველის ჩარევა - რამდენადაც მას ამის უფარი შესწევს.

დათა თუთაშხიას გააბრალებას სოციალური საფუძველი არ ჰქონია. იგი მუდგე იყო და მის მიერ იჯარით აღებულ საძოვრებზე თუთაშხიას ნებაართით აშენებულ ქოხში ცხოვრობდა რუსი მხატ-ვარი, რომელიც სამსახურიდან გადამდგარი ოფიცერი იყო - მუდგეისთან დამეგობრებულთ. ეს მხატვარი უნებურად სსიკვდელად დაჭრა თუთაშხიამ. იგი მას თავისი დის პატივისა და სახელის დასაცავად შეებრ-ძლო. რუსი ქრონობის გადაწყვედა და ეს იყო იშვიათი ახრავის მიერ ჩადენილი პირველი და უკანასკნელი მკვლელობაც. ამგვარად არც სოციალური ყოფა არც კლასთა ბრძოლა რომანის სავანს არ წარმოაადგენს. მაგრამ დიალოგებში, რომელთა მონაწილენი თითქმის მხოლოდ ინტელიგენტები არიან, დახატულია საუბრით რველუციურ განწყობილების ისე უართოდ მოდებისა, რომ ლამის ჭანდრმერის შეევი ვრავი სეკვედიც რველუციონებად ჩაითვალეს. ბოლო ყინადაც ცხრაახსუთის რველუციის პართოდ რომანის მკვლელო-ბის შუა ხანაზე მოდის, ტფილისის ქუჩებში მომხდარ ამბავთა უპოვადების ანის ნაჩვენები. ვასაკეთ-რებულ დეტალებით კი საგუბერნო ციხის პატიმართა ამბობება არის აღწერილი. აქ ავტორს უხვად მოუ-ხმია მისი მდიდარი ფანტაზია და სცენების გამოგონების უნარი. ამ ამბის აღწერისას ვაამაპულელებულია მეფის აღმინისტრაცია მაგრამ არც რველუციონობის არც-ან გამოყვანილი ისეთ ხალხად, რომელმაც იცის თუ რა ჰსურს ან - რას რისათვის ჩადის, საერთოდ ისეთი სურათია, რომ მთელი ქართული საზოგადოებია აზრით მთავარია მეფის რეჟიმის დაშობა, რაც „თავისთავად“ ყოველივე გამოსაწორება. ამ ამბებს თან ახლავს საგულისხმო დეტალი, რომელსაც სიმბოლურს „ნაშენებლობა უნდა ჰქონდეს. რომანში გამოყვანილია

ერთი უკანადადგენილი პარტიული ინტელიგენცია სანდრო კარძიე, იგი სოციალისტი არ არის, მაგრამ რევოლუციის მომხრე და მსურველია. ამასთანავე მსურველი და შეგნებული პარტიული — საქართველოს ისტორიის ფილოსოფიაზე საინტერესო აზრთა გამომთქმელი. ეს კარძიე რევოლუციის დროს სოციალისტის შემადგენელად იყო, ძვირფასი ჩამოვდა და ეს ნორიზული დენიკე კაცი რომელიც სურათად არ სჯამდა, საშინლად დათვრა. არავისთვის ხმა არ გაუთქმა. ხან ტრალიდა ხან ხარხარებდა „მერე დაცხრა თვალები მიღუღა და ასე მუღდ-ობარე დუქანშივე გარდაიცვალა“. რისა თქმა პსურის ავტორს როცა ამ სტენას გვიხატავს — რომანში რომელიც ათათურა წილად ადრინდელ ამხმებით სურულდება ? რომ კარძიეების ეპოქა რევოლუციისისთანად დასრულდა ? შეიძლება.

წემოდ ნათქვამია სოციალური ყოფა და ჩავგვრა არ არის რომანში ნაჩვენები. როგორც არიან, მკაცრად ისე თავისებურად, რომ განსაკუთრებით აღსანიშნავია. ეს რომანის მეთორმეტი კარია სათაური მისი წამოგავსა. ეს თავი მისი არარეალური ძლიერ განსხვავდება სხვა რეალისტურად დაწერილ თავები სანდროს. ამხვთა მოქმედ ანეთია : თუთათა და წამოთარქე შეეხიზნებთან ვინმე სეთურს, რომელსაც პატარა სამთი საწარმო აქვს საირმის მთებში. სეთურს ოცდაათამდე მუშა პუავს, რომელნიც იქვე ცხოვრობენ მარჯვენაში. მუშები უნებია დევიზიან ზარის რეკავზე და მხედრული წესით ეწულობან სეთურის „მარჯვენა ხელის“ გვარად თამაგარის წინაშე, რომელიც კუნძვე შემდეგარი „დირიგირობს“ და ისვენს სავალდებულო ყოველდღიურ საბოტბო ინფერას სეთურის სადღედედად. სიმეტრა სეთურის სახელის, წამოთახებოთ და ბერძნულად თქმულ მრავალგამიერთი თუ იგი „პოლიქრონიონის“ თქმით თავდება. შემდეგ რასღედატრის ძახილით თამაგარს სამუშაოზე მიუპუას ისინი. ეს ცვრემინია დევიზი სამეურნეო მეორდება. უმცროსები უფროსებს სახმებრს სლამის აძევენ. თამაგარის გარდა სეთურის სამსახურშია წილკავით მოქმედული უბრალო დედაბერი ტოჭანია. იგი ინტორსიტატობის, პრამპანდების, პრეკატატობის და რუმე მეთედაყურის როლს ასრულებს და თან მუშების ერთმეორეზე გადაკიდება აქვს დავალებული. ამის საქირობის ასე ხსენს სეთური : „დამიანს სანამდე მარტოა და არავის ენდობა იქამდე ვარჯა სხვისთვისა და თავისთვისა. პირის შეკვრას რომ ისწავლიან . . . არაფერი გამოცემა მათი ხელიდან. მერე უბედურ საქმეს რომ ბედვას კაცი . . . არაა დღისინდელი საქმე ტოჭანია რომ გავჯანდენის მამდენად მარა სწორად ლეოსნიერსა ქმის გაკეთებ მათთვის. ნდობა არ ექნებათ ერთმანეთის. ყველა მორიგდება პირის შეკვრას ცუდ საქმეს და გაუბედურებას. კარგი საქმის გაკეთება ძნელია თითონ თუ არ დაიბეჯდო“

სეთურმა სტუმარ მახარებლს საწარმო დაათვალიერებია და უხსენს : „დამირთბი თბირან და ზურგით გამოძაქეთ. აქ სულ ამბათი მიწაა მარა ხალხს სარჩო ადევალა თუ აშოვიერ გაუუქდება, ძნელი რომა შეგეკვარდება საქმე. მარა ბედნიერებისათვის სხვა არი საქირო — სიმშლიე. მთლად სიმშლიე კიარა მარა მთლად სიმძადრეც არ ვარჯა. . . მერე შიში სიყვარული იცის შიშშია. ქება დიდება და ლეცვაც სიყვარულითვისაა საქირო. მერე ჯანმრთელობა. ჯანმრთელი მამინე იქნება ხალხი თუ არ მოადუნენ. კიდევ მთავარი — იმედია. . . შენ უნდა მოიგონო ხალხის მიხედო. . . იმედო მოგეონენ მე იმედო თუ აქვს ხალხს შედმეტს არ გაივლებს გულში აგებო ვარენებია“

სეთურმა სტუმრები ერთ ჰასთან მიიყვანა. შიგ კაცი იჯდა, ყრუ მუნჯიყო სეთურმა, ხელში კაცს ბაწარი ეპირა, რომელიც ჰის თავზე დაკიდულ ზარზე იყო მიხმული. ეს კაცი იმედს აკეთებოდა ხსენა სეთურმა. გეტყვით და ვაიგებთ როგორია : ხალხი რომ გამოქვაბულს თბირას აქ მოვდა ჰასო და იმის იმედზე იარბნო. გვირახი აღმირთბი მილის ამ ქაში როგორც გამოცემა კოხხა წამოთარქე. არც გამოვსა სულ მთაში იტრსალეხსო. ხალხმა იცის რავა არა ადვილი საცოდენელი რომა ფიქრობს ჩვენ რომ ასე ადვილად ვწვდებით მაგ საქმეს სხვანაირად არის აბათო. ასეთ ტყუილს როგორც გეტყვის სეთურ. . . ას საყენზე რომ ადწევს ხებრელი მუნჯი ვაიგებს და ზარს შემოკრავსო. რანაირად ელიან ზარის დატეკვას თუ იციათ. ამის შემდეგ სეთურთან ანეთი სურათით თამაგარს რადაც წიგნიდან სხვად სხვა სახელებს უკითხავს სეთურს. ჯერმეოთხელება იკვადეს, რომ სეთურს აბელი პქეია მავარა არხიო დაიჭრება. აბელი მწეუხებულ კაცს ნიშნავსო არქიოთ კი თავლის უფროსსო. ხალხმა იცის ეს აბა რავა გგონია შენ, ამბობს სეთურს, მაგრამ ხალხს თუ უხარბი აღამიანი ხარო მამინე გეტყვის მეც შემოძლია შენი მაგიერობა. . . დაჯდება შენ მაგივრად და გაუბედურდება კაცი. . . ცხენი და სახელოდ უნდა უთხარა ადვილად იჯებრებენ ანა. თითონდაც იციან. წესიერად და ბედნიერად არიანამარა პირდაპირ კი არა შეპავთი უნდა უთხარა.

და ათ ახლა სხვა დამიტებით სახელებს ეძებენ სეთურისათვის. ექვთიმე გუტკეითლის წამნავს გამოდგება. . . მელენტი მწარუნველი ყოფილა, ვუკოლ ხარების მწეუმსია თავლის უფროსი ქე ხარ და ხარების არ გინდა, ამბობს თამაგარი, მერე პოლიექტი დემენტი აბესალემი ტიხონ და აგერ ერთია ნამეტანი კიაი კალენი — კე ბრწყინალებ გამარჯვებულა. შევიდა ხომ. მსად დარჩეს. . . სეთურს სტუმრებს უხსენს : „არც ძალი არც მოსვენება უნდა იკვადეს ხალხმა, ცუდღებულმა შეგამირნიე ზოგიერთს“. შენი კაცის გონებას საქმე შენ უნდა გაუჩინო. . . თვარა თითონ გოურენს კაცი საქმეს თავიდავს რა უბედურებას გამოიგონებს ვინ იცის. . . შენ რომ გვირახი ის საეჭირული უნდა მიცე. აწი ერთი სახელით არქიოთივერ მიხსენებენ აბა რავა. . . მე დღეს თამაგარიმა ხალხი შეპყროდა და ახალი სახელების შესწავლა ბრძანა. იყო ერთი ჩოჩქილი და თ. . . ბტრევა. ამას რომ თუთაშხიამ შექმნილ ვერ მოიამინა : „რას შერებოთ ხალხი რას ვავს-

ხართ თუ ხედავთ ამას . . . რა ჯიშის ხართ რა გიყვით . . . მამაძაღლმა აბელა სეთურმა და ამ მოსახლამ
 ბმა თამბაყარამ . . . ვერ ხედავთ ამას ?

რათ რას ამბობს მთვ კაცი ? მარტინევი ზე მამაძაღლი და თამბაყარემოსასამბიო. ვაგვავუბედურ-
 ოს უნდა ხომ . . .

მის ცვიფრედნ ორ აბრავს ეტეზებით და ისე უმოწყალოდ ეტეზის , რომ ათი დღე უფლებე ვერ დავბოინენ.
 ასეთი მისი ცვიფრე ზამთარაჩის ნაამბოზი , რასაც წიგნში ოცდაექვსი გვერდზე უყავია.

ამ ზღაპარ - ივანეზის ჩაქსნოვილი ალგორითის ამხსნა მგონი ზედმეტია. თუმცა საბჭოეთში შესაძლ-
 ბელია, რომ მასწავლებლებმა მოწყალებს „აუხსნას“ აი როგორი ჩაგვრა იყო განსაბჭოებადმოცო. მაგრამ
 რაც წიგნად მეთხებელს შეეხება , არა გვგონია რომ გონებაშეზღუდულობით ზედნიერთა გარდა, სხვა
 ვინმე მოტყუვდეს თვით საბჭოეთშიცო. ეს რომ ავტორის ჩვეულებრივი ენით გამოეთქვა, მას ეტყოდნენ
 შენ კარგად ვერ იტყუარება წერაო და დღეს საქმელი ექნებოდა : მაშინ ანბანი მომცეს მე ხელში- ზღ
 შორსა გზასა მე გამე-მგზავრსო.

როგორ ზღბდა რამ საბჭოეში ხუმრობია და ალგორითი ისეთი რამე ითქმის, რის მეათედის თქმაც კი
 აკრძალულია სხვაგვარად ? ნუ გვგონია ვალბერალებასთან გვეჭრდეს საქმე. ადამიანის ბუნება ათსეულ
 წელა განმავლობაშიც არ შეცვლია. გარდა ხუმრობის მთლების ნება მყოფაა აქონდა მეფეთა და ტრანსთა
 კარზე მდოუ ზღბარებას. მათ იმის თქმა შეეძლოთ რისა თქმას პირველი ვეზირიც ვერ გაუბედავდა მეფეს.
 რომანის ამ თავს შეეფერებოდა რომ ეპიგრაფად ჰქონდა ფრაზა თამარ ციხერიდან : ამას ისე მოგახსენებ
 მე მასხარა ენა მწარეთ.

ამბობენ სტალინს ძლიერ ართობდა უცხოეთში მის შესახებ გამოქვეყნებული კარიკატურებიო. ხოლო როცა ერთი
 ევროპელი მწერალი შეეკითხა თუ როგორ უყურებდა იგი მის გამოადიებულ ეპიტეტებს, სტალინს უპასუხნია:
 ეს მე კი არ მჭირდება არამედ ალბათ ხალხსა აქვს ამის მოთხოვნილებაო. გერმანიაში კი მუშათა ბანაკებში მოს-
 ული საესტრადო არტისტებმა : ისეთ პილპილიან სეუჩებს ასრულებდნენ ! ცხადია პიტლერის დაუსახებლად - რომ
 მაიურებელი მუშების შიშით ტაშის დაკვრას ვერ ბღადვდნენ.

რომანის განცხობის მიზნით აქამდე თქმული ნაწარმოების მთავარი იდეური მხარეს არ შეხებია. რომანის მთა-
 ვარი ღერძი კი მისი იდეურ-ფილოსოფიური შინაარსია. ავტორის ჩანაფიქრი უკვე ჩაქსნოვილი ოთხივე კარის დასა-
 წყისში მოთავსებულ ეპიგრაფებში. ისინი დაწერილია მხატვრულად სტილიზებულ ძველი ქართულით რაც საუცხოო-
 ლ უნდება შინაარსს. ავტორის იდეის ეპიგრაფით გამოთქმა ცხადია ისე არ უნდა წარმოვიდგინოთ თითქოს
 ამას ავტორი პირდაპირ გვეუბნებოდეს. ავტორს დახატული აქვს სურათი რომლის წარმოსახვაც მას იმ შეიქრთა
 ნაყოფია, საიდანაც უნდა დაბადებულიყო სურვილი ამ ჩანაფიქრის რომანის მეშვეობით გამოთქმისა. მამასადამე
 მეთხებლმაც უნდა სცადოს ეს ფიქრები თავისად გაიხადოს, რომ მასაც ავტორისებრ იმ აზრები დაეხადოს ,
 რომელნიც რომანში არიან გამოთქმული. უნდა გამოვტყუდე რომ მხოლოდ ეპიგრაფის წაკითხვით ავტორთან ასე-
 თი დაახლოვება ვერ მოვახერხებ. მაგრამ როდესაც რომანის წაკითხვის შემდეგ კვლავ ეპიგრაფიებს მივუბრუნდნი,
 მიშინ კი, ასე მგონია, ვაფინე და „ჩემიდა“ ვაფინადე, თუ რამდენად ვაფინე, ამის მსაჯული მხოლოდ თვით
 ავტორი შეიძლება იყოს.

ეპიგრაფია იწყება ველურ ადამიანთა კაცად ქცევის დროიდან. და კაცად ქცეულ ადამიანთაგან კარ-
 თული მოდემის გამოსაყოფად გამოყვანილია ხალხის მეთაური ქაბუკი სახელად თუთაშხა. ზოგიერთი მწერლისა
 მას მითად მიიჩნევენ, რაც, ჩემი აზრით ნაძალადეგია. თუთაშხა უფრო ავტორის მიერ საკეთარი საკითროებისა-
 თვის შექმნადი სიმბოლოა და იგი ხალხის ერთი ნაწილის სულიერ განწყობილებას გამოხატავს. თუთაშხას თვით
 ავტორი ართმევს მითის თვისებას რადგან ამბობს : „არა იყო იგი სულდგმული ერთი და ძე ხორციელი , არამედ
 სული კრებითი არის მთავრად კაცთა წიაღთა შინაო “. და ამასვე ამბობს ავტორი შესახებ ურჩხულისა. ხოლო
 როცა თუთაშხა იწყებდა „იქცევა“ , აქაც ლაპარაკია პირველყოფილ კაცთა მათებურ ფილოსოფიანზე. ხალხმა
 მთავარ მეთადედ დაისახა და კეთილი თვისებებიც მას მიაკუთვნა. გარდა ამისა აქ პარალელია წმინდა გიორგის
 - მთვარედ ქცევასთან „რასაც სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი ამით ჩვენ ავტორის იმდროინდელ სამყაროში
 შევავარდნი მხოლოდ, ჩვენ ქვემოდ ენახათ რომ ძველ ქართულ რწმენასთან ასეთი პარალელი დატულია კეთილ
 თუთაშხისა და ავ ზარამდისა ვენეპოლოგიაშიც .

წიგნში ხუთ ნაწილად მოთავსებულ ამ ეპიგრაფის, ერთად შეკრებილი სახით ვაწვდით მკითხველს -
 რაკი ეურნალი ოცნების წესით იბეჭდებოდა და წიგნიდან ფოტოასლების გადაღობა არავითარ სიძინელს არწარ-
 მოადგენს . ხოლო მკითხველისთვის კი საინტერესო უნდა იყოს .

...და იქნა კეთილი;

სიღობი — მიუღ მზღობისათვის თვისა მანკი-
რებათა, ძალა — ილქად თვისად სიღობს ზარკებათა
დაძლევასათვის, სიყოფ — უნაზად არგვისათვის თა-
ვისა, ვარს მოყვასათვის არგვისა მღვდელთა; დღეა-
კეთი — არად მრავლებისა და არაბად სიყვარულისა
დაღვინ მარადობისა; შეუბარა — სანაზად სიყვარულ-
ლობისა და სანდებებულად თვალდებისა თვისარა
ერა — ასარგებად პირთუფელთა მსხარებასა და
მსხვერპლად მისვლისა; ეფნისი და მანდრი — ადვი-
ლად დაღვრისათვის თვისისა, არად ვანგებეს სების
აღსრულებისა; პერი და საქონელი ყოველი — სან-
რეზელად თვისა და მასწავლებლად სხვათათვის; სო-
ფელი — სიყრთვად მრავლებისად სიყვარულისა, რა-
მელი იგი ღებრა.

იქნა ყოველი მარტოოდენ, ვითარცა ზემორე
იქცა. არწმენ და წყნ ესეთთარი იგი ვანმდარ სი-
ყვარულად ყოველსა მისსა შვიან და სიღრმეთა სუ-
ლისასა კეთთა. ჰედაც ერსა ვანგებულად და მორიგად
ქვეყნებრთა საქმეთა თვისთა კბეუთა პირმწავლებრთა
და რაოდენ კეთილად იგი — თუთა, არა იგი იგი
სიღვდელმყოფი ერთი და მე ბრძოლით, არამედ სიღო-
ტებით, არსი შვითა კეთა წილსა შინა, ვითა წახ-
ნეკავაინ შათი უსარკებლსი.

შე ამა ვითარებამან ერსა შვიან სიბაძრე ვინებისა,
რომელმან: მხოვე მარტოად ეღობრა იქნა ყრად
და დიდეთა კეთთა ბუდად არსობისა, შეიჭრა სარი-
ტრანსლასა ზედა, შინდურ სერ და ვანწყენა ვანწყეად
ტარობისა; ადვი ბიარბული და ვანყრა ეს სანათ-
ლისი ტიშთა შირისა; ასწავა ვარსკლავთები და მია-
სნა კეთი უნარა ამინდობებულობისა; მოხალეონ
არცა ლეად წყლეთა და ხედათა ზედა და მიკლავად
უფროსთა ერთა; შეიხსა მანსა გამოცდილებისა და
სიღრმეთა აღსრულებად შოშიმბადობისათვის და ვანსარ-
კისა მადლისა აღსრულებად ამა სიღრმეთა მომწივე-
ბელსად.

სედავად ერი მას ითუთებს ვანსხებულებლს, სიყო-
ქმნობს და მასწავლებლს თვისს ტარობისა დიდებულისა
შინა უფლად სიყვარულისა და ამორბილებად წყნსა და-
დებულისა მისგან, ვითარცა წესსა ერთგებობითა
არეულსა ბრძოლისა მისსა.

— ვარსა იგი უწყობითა კაცებისა სულსა შინა
წყნად მისწავლად და ეცხადებრთა და არსი მისი —
მონება მამონისა, რა არად აბერა ტრანს ვინებისა
იგადი ზნესა მას კინსა — ვანდავად იგი და შო-
ვარად თხლად ცოფებისა, ამბავთა ფესებან უყ-
ობრან სიღვანესა შინა ღობისა, შინსწვად ვეინას
შესრულვად ცოფისა შინა, აღმოცენდა ყოველი
კეთილეთ — ვარსა დამაძობელი ბრძისა, სინდ-
რლოვისა — ვარსა დამბრუნებელი სიღობისა, იბოლ-
და და თვისსა ყოველი იგი ტრანს და უნარობის, რა-
მელი იგი უსრულად მიმართა არსისა და უმეცარა მი-
მართა შედეგისა.

კეთთა ვინებისა კარი ვანცოდი ერთი, დასწვლი
მოკლამდელად შეიღობა საეკლესიოთა უმეცარეობისა
ვანხინა ესა ლეად მორბილისა და ამბავთა წყურ-
ვლანად ზეცებისა იღვარობითა, აღმუთონს, თვალსა დე-
ფოსობითა უფროსან სხვისან, მოყოფა ველი მსამან
სიხარბისამან და დასწვლი ვინებისა შინან, ვინობე-
რე ვინისა ღებრად და ვანმბრტყენ ვარად მისარ
ერთგობისა. ვითოყოფიდა ერი მოგებად საქონელისა
და ვანხინა წყნვად უმეცარისა ვიფუნებისა.

შეესა თუთაშენა საკეთილეთა ქვეყნებისა, მისი ექ-
მსა შეიჭრებებისა შინა შვითსა მრავალსა და ვანე-
ტრუენა სხვისათა თიფითა მოყოფებულად ქრებისა
კეთობითა; მხოვე სისარბული მანქანებითა აღმეცარულ-
თა რომელთამ და იღვიანა სხსნელად მიმბრუნებრთ
დამბრუნებულთა; შოთელი ველსა შინა შვიცხისა,
მტრად ქმნილი და ვარსებად ბრძობისა საქმეთა ვან-
ზარბესა სხვათა, ვარსა იმბავა უფრობრე;

გამცემლობისამ ძმათა და მარტოებისამ შეუღობა:
უმაღლესობისამ მადლდებლობისამ და მასარგებლობისამ
უმაღლესობისამ; ღობისამ სიღვდობითა და მსავარ-
ხობისამ მღვდნობითა; სიღვდობისა წყურბობისამ მღვდ-
ნობისამ; და ზეცებისა სიღვდობისამ უმეცარათა და სიყო-
ფისამ მარტოობითა.

ურთავად ღარსა თუთაშენა ვითარებთა შვიან,
რამეთუ არა უნდა, რომლისა ძალით მღვდელ ყოფი
ქვეყნისათვის თვისისა. მოყვითა უნარა მისწვლი
ვანკრებობისა, უმეცარებელსა მისსა აღსრულებისათვის
საქმეთა სანგებობითა, და მრქავა:

— არდა მანქნ სიღობს, კეთილსა ვიქნ ანუ იგნ,
უფროსან არს დავითითი შვიანდა მკერდსა ზედა და
ვანყრას ძალი იგნითი უმეცარებელსა.

ვანდა თუთაშენა ქვეყნისივან თვისისა, დაიხინ
ვინებისა და არდა ველსასა პერ სიღვდობელი ტიშ-
ისა, რამეთუ ღებრითა არა იგი თუთაშენა.

— იღეს ვან იქნა ზნისა და მრავლად სიღვდო-
ბისამ უფლებამ; ვანსარგებებისა საქმეთა, სიღ-
ვდობისა მღვდნებისამ ვანსარგებელთა — მრქავს კეთთა:

— ვითოყოფან მყოფი მრქავს არგებსა ნიყობითი,
იგილი იფუნენ მოყვანისა მრქავსი

ვინდაცა შემოადგა მოაღვე დიდი მესობიურეთა
არცისი მტრეთა — შათ, რომელნი იღვდეს ზნე-
რასა ძველსა ზედა, ვითო ზანნი მწელი და ღარსა
წილსა შინა კეთისა სიყვარული იგი, ვითა ბოძელად
უმეცარე ნიღვანსა ზედა შვირსა და მოსივარისა, და
იქნა:

სინდობისა — ცნებად ვარსკლავთთა ვითა და სი-
ტყობისა სიარტად მკერისა შეტყობილათა; ძალა —
აზარად დამბრუნებისათვის სანათობისა სულსა თვისსა
სა შინა და მიმბრუნებისათვის მოყვანისა; სიყოფ —
წილად ვილსა ვანსარგებისა და ქმნისა; დღეაკეთი — ვან-
მარალებად მრავლობისა და ბერწობისა; მგვანობა —
მასწავლად შინისათვის წყობისთვისა და ვანდა სხვა-
თა ვარსკლავთა მრავლობითა; გრი — ასარგებად ნიყო-
ბისა მოყვანისა და სწვლად მშობიურისათვის სიყოფ-
კეთობისა; ეფნისი და მანდრი — ადვილად მოყვანისა
სიღვდობისათვის; პერი და საქონელი ყოველი —
აზარად ადვისა სიყოფელთა და ვანსათა; სიყოფობა —
სიყოფად შვირისა მოყვანისა და სიღვდობისა, რაიყო
იქნა ღებრითად.

იქნა ყოველი მარტოოდენ, ვითარცა ზემორე იქცა
და დამოკიდებულად მისსა პერტობისათვის
იქნისა. არწმენ და წყნ ესეთთარი ვანდა სიღვ-
დობელად ყოველსა მისსა შვიან და სიღრმეთა სულსასა
კეთთა. იღვანა ტრანს ვანგებულად და მორიგად ქვე-
ნითისათა საქმეთა თვისთა ურბილად იგი სანდებელი. სან-
რეზელად მისა — სიღობ და ბრძოლი კეთთა, მუცელი
მისი — აღმეცარული მარად. არა იგი იგი არსებისა
ერთი და წილად ბრძოლით, არამედ სიღო ტებითი,
არსი შვითა კეთა წილსა შინა, ვითა წახნავთვანი
ერთი მისი, ვანმბრტყებულად აქ.

შე ამა ვითარებამან სიბრძნე ვინებისა, რომელ-
მან: დიდეთა ბური არსობისა მონობითა საქმობისად
კეთთა; არა კმასაყოფელად იქნა სარი და დიდეთა უფ-
ლად შედისა თვისსა; ავობისა ბიარბული იავარქმნად
სხვათა ტიშთა; მომარტვა ცოფარსკლავთებისა ცოფისა,
მორბილებისათვის ხალხისა; დღესა წყურბობისა და
ხედავად მორბილად დიღობისა და იღვარობითა; ვანწყვლან
ერი მომბრუნებულისა არწმენსა ვანსარგებულად და
ასარა ვან სანგებულად მოგვითა.

სედავად ერი მას ურბილსა ვანსხებულებლს,
სიყოფობისა და მასწავლებლს თვისთა სრასანსა-
ღობა შინა გუშავად მამონისა და ამორბილებად წყნ-
სა დიდებულისა მისგან, რამეთუ ურბდა იგი სწვლად,
თუთა სარბული მისი — ბრძოლი და სიღობ ერთსივე
შინან მრქავს თუთაშენანს.

— შეიძლება სიყვარული, რამეთუ არა აქვდა მის საცდელი მძღველი. აღწევდა ურჩხული, რამეთუ ძალით მორყევინა წარსტაცა მწიგნოს მართა და ქანა გული მათი დედა!

აღიღო შუბი თოთაშხამ, აღმუხდა ბუნება თუ-
თისა ზედა და განიზრახა დარბევნა ბორბტისა...
— ძალითა თვისითა, რამეთუ ღმერთი არა იყო თოთაშხამ...

...მოუხდა თოთაშხამ მას ურჩხულსა სირიდას ცე-
სლავდობილდარბებ, შთასცა შუბი ხახას შინა, გა-
ნახობო მიწასა ზედა და მოკვეთა თავი იგი. ურჩი-
დოს მათ ცტაჲ კაცთა, რომდენი იყვნენ ურჩილად
თავყანსმძღვენი წესისა თოთაშხამი და ჰკინებდნენ
მას მძღველად ერისა.

განა ფენიქსტარ აღწედა ურჩხული და მოიხა-
ტრისა მოკვეთილისა თავისა წილ თავი შეიღო. აღძ-
რა თოთაშხამ კვალად და შევსდნა შეიღებულ თავი
ურჩხულსა, მოვიდა სისხლისა ღვარა და მდინარე მის-
სა აღიღებულ ვარდეთლ ნახობოვან წალკუად
ქვევინა. წარიღო და დარბო. სისხლსნ მონგარად
მამა-პაპისა, არაა დარჩა მძღველი და არა შეიჭრა
მოკლეზა თვისისათვის, კაცთა იწყებ კლავ და მუ-
სტავ, რამეთუ ეღიო გულსა შიგან: რომდეთამ გან-
ზრახეა ესეარბე მიზარს სხვათა: ვიფიო ეკლდენ
განდრეულად და სტემდენ ნადგურსა, რამეთუ გან-
მდგარ და ვანეროდ იყვნენ კუმშარბის დანსმძღვე-
ლისაგან კაცისა სოფელსა შინა, სძღვლით კვალად
თვით არა უწყინდენ, არი სტრდით, ვარდა ეკლვისა
და მუნგრისა და ჰქონდით ვანსარბულად ბორბტისა
და თვისისა მძღველითი თოთაშხამი, რომდენსა ძალი-
თა დარბევნა იზრახა ურჩხულსა.

ბოლო ურჩხულსან კვალისა მოკვეთილისა თა-
ვისა წილ ამოივარა შეიღო და ამოდგნებრე ვანსარ-
ვლდა ბორბტება ერისა შორის.

დაეცა ზარი თოთაშხამს სახელისა ვამო და მოკ-
ცა იგი რქენამ, რამეთუ ვერცა ვან ატვის მოდგმასა
კაცთა, თუ არ კაცებუე.
განიზრახა თოთაშხამან, სტელა კტეხიბო მას კარ-
დაქცევა ძედ სოცოდად და იქნს თოთაშხამ გან-
ზრახვასა თვისისა შინა დებრათა!

— მამან აღივარა... დავლისა თოთაშხამ მიმართ
კეთა:

— მე, უზენაესი არა სარბივლად თავისა ვეზო-
სი ფიქრითა; არა კვაბრისათვის ჩემ ბუნებუ ქველთა
არა ძებნად შურისა ვუე მახვლენი და არა ათინათისა.
გან მოკლეობით ვარდობქვენ ძედ სოცოდად, სო-
მელ სწავლავან ვანერბენისათვის მოღვენისა კაც-
თა. ვარდა უქმ ჰქვენს სხევისა ვინთა და ძალითა, ვერა
მოიღო წაოფო კეთილი თვლანა, რომელსა უნებე მე,
რამეთუ არა მოიქცე ნიჭი ვარდობისათვის სოცოდ
ბორბტისა. აჲ, მოკლე და მოკლე სველი ჩემი და
მთავო წავრახისა შენსა.

რაცორც მკითხველი ხედავს, აქ სტემბტიურად და სიმბოლიურად დახატულია ადამიანთა მოღვემის მიერ განვლილი ძველი გზა. — კაცობრიობის ჩასახვიდან ასე ვოქვათ თანამედროვე ხანაშიღი. ეს სურათი საერთო კაცობრიული იტნებოდა, რომ „გაქართულებული“ არ იყოს ქარაუღი მითოლოგიისა და ლეგენდების მოხმობით, ქართულია უკვე ქუახუსის სახელი თოთაშხამად მეტყველად მფყარის დღეს ნიშნავს, მაგრამ ვუბუქს ეს სახელი იმასათვის ჰქვიდა, რომ იგი ქარაუღი მოღვემის ხალხთა ძველ ღვთათებას მფყარეს ედამკავებრის. — და მოგვარებად იტყვევა იგი ამბის დასასრულს, ასევე ქართულ სამყაროს ეკეთენის, უკველ შემთხვევაში ჩვენთვის ფიზიკარულია, კაცთა მნთქავი ურჩხული ანუ ვეშამი და მთელ ამ ამბავში ქარაუღელს აგონდებო, როგორც ამირანი ასევე წმინდა გიორგი თავისი თეთრი ჰუნეთი, ხლო ამბის დასასრული ცხდალ ქრისტიანობას გვაგონებს.

საერთო სტემბ ასეთთა: ხალხში და ბუნებულში სოცეთემ დაკნინება დაიწყო, რადგან ვაძლიერდა ბორბტისა — კენ მიდრეკილება, რომელიც აქამიღი სუსტად მაგრამ მანიც არსებობდა ხალხისავე წიაღში. ბოლოს საქვე იქამიღი მივიდა რომ ბორბტება მართავდა ხალხს. ხალხის კეთილად დარჩენილმა ნაწილმა (თოთაშხამი) ძალის მეუხეზით მიონდომო დათარგუნვა ბორბტისა. „აღიღო შუბი ამხედრდა და განიზრახა დათარგუნვა ბორბტისა ძალითა თვი-
სითა“. ესე იგი კეთილთ ძალა გამყოფენილთ ბორბტების ამოსახვტურებად. შეიღება თოთაშხამ ურჩხულსა და მოკლე იგი მართამ ბორბტებამ კიდევ უფრო იმძლავრა — ამოხა თვისისა ერთისა წილ შეიღო“ და ხალხმა იწყო ურთიერთ კვლა რადგან „ჰქონდათ განმარტლებად ბორბტებისა თვისისა მძღველითი თოთაშხამის რომელმან ძალით დათარგუნვა იზრახა ურჩხულსა“ მამან დაეცა ზარი თოთაშხამს“ დაიფიქრა მან რომ ვერავინ არბულებს კაცთა მის-

და განსხმა მამა:

— არა იყუ ძე ბორცილი და მით ვერა უზარე
სიღამით კაცთა ხუნებისა. წარხედ და მოკვე შენიღ
სხეთა, რომდენ: იზრხედენდ ძუნისა მარბმევისა. მამ
ვანათავსო, ვარდა მოკლედვე უბოთა მახვლდა და
თვსითავან ძრკილდნ მას; ეგრავდოლდნ აუგისა
შქმასა მამარს მოყვასისა, ვარდა ამობირილდ ჰქონ-
დით მადე ბორცილი მისთა და ეწალო მებ; მად-
დადგებდნ თუყვანს ღმრთისა, ვარდა სსოხებდნ
სატვისა და მძღვერება მისს ღმრთისა ზედა. ბოლო
შენ სტე შევიღე და ურავდოლდ აწნებისა, ვითარ-
ხედ სრულქმისათვის დავწიო არს სტემბტიო და-
ნინებულმა კაცისა და დავცხისს ნიჭი ვარდობევი-
სათვის სოცოდ ბორბტისა.

შეეცა თოთაშხამ ნებთა თვისთა წამებისა უმბი-
მესს, სწრაზდ მათსა, რომდენი იყვნენ ერისკაცნი
უწყებულენი. შეიღებო მართკლიბისა განმოყენის
შურისა მარბმისათვის, სრულქმისათვის სიღისა კა-
ცობრიულია.

— ესტარ, კაცნი მოველ სისხისათვის თქვენდა
მძღვერებისაგან ურჩხულსა. მე, მძღველითი, ვით არს
ქერ მისდა მსხვერბლად მოყვასსა თვისისათვის,
ერისა მარბმისათვის, სრულქმისათვის სიღისა კა-
ცობრიულია.

მოკლეთა თოთაშხამ თავისთავედ დანთია მდელი
მარტვისა, შევიღო ურჩხულსა და დარბო მან; მო-
კვეცა და შეიღეს მათ ცტაჲ კაცთა და დარბო მან.
მოკლეთა თოთაშხამი შეიღო ირთავ, შეიღო ურჩხულ-
სა და დარბო მან; მოკვეცეს და მოკვეცს მათცა
და დარბო კვალად. შეიღვად მისს იყუდა დარი თვის-
ისა სსარბისა ურჩხულსან და წაელდ იქნს ძალი
ცტელისა ვაძლიერდინარეს ხახით. იხილა ტრამან ცტე
უკლესი და რომდეთამ აგრეთუ აქმიეს ამისი თვის-
ისა მას ურჩხულს.

აღდგინა ურჩხული ირთი დებთა ზედა, ვითა კაც-
თა კნან ექნს სტემბტიო და ღნეც მისი ვარდობეცა
სხედ კაცთა.

მინდ ვანათო შევიღო თოთაშხამ, აღმოკლეოცა გუ-
ლი თვისი, უბოძა ურჩხულსა, ბოლო არა დარბო მან,
არამედ ჰქვა მტკუნებულთა კაცებრათა;

— არა ვარ შეუტეჯილი სისხლთა, არა მამს
სტემბტიო ვამდ კაცთა.
და მოკლე თვისი ეველკაცას ახალა, რომდენი მოი-
კვეთეს ამისი თვისი.

— არა ქვლით კაცო ცტე და ამა, ნიჭი მქვენ, ვარ-
დაქცევისათვის სოცოდ ბორბტისა.

დაუტყუა სულმდ თოთაშხამან ბორბტის მიწასა
ზედა, აღივარა ცად, ღმად მოკვარდ და იქნს ძე
იგი სოცოდელი დებრათად.

დგამს თუ არა თვით კაცით, ხოლო არ იცოდნა რა უნდა მოეპოვებოდა და ადვალტინა დადადისი თუთაშხამ მიმართ
ეთია „ცივიდან მიღებულ ჩაგონების შედეგად შეიქცა თუთაშხა ნებით თვისითაწმინდასა უმძიმესსა“. რას შემ-
დეგად კვლავ ხალხს მიმართა „მოველ ხსნასათვის თქვენი და მძღვრებულებასა ურჩხულისა“. შა მავალით ვით
არს ჯერ მისვლა მსხვერპლად მოყვანისა თვისისათვის“ და თუთაშხამ ურჩხულს რომ საძველად ჯერ თვისი
ხელი, მერე ფეხი. მცირე რიცხვიცა ხალხისა იგივე მოიშოქმედა და როცა დაინახეს მისი ამის შედეგად დატარა
ურჩხული, დაუშოქმედა ზრეკალი და პირიდან ამომავალი ალიც შეურყედა, მრავალთ მიჰმაძეს მსხვერპლის
გამდებლებს. დაკარგა ურჩხულმა წინანდელი იერა და კაცური გარეგნობა მიიღო. ესე იგი ხალხს ნებაყოფლობით
დაუთმოა მოძალადეთათვის რაც ეთება. ხოლო როდესაც თუთაშხამ თვისი გულის მიწოდებაც დააპირა, უკვე
კაცად ქცეულმა ურჩხულმა აღარ ისურვა „აღარა მიჰს სურვილი კაცთა ქანისათ“. თუთაშხამ კი ხალხს მიმა-
რბა „არა მკლათ კაცი ექ (ე. ი. ყოფილი ურჩხული) და ამა ნიქი თქვენ ვარდაქცევისათვის სიკეთედ ბორო-
ტისათ“ თვით თუთაშხა ექ პართლი მოდგმის დემრითად, მოგვად გადამიძა.

ამ მხატვრულ ფილოსოფიურ ბრავის მრავალგვარად ინტერპრეტაცია შეიძლება. ჩვენ მხოლოდ ის ადვ-
ნიწონთ რითაც იგი რომანთან არს დაკავშირებული. დავისსომით რომ პირველი: აღამიანთა მოდგმა, ამ შემ-
თხვევაშიც კი ქართული, კეთილია და ბოროტის შეუღლებით გაგრძელებულა. მეორე: ბოროტის დაძევება ბორო-
ტითვე არ შეიძლება უფრო ზუსტად, კაცის სიხარბე დათმობით უნდა გაძლი.

თვით რომანის მიმდინარეობის ხანა წარმოგვიდგება ვით ერთი განსაზღვრული, დროის უმოკლესი მიწაქ-
ვეთი ქართული მოდგმის თვალწინდენელ არაგობისა. როგორც მავალითად — ერთი კადრი ანუ წამის მთავალზე
ხილული სურათი გრძელმეტრებითა კინოფილმისა. და ეს ხანა მეცხრამეტე და მეოცე საუკუნეთა ბოლოსა და დას-
აწყისის ორი ათეული წელია. რომანის მთავარი გმირი დათა თუთაშხა ენერჯიანის მიქმილ თუთაშხას დევე-
ანდელი პიროვნება. — არა მხოლოდ მით რომ იგი დღეს არსებულ გვარს თუთაშხას ატარებს აზრამედ პარალელ-
ბია თუთაშხასა და თუთაშხას იდებნისა და მოქმედებაშიც.

თუთაშხაიძეა დათისებური აზრება. უპირველეს ყოვლისა პატიოსანია. მას საკუთრად გამომუშავებული
ფილოსოფია აქვს, ძლიერ ქვიანია, სამართლიანია და ებრძვის არა რევიმის უსამართლობას ან სოციალურ ჩაგვრას
არამედ საერთოდ ავტოკრატს და უადრესად რაინდული ბუნებისა.

დასაწყისში მან სცადა თავისი შეხედულების მიხედვით ემოქმედნა—სუსტებს მიშეწელობდა ავტოკრატს აელაგმა
მეგრამ მხოლოდ ვაწილებდა იგემა. და იმ დასკვნაში მივიდა, რომ ხსენისა საქმეში ჩარევა არ ღირს. ამ ჩაუ-
რევლობაში კი ის შედეგი მოიტანა რომ სინამდვილეში, პასიურ მდგომარეობაში მყოფ დეგნირ კაცის სახით დაი-
დგა.

საერთოდ თუთაშხა როგორც ტიპი პირიბოთად უნდა მივიჩნიოთ. მისი მოქმედება უკველთვის გასაგები არ
არის მითხველისათვის, უნდა დავუშვათ რომ ავტორისა პსურის ანეთი იყოს მისი გმირი. ამ საკითხზე უფრო დეტ-
ალური ლაპარაკი მოვილდ სამართალ დასუსტებაზე შეიძლება. აქ მხოლოდ ერთს საგულისხმოდ მხარეს და აღწერ-
ავთ მისი ხასიათისა. რადღ ნათესაობა ჩანს თუთაშხასა და მინდიას შორის. ეს ნათესაობა მხოლოდ ზოგად
ხასიათისა კი არ არის არამედ ზოგჯერ თუთაშხა თითქმის მიწიას ენით ლაპარაკობს. აი სურათი ტყეში ხის ჭრის
ღრს (თევე ძაღვის ნაამბობიდან).

დაიწყებდა როგორც იქნა მკვლევრმა უშეშელებელი წიფელი. დაიტაკუნა ხემ. ვაიგონა დათამ ტყაცუნი. მი-
აშტერდა წიფელს, დაიძრა და დაეარცხა მიწაზე. შევხედ დათას, . . . კაცის ფერი არ ადევს აფლი ნამივით
აყრია ხახვზე. . . დიდ ხანს იყო ასე მერე მკლავით მიიწმინდა აფლი და მოკლდა ისე ბირდაბირს ხელი. მეგონა
შეერთდა მეთვით მავალი დაჩემდა, აჯერ აჯერ უნდა წაიქცეს ხე გადაგებით და ვანზე და უსურებდა როგორ დაწვე-
ბოდა დევიტი წიფელი. . . რამდენჯერ უთქვამს ძმაო ხეს დაამიანეთ და კიდევ უკეთესად ვაძეგება ყველა-
ფერი აღამიანზე ღამაზე და უკეთესად სკვიდელი შეუძლია და სიცოცხლე ხომ იცის და იცის უკეთესი.
ასეთების თქმა უყვარდა და რომ ატყლდა ჯეროდა თავის ნათქვამის მერე.

მეორე პერსონაჟი რომანისა მუშენ ზარანდია ვახუშტა. მას მეორე მხოლოდ ამიტომ დაერქვის, რომ რომანის
„დათა თუთაშხა“ ეწოდება თორემ სინამდვილეში სწორედ ზარანდია არის ყველაზე რთული და ძნელად გამო-
სატყობი გმირი რომანისა, თუთაშხა და ზარანდია მამიდაშვილ—ბიძგივლები არიან. თუთაშხას მამა და ზარ-
ანდიას დედა ტყუბი და—ქალი უყოფიან და ტყუბივით მკვანად ერთმანეთს ესენიც. ამისთანავე ადრე დაბო-
ლებული თუთაშხა ზარანდიას ოჯახშია, თავის მამიდაშვილთან ერთად მშასავით ტოლად აღზარდული და მშები-
ვითაც უფრო მთა ერთმანეთი. ასე რომ ეს ორი ადამიანი რომელთაგან ერთი ბოროტის განსახიერებაა ხოლო
მეორე — სიკეთისა, უნდა სიმბოლიურად წარმოვიდგინოთ როგორც ორად გაყოფა ერთი პარონებისა — რაკი
ისინი ერთი ნაყოფის ესე იგი ტყუბი და—ქვის ჩამომავლები არიან. ხოლო შემთხვევითი და უმინიშნელი არ
არის რომ სიკეთის მატარებელი თუთაშხა, ტყუბ და—ძმათაგან ვეთის შვილია, ხოლო ბოროტის განსახიერება
ზარანდია — ქალისა. ეს იმიტომ რომ ძველ ქართულ რწმენის მიხედვით ქალები დემონების ჩამომავლები არიან;
რაცა დადამიწაზე აღამიანებსა და დემონებს ომი პქონდათ, ციდან ღმერთები ჩამოვიდნენ კაცთა საშველად
და დემონები ქვესკნელში ჩაიკრეს. შაგამ აღმონებმა თავიანთ ნაცვლად ქალები დასტოვეს მიწაზე და ამ ქა-
ლები და კაცთა შეუღლებიან წარმოიშვა კაცობრიობამ (იხ გ. შარაშიძის ნარკვევი: პრომეთე და ამირანი)
როგორც ვხედავთ, აქ დასაყობი პარალელი ენერჯიანისათან — იქაც ხომ ურჩხულისა და კაცისაგან ვაგრძედა

ქართული მოღვაწის არსებობაც .

ამგვარად რომანი კეთილად და ბოროტად აგებული, სადაც კეთილი თუთაშხიბა ბოროტი კი...
ზარანდია. მაგრამ რომანში პირიგუნვის გაორკებისაც ვხედავთ და ამ მოვლენაზეა განსაკუთრებით გამახვილ-
ებული ავტორის ყურადღება . საქმე იმაშია რომ თუ თუთაშხიბა აშქარად და მხოლოდ სიკეთეა, ზარანდია მართლ-
ბოროტება არ არის. თუთაშხიბის მხოლოდ ადამიანური მემკვიდრეობა გამოჰყოლია ზარანდიას კი - სუსტად აღა-
მიანურნი ხოლო ძლიერად დემონურნი .

ამ ორ პიროვნებას შორის ზრდილის ასპარეზის ისა ჰქმნის, რომ ერთი ახრავია მეორე კი ამიერ კავკასიის
ქანდაკებისთვის შუაში ვრავ სვავლეს მარჯვენა ხელა - როგორც მისი უახლესი თანამემუქ . მაგრამ საქმე უფრო
რთულია : ზარანდიას თუთაშხიბის დედნის საქმე არ ახარია, იგი ასე ვთქვათ კულისებიდან მოქმედებს. კიდევ
მეტრ, რომანის მიმდინარეობის მეორე ნახევარში ზარანდიას საერთოდ არ ეხება უახლესი დედნის საქმე - რაკი
იგი კონტრადიქციის ხელმძღვანელია . რომანის ბოლოს კი ესე იგი, იმ ხანაში რომელიც აპრავის დადუბავს უძლ-
ვის წინ, ზარანდია პეტროვრადმის გადუბავნილი არის რომ კავკასიისთანავე არა აქვს საქმე .

ზარანდია ფულით დანიტრებულად არის ჩანს, იგი არც კი ცდილობს უფრო მაღალ ჯამაგირიანი ადგილის
დაკავებას . ის არავისი პრაქტიკით არ სატრებლას არამედ მხოლოდ საკუთარი ნიჭით და კუთრი მითავებულ
გამარჯვებების მიიწევს წინ და მუცის კარამდი მოაღწევს - სამიპეტროვი ქანდაკების შეფის საიდუმლო მოადგილე
და მთვესთან პირადი უღვინების მიღების უფლება აქვს .

ზარანდიას არასოდეს ქრთამი არ აუღია, შემთხვევა კი ცხადია მრავლად ჰქონდა . მხოლოდ ასეთი შემთხვე-
ვები მან ნორმალის მემკვიდრეობით დაადგენია შეინახა და რაკი დასკირდა თავის სასარგებლოდ გამოიყენა , მაგ-
რამ - ისე რომ ქრთამის მიმწოდებელი არ დაუფილან . ზარანდია ნათესავებზე და ოჯახზე ზრუნავს და თვით
უძაღვს პოსტზე მიღწევსაც ჰქალი მვეგობრები არ მიუტოვებია .

აი როგორ ახასიათებს მას ვრავი სევდიანი : „ ზარანდიას თავდასხვით სიყვარულით უყვარდა თათა თუთაშხიბა
აღლ ძმად თვლიდა და ტრაგიკულად განიცილდა მის ახირებულ ცხოვრებას . „ ეს ის გამოვლინება იყო რითაც
ზარანდიას არსებაში ჩვეულებრივი ადამიანი ხორციელდებოდა , მაგრამ იქვე განცალკევებულად ცოცხლობდა,
დამოუკიდებლად მოქმედებდა , საკუთარ რწმენიდან გამომდინარე ვლდებულგის , პასუხისმგებლობის გრძობა,
მავანი ადამიანის მიმართ დაგუბებული სიძულელი და დვარძლი კი არა - რაკი როდესაც კნრტული დემონი,
რომელსაც „საგვავარად არ ძალუძდა “ . იგი ვაქარცი დაიგინებით აზარტითა და სამკვაროდ ებრძოდა დათა
თუთაშხიბას . არა ფრთხილს , რომელიც თუთაშხიბის სახით არსებობდა, ადამიანური და დემონური , ეს ორი ნაწ-
ყისი პარალელურად მოქმედებდა და სულის გაარებას კი არ ქმნიდა , არამედ მუშნი ზარანდიას ერთობ თავისე-
ბური ნატურის მთლიანობის შედეგად იყო . .

ვიცი ჩემ ნაწერებში ხშირად იგრძობა ზარანდიას პიროვნებია აღტაცება . . ზარანდია ბუნებით გულწრფელი
და კეთილმისურველი ადამიანად მიმაჩნდა , კაცის სიკეთეს სამუდამოდ ისწამებდა და თუ ვინმე მოეწონებოდა
თავის კეთილანწყობილებას ვლტრბევილოდ ამდევნებდა . "

მაგრამ პეტროვრადმის მოკალთებულ ზარანდიას შესახებ ამბობს : „ მეჩვენა რომ მამამისის - მავალი ზარა-
ნდიას წინასწარმეტყველება : - უმაღლეს თანამდებობაზე კეთილი განზრახვებით ვასული ბევრია და სიკეთეშენა-
რრუნებული არავინო - მუშნი ზარანდიას შემთხვევაში გამართლდა იგი უკვე მკაფიოდ გამოხატული ქარასკაცი
იყო . "

ხოლო როცა ვრავი ეთიხება ზარანდიას : - ვამოღის რომ ტახტი დასახებმწიფო აქ არაფერ შუაშია
და თქვენ საკუთარ თავს ემსახურებოდა , - მი ტახტისა და სახელმწიფოს ინტერესებს ეემსახურები , მაგრამ ისე
კი, რამე სკუთარი თავს არასოდეს , არც ერთი ვხვდები არ ვსორლები და დარაფერს არ ვართმევ ს თავისთავად ხდე-
ბა . ჩემი წინება აღბად მოსალოდნელ კატასტროფის წინაშეც კი ვერ წავა კომპრომისზე , თავის უმცირეს ნაწილ-
საც ვერ გაიდებს მსხვერპლად და ამას საფუძვლად უდევს . . . ქვეცნობიერება - ეს მოღვაწის და აღზრდას ბრა-
ლია , ჩვენს ოჯახში ყველა ასეთია . - თქვენი ბიძამშვილი დათა თუთაშხიბა ? - დაბ და მას ყველაფერთან ერთად
დღიი ნუბისყოფად აქვს, ჩემზე მეტი . . და კიდევ ერთი ზარანდიას ნათქვამი თუთაშხიბის შესახებ : „ვიცი რომ
სრულქმნილი ადამიანი არ არსებობს, მაგრამ თუთაშხიბა იმ კაცთაგანია , რამდენიც სრულქმნილებსთან ყველაზე
ახლო არიან . "

ასეთმა კაცმა ზარანდიამ თავისი ცხოვრების იდუმალი მიწნად გაიხადა მანთან შეზრდილი თუთაშხიბის და-
დუბვა . მიწანი ვარული იმიტომ იყო, რომ თუთაშხიბის მხოლოდ თავისი დადუბვის წინა ხანებში ვაი : თუ ვინ იყო
ის „ერთი უკვირნი ჩაერის საქმეში . . ეს ერთი ვიღაცა მართლა კაციოდა ჩემი გაუმტეხდა მისი ხელით იქნება ვიცი
მე ეს . . . თუ ვაივთე . . ძვენი უნდა მივართვა . . კარგი ცხენი იმ ამბობს თუთაშხიბა .

რა ამოძრავებს ზარანდიას ? რაკი ვრავი სევდი ამბობს ზარანდიაში ადამიანი და დემონი პარალელურადმო-
ქმედებდაო , სწორია , მაგრამ როცა პასუხისმგებლობის გრძობაზე დაბარაკობს, ეს იქნებ შეეებებოდეს მის სხვა
მოქმედებას ხოლო როცა მისი სიკეთეა, ზარანდია , განაკარკი დაიგინებით აზარტით და სამკვაროდ ებრძოდა
თუთაშხიბას " ხოლო ეს მის სამსახურებრივ ივგალობაში არ უცდიაოდა , მხო ზარანდიას სხვა რამ ამოძრავებს
და ეს სხვა რამ შურია . და უცხოელი სევდი რომ ამამო კარვად ვერ ერკვევა ესეც ბუნებრივია - იგი პარალელის
ასე ღრმად ვერ გაიცნობდა .

ზარანდია ებრძვის მის ორეულს თუთაშხიას, რადგან მას თუთაშხია თავისთავზე უფრო უკეთადად მიიჩნევდა. ხოლო ამ ბრძოლაში იგი თავს იკავებს მთაბრუნებელ სიძლიის მეთოდებს. თუთაშხია იმდენად ენდობოდა ზარანდიას, რომ მისთვის არავითარ სიძინელს არ წარმოაღებდა მათი ერთმანეთისადმი ნდობა გამოქვეყნებია და აბრაკი დაიქუთისალებია. მაგრამ სწორედ „უკუთ და ხერხით“ სურს მას მეტობის ძევვა. მას სურს თავისთავს დაუმტკიცოს, რომ მან თუთაშხიას აკლავს, მხოლოდ თანაბარ იარაღით მსურს მე შენი ძლევაო — ეუბნება აფრანკის ორბელი დე. „ორნოქე ურასთავში“ მაგრამ იქ კეთილშობილება მეტყველებდა. ამასვე უჭირბის და ცდილობს ზარანდია, მაგრამ აქ რაინდობასთან არა გვაქვს საქმი. თუთაშხი გარეგნულად რაინდობის ფორმა შენარჩუნებულა, მაგრამ ჩვენ თვალწინაა რაღაც სატანურ—სადისტორიკმაყოფილება ამ ვითარ რაინდობის გამოქვეყნებისა. საუღლისხმოა რომ სვედურად საუბარში თვით ზარანდია ახსენებს სადიზმს — როცა ამბობს: „თუთაშხიას წინააღმდეგ ჩემი რაიმე შექმნილება არც თავიშეკრამობდა და პატივმუყარეობას შეუძლია გამოიხატოს, რჩება სადისტორიკ მიერ შეიქმნება, რაც ვინმეღებებს ჩემს ხასიათში არასოდეს შევიწინააღმდეგებო“. სვედური ასეთ მიდრეკილებას მართლაც ვერ შეინახავდა, რადგან ასეთი რამ ზარანდიას არც გამოეჩინა სხვა შემთხვევაში. ახლა კი თავისი ბიჭაშვილის მიმართ იგი ისეთ უსაზრგოებს გვგვამს აყენებს, რომ ისეც ისა სუბილად დაღატობს რომ ჩავვლო ხელში აბრაკი.

ზარანდიას გვრდა ასეთა: თუთაშხიას მიერ ვითომ ჩადენილ ქორების ვაცრეკილება შეუძლია მოლოცვა იმას მიღწევს, რომ თუთაშხიას ვერაშემო თანდათან შეკრდება: ის არც საღაც აბრაკის თავის უტყუარება შეუძლია. მას რამდენიმე მელა კაცი შერჩა და ისინი თუთაშხიას საყვარლის — ბერუნია პერტიას ახლომხლო ცხოვრობენ თითქმის ყველანი. თუთაშხიასაგან ბერუნიას უკანონო შვილი ჰყავს — თითხმები წლის გუდუნია. გუდუნთან არ იცის, რამე თუთაშხიას მისი მამაა. აი ამ ბიჭს ჩაუწვევობს მირჩინოა კაცი, სოფლის და გუდუნისას მასწავლებელი სიძულვილს აბრაკისადმი. მაშვეს დაარწმუნებენ რომ მის დედა აბრაკის მიერ არის დასაწინააღმდეგო და ამითვე ვერ ეუბნება უარს მამა-სინდობაზე — თანაც აბრაკის მომკვლელებს ხუთათასი მანეთი მიეცემა.

ერთ დღეს თუთაშხია ბერუნიას სახლში მიდის. დიასახლისი შინ არ არის. მხოლოდ მამა და შვილი არიან. ცუცხლის გასაღვივებლად ზუსტისთვის თავდახარკულ მამას ეტყაობს დაახლო დაახლო შვილი. „რა ქენი ბიჭო ეს — დამოიყვანა თუთაშხიამ... რამ შეიძლება ჩემი სიყვადლი აქ — ჩაილაპარაკა მან... რამ მოაგონებია ეს ქმნილება მამის — ჩაილაპარაკა მან... და დასძინა — გუდუნად დედაშენს არ უთხრა რომ ვიყავი და შესრულე ტყვია ცოდვამ“ და თუთაშხიას კიდევ ძალა ჰყოფნის რომ ზღვის კიდემდე მივიდეს, საიდანაც მისი ცხედარი ზღვაში ჩაგარდება.

რომანი თავდაგრძობა გრავთ სვედურს სიძველებით. . . . მუშიო ზარანდიას ავადყოფობა შედარებით მძიმე ფორმებით დაწყობდა სამივედ წლის მერე რაღაც ხხვა მძიმე სენით და სიკვდილის დამთავრდა. . . . მელან ქოლია მას საქართველოდან პეტერბურგში დაბრუნების შემდეგ დაიწყო. . . . ამ უდავოდ დიდი ტანტანის ადამიანს თავისი შესაძლებლობების საწინააღმდეგო თუთაშხიას ჰყავდა. თუ დაეწვევებთ რომ ადამიანს არსებობისა და მოღვაწეობისათვის ცოცხალი მავალით სჭირდება და და მუშიო ზარანდიასათვის კი ასეთი ეტალონი დათა თუთაშხია იყო, მაშინ ისიც კანონზომიერად უნდა ჩავთვალოთ, რომ დათა თუთაშხიას სიკვდილის შემდეგ მუშიო ზარანდიაც უნდა წასულიყო ამ ქვეყნიდან — მთი უმტრის, რომ მან თავისი სურვილი ცხოვრების მოდელი საყოფარო ტელთ მოსპობა.

აქ საკვიროდ ვთვლი დროებით რომანზე საუბარი შევწყვიტოთ და მკითხველს სხვა რამ ვთავაზობ რაც ჩემი აზრით ზედმეტი არ არის თვით რომანის გასაგებად. ორმოცდაათიწლიან წლის წინადა აქ განაგრძებულმა კოკი დადასანმა, რომელიც მამაშემისი ოჯახის მეთაურია იყო და ვისაგანაც უცხოეთში მარტოდ მყოფ ახალგაზრდას იმდენი მამოძიებელი დარეგება მიმიღია, რომ ჩემი ზნეობრივი ჩამოყალიბებისათვის მისგან დიდად დავალებული ვარ ერთ-ხელ ასეთი რამ მიხორა: კარგია რომ ქართველებზე ასეთი იდეალისტური წარმოდგენა გავქვს, მაგრამ როცა ხანში შეხვალ საკითხს უფრო კრატული თვალის შეხედვად ახლა კი შესაძლებელია ამას გუკუყვი — არ არსებობს სისაძაგლე, რომლის ჩადენაც ქართველს არ შეუძლიოს. ბატონმა კოკიმ ჩემი საპროტესტო პასუხი მოისმინა დაამაშვიდა და დააწყნარა: მე არ ვამბობ თითქმის ქართველებს საერთოდ სისაძაგლის მქნელობა იყენებ. მე მსურს მხოლოდ ვითორა რომ ზოგჯერ ისეთი ქართველები ჩადენს სისაძაგლს, რომელთაგანაც ასეი რამ მხოლოდდენილია. ჩვენის საუბარში აქ შეწყდა — სტუმრები მოვიდნენ. ეს საუბარი არასოდეს განახლებულა, მაგრამ ბატონი კოკის ნაოქვამიდან უეცრად ჩანს, რომ იგი სწორედ პიროვნების გაორების საკითხს შეხება.

განხილვამ საუბარს გავწვლი მას აქეთ და სრულიად მოულოდნელ მა რამემ გააცოცხლა ჩემს შემსიერებში — ბაში ეს თითქმის მივიწყებული ამბავი. პროფესორ გიორგი ზარანდიის ოცნების — „ქართველი ფეოდალიზმის შესწავლის შესავალი“ ს თარგმნის დროს, წიგნის პირველ თავში საღაც მთავრებულ-მეჩვიდნულ საუბრეთა არეულ ხანის შესახებ არის საუბარი, სწორედში მოთავსებულ შემდეგი შინაარსის შენიშვნებს ვაკავწყლი.

„ამ ბრძოლებში მოულოდნელ გამაძახილი პიროვნების მარკიო დე სადის თხზულებებში. როგორც ცნობილია „ფეთიური მარკიო“ თავის მსგავსებებში უძლიოს დაამტკიცოს, რომ „ბაროტი“ სრულქმნილობის განსახიერება, ამისთვის იგი სხვა არგუმენტთა შორის, შემდეგსაც იყენებს: ქართველები და მეტრელები ამბობს იგი, ულამაზესი ხალხია დედაშიწაზე, მაგრამ მათი სილამაზის სრულყოფასათვის ძვირია: ეს მრავალფეროვნა ამბობს იგი, გააყენებოთ. ისინი თავიანთი ცხოვრების დაღებებს იმით ხარჯავენ, რომ რაც შეიძლება უფრო საშინელი ბოროტება ჩაიდინონ, ხოლო როცა ამას არა შეგებინან, სხვა ახალ საშინელებათა ჩადენაზე უქირით არიან ვართო-ულნი ან უკვე ჩადენილით ამყოფნენ. მამასადაამყო, ასევე მარკიო, დემონს მოუსურვებია მათ პიროვნებაში ბოროტისა და სრულქმნილობის შეუღლებოა. ამ დანაშაულებათა სია ჩვენ თვალწინაა გადამოღლი. შვი მოიპოვება

ქრ დობა, მკვლელობა, ხანძრის ანთება, დასახიჩრება, გაუპატიურება, სისხლის აღრევა, მამის ცვლა, სოდომია, ღმრთის გამოა-მკრებულობა, ბავშვთა ცვლა და სხვა. საკრიველი ის არის, რომ ყოველდღე სინამდვილეში აკონსოლიდირებული საშინელებებს თუ მერვედღე უტყუარ საუკუნის ქრ ნიკებში მოთხრობითიან მკვდარებთ, ვნახავთ, რომ მოთვლილ დამოწმებულთა - ვით ჩადენილი ამითიმ თავადის მიერ. სადის მიერ მოტანილ სიას ცხედარის გაუპატიურებაც კი შეგვიძლია დავუბართო. (1660- 1670 წ. დახალკვებით) სხნჯლით მოკლულ ვინმე დავუკანის ცხედარს, მუვე ბავარტს მიტკვარის საწოლში, რომ მას ცნის მოკუთა (ბროსე გვ.97). უმეტილი მარკუს გულდასმით წაუკითხინა თსწულებანი შარდენისა, რომელიც ენიღმული სისწუტისი მიგვიხორბს ამბებს, რომელითა მარწმედ საკარგველოში და განსაკუთრებით სამეგრელოში იგი უყოლია. შარდენის ცნობათა სისწუტედ დამოწმებულთა ქართული კრინიკების მიერ. ეს ორი მწიგნობრული წყარო კი ერთიმეორისაგან დამოუკიდებელია. (შარდენი - მოგზაურობა სპარსეთში. სამეგრელის ისტორიის დამატება)".

ამ სტილით წაკითხვისას მოულოდნელი და უცნობი თვით მოყვანილი ცნობები კი არ იყო, არამედ ჩემთვის უცნობი იყო არამიკო ლე სადის მიერ თავისი თეორიების დასასაბუთებლად გამოყენება ამ ამბებისა. ამან კი აზრთა ასოციაციის გზით, გრიგოლ როსაქიძის ორი რომანი მომავლანა. ეს რომანებია, მხოლოდ გერმანულად გა-მოცემული „ქალმეძობის ძახილი“ და „მედი ქართველი ასული“. მათ შინაარსს აქ შეიხვეწილ. ეგრ ვაჯავნობ. საქმარისა ვთქვით მხოლოდ შემდეგი: ოთარე რომანის ამბავი სამეგრელოში ხდება - ასევე როგორც დათა თეთაშვილი და მარკოზუ ხომ სამეგრელოს ახსენეს. ორივე რომანი რომატიკოსულ ჯადოსნურ ენით დახა-ტულ, მშვენიერებით შემეხუტ ქალბნა ხედავთ. მაგრამ ეს ღვთაური სიტურეით დაჯიღებულ ქალები, ისე იქცევიან, რომ ყოველი მამა იტყვის - ღმერთო ამარიდე ასეთი ქალმეცილების ულასაო და ყოელ მძის შეშუღლა დღეროს მადლობა უთხრას რომ მთავარი და არა ჰყავს.

ამ რომანთა მოცნობისას ვინანვი, რომ მარკოზ ლე სადის ამ პასაჟს აღრე არ ვიცნობდი. გრიგოლ რო-ბაქიძისთან რამდენჯერმე მხვდა წილად რომ მესაუბრა, მაგრამ ამ რომანებს ს შინაარსს არ შევხებივარ. უნდა გამოვტყუდე გულბატკენი ვიყავი, რომ ორივე რომანის ქალი პერსონაჟები მტკრულები იყვნენ. კიდევ მეტი - რომანი „მედი“ ბოლო ნაწილი სწორად ჩემ სოფელში სენაკში და მის გარეუბან შეხვდით მიმჯანარებია. და თუ ამ რომანების შესახებ ხმას დაეჭრავდი, უთუოდ საყვედური, წამომხდებოდა. ეს კი მე მას ვერ ვკადრე. მაგრამ სადის აზრი რომ მცნობდა, უსაბუთოდ ვყოზავდი - არსებ იბდა თუ არა რომიე კავშირი მისი რომან-ების პერსონაჟებში მშენებერებისა და სიმახინჯის თანაარსებობასა და სადის შეხედულების შორის. მე მას სხვა კითხვათა შორის შემდეგი კითხვა დავუსვი (შემთხვევით ვარკულებო და ეს ცნობა მომყავს რადან ვინ იღის რომატიკოს არტებს არ მოუვა): რომელი ლიტერატურის - გერმანულს თუ ქართულს - მკუთვნის ნაწე-რები, რომელიც ვერ გერმანულად ქვეყნდება და მერე ქართულად უნდა გადათარგმნონ ერთი. არაა მიმ-ასუხა. თარგმნა საქირო არ არის გერმანულად გამოქვეყნებულ ყოველ ჩემი წიგნის ქართული დედანი არსებო-ბისა. და მაილად წილი მედელის წიგნების ახლახან ვიპოვე ვიქტორ ნოზაძის მიერ აღბათ გერმანიაში ნაწუქარი 1932 წელს გამოცემული რომანი „მედი“. წიგნის უკანასკნელი გვერდის ქვემო კიდეზე ასეთი შე-ნიშვნაა: „გერმანულად თარგმნილია რეინჰოლდ ჩაქერტის და ადტორის მიერ - თანამშრომლებით: პრუფესორ ლოქტორ რიპარდ მკეელიანის: მარგარეტე ვარლენის: და ელიზაბეთ ვიტცილისა“.

ეს შენიშვნა რომ რომანის წაკითხვისას შემეჩინია, წემონახსენებ კითხვისდასმის საფუძველიც არ მექნებოდა, მაგრამ რომანები მათხოვა ჩემს გვერდით მწოლიმა დაქრილმა გერმანელმა - საავადმყოფოში, სადაც მე რე-სეთში მოდებულ კრილობებს მკურნალბედენ და ძნუჯად შესამჩნევ შენიშვნის წაკითხვის თაკი აღბად არ მქონდა.

ყოველივე ეს იმითომ ვთქვი, რომ ვფიქრობ ძალიან ძნელია უბრალო შემთხვევას მიეწიროს ის ფაქტი, რომ მისივე კოკი დაიღობის ნათქვამი, რომატიკოს რომანთა პერსონაჟები, მუშის ზარანდასა პიროვნება და სადის შეხედულება ყველაფერი პიროვნების გარეუბანთან ამ სიმახინჯისა და მშვენიერების თანაარსებობისთან არის კავშირში. არც ყოველი სამეგრელო! ს ხსენება რანს შემთხვევითა. აქედან შესაძლოა კაცმა იფიქროს-მ: მ ეს მეგრული სპეციფიკური მოვლენა ყოფილია. ეს ნაქპარევი იქნება და საკითხის გამარტკვებაც - მგონი მოვლენა ზოგად ქართულია მაგრამ დახახასიათებელ მავალიობეს უფრო სამეგრელო გვარჯდის, რატომ სწორედ სამეგრელო? შეიძლება ამის ლოკალი ასსნას წარმოადგენდეს შემდეგი მსჯელობა: მეგრელები ხომ უაღბო ყველაზე უაზრობები ჩამომავლები არიან, ძველი კოლხეთი კი ხომ ის ქვეყანაა რომლის მცხოვრებლებმა სხვა ქართულ ტომთა უწინარეს და პირველებმა შექმნეს ქართული ორგანიზებული ერთობა და კულტურა. რომანის ეპიგრაფიაში გამოყვანილი კანბუტი თეთაშვილ ხომ კოლხთა უძველეს, პრესტორიულ ხანის წინაპართა მეთაუ-რია. ეს იმპროვიზირებული „მეთაურ-კანბუტი“ ხომ რამდენიმე ასიასი წლით უფროსი პაპაა მესხურ მსკვაბუტისა. სამეგრელოში ცხოვრობს ის ხალხი რომელთაც ყველა სხვა ქართველებზე უარო გრძელი წარსული აქვს ცივილიზე-ბული უხვარებისა, მაშასადამე ამ ხალხის სისხლიც უფრო „დაღლილია“ და პერვერზიისაგან გადახრული რაფე-ნობაცაც უფრო შესამჩნევი უნდა იყოს მათ შორის.

ამ მსჯელობის საფუძველიანობას თითქოს არღვევს სვანეთის მავალითი. ისინიც ხომ უძველესი ბინადრები კოლხეთისა. აქ მხედველობაში უნდა მივიღოთ ორი რამ. პირველი - ის რომ ბარში მცხოვრები სვანური მისა-ხლეობა ჩვენ წულთადრიცხვანზე უადრეს უკვე გათქვეფილი იყო სწორედ მეგრელებში. ხოლო რაც მთა სვანეთს შეეხება, ამ მხარეში ცხოვრების ისე მძიმე პირობები იყო, რომ უმოწყულო ბუნებრივი შერჩევა ხდებოდა.

ესე იგი სუსტები ზავშობაშიცე იხილებოდნენ, მხოლოდ ფიციკურად ძლიერნი და გამძლინი იზრდებოდნენ, ხალხი არც მრავლდებოდა ისეთ საწოვადობებში კი, რომელიც ამგვარი შერჩევის გამო, მხოლოდ ფიციკურად ძლიერ ინდივიდუუმებისაგან შედგება, ყოველნაირი რაფინირება, პერვერზიული იქნება თუ სხვა, გამორიცხული თუ არა — ძლიერ შენელებულია.

ქართულ ბუნებაში კეთილსა და ბოროტის თანაარსებობა : და ამ ირ მიდრეკილებათაგან ხშირად ბოროტის მიერ კეთილის ძლიერ უფროდ უპატარაობა, ეს თემა ჩვენი კლასიკოსების ნაწარმოებებშიც არის ხელშეშებული. და საინტერესო ის არის, რომ ამ ნაწარმებებშიც ისე როგორც ამირჯეების რომანში, ბოროტების ჩამდენი ძლიერ ახლოებულ პირის მიმართ ჩადის ბოროტებას. სწორედ თანაღვრადობა ადამიანის მიმართ ჩადენილი სი—სამძლე არის აღწერილი აკაკის „გამზრდელში“ და ილიას „ვლახის ნაამბობშიც“. „გამზრდელში ძობიშვი—ლის მიმართარის ჩადენილი სიაც, რაც სამეგრელოში მისი მიმართ ჩადენილია ითვლება“. „ვლახის ნაამბობშიც“ უნა ვაბრძილი და მისი ბატონი დათიკო ხომ აგრეთვე ძვირად იყვანეს ერთმანეთთან — რამდენადაც ასეთი რამ შეიძლება იყოს უნა და ბატონს შორის. მაგრამ ამ ნაწარმოებებში აღწერილი ბოროტება უფრო მარტივი საწყისი—სიდან მემდინარეობს და ისეთ რთულ ვარსებობათან არა გვაქვს საქმე როგორც ამირჯეების რომანში.

ეს მარტალი მავლეთები მხოლოდ ვიწროდ შემოფარგულულ ანალოგის გვეყვებიან რომან „და თა თუთაშხია—სთან“. მაგრამ შეუძლებელია არ დავინახოთ რეალურად რომელიმე ამბავთან არსებული ანალოგია. ეს ანალო—გია ენება თვით ბოროტობის შედეგის ასახვას. სწორედ თანაღვრადობა და დამოკიდებულებას ბოროტობის შედეგის ფიციკურად ამსრულებელსა და მსხვერპლს შორის. წარანდას მიერ გამოყენებული ხერხი ხომ იმაში გამო—ინაბრებოდა, რომ მან კორებისა და ცილისწამების ვაჭრელების საშუალებით ხალხს შეაძულა დათა თუთაშხია. და ასევე შეაძულა მან იგი საკუთარ შეცლაც, რომელიც არ იცოდა, რომ თუთაშხია მისი დედის შტრიტი კი არ იყო, არამედ — მისი მისივეს რთული მამა და კეთილის მსურველი.

ასევე ცილისწამებით არ გააბრძვიეს ქართველი ხალხის უციტი ნაწილი ბოროტობის შედეგში და ასევე მი—სსავე „შვილებს“ არ მიაკვლიეს მათზეც მწიფეული და მათი ნამდვილი მოყვარე ილია ? — ძნელი სათქმე—ლია იტყობა თუ არა ამ ანალოგიაზე თვით ავტორმა, მაგრამ ბოროტობის შედეგის ჩადენის ფორმას ასეთ ანტიკანს იმ ტრადიციასთან რომ, ქვეყნობაერების გზით მანაც, კავშირი აქვს, ეს უთქვია. ვითი რომ თვალს დახუტავს და ამ აზრს უარყოფს მათ ქართველობას ერთი ნაწილი აკლიათ. მაგრამ ვიდრე ქართველი ქართველობს იგი ამ ფიქრიდან თავს ვერ დააღწევს. არც უნდა დააღწიოს.

თუ ამ რომანიდან მორალურ დასკვნას გამოიტანას მოვიდომებთ, მგონია ძლიერ საქმიანო მდგომარე—ობაში აღმოჩნდებიან. თუთაშხია და მარტალი — ჯერ იმით რომ ისეთი ვერა ვააწყო რა, არც სხვის საქმეში ჩაურევლობამ მოტრანა მას სასურველი შედეგი. მამა ვანსხვეებით ეპიგრაფიკაში დახატულ მხოლოდ წარმოსა—ხულ სურათისა, რეალურ ყოფაში სიყვით ძლიერ ბოროტისა შეუძლებელი ყოფილა. რაც შეეხება ბოროტის გა—მარჯვების სურათს, რომელიც რომანში ვხედავთ, აქ ითქვას ის უნდა მოვიხილოთ და მარტალისა და მარტალის „გამა—რჯვებულში“ წარანდაი „საშეცდომებულ“ თუთაშხიას გაუბრძვა.

წერილში ზემოდ ნათქვამია, ეს რომანი მწერლისათვის საწუხარ საგნებზე ფიქრის შედეგად არის დაწერი—ლი. დღეს ქართველ მწერალს საწუხარი არ დაიდება — თუ მას გული აქვს, მაგრამ ვეღვაფრის ერთად ვადმო—ფრქვევდა ხომ არ შეიძლება. ეს რომანი აშენებულია ქართული ხასიათის ერთი თვისების ჩვენებაზე, რომლის ერთი სახეობაც დიდ ისტატობით, ღრმა ფსიქოლოგიური ჩაწვდომით და მიუღვამობით გადაშლილია რომანში.

გარდა ამისა მრავალი სხვა საკიბოროტო საკითხიცაა ნაწარმებში აღძრული — დილოგების სახით. და ამ საკითხებზე მსჯელობა ძლიერ მაღალ დონეზე წარმოებს რაც მკითხველსაც აიძულებს ამ საკითხებს დაუფიქროდეს და მათზე იფიქროს.

ხოლო რაც ბატონ ლუიჯი მავარიტოს მიერ გამოთქმულ აზრს შეეხება, იგი მით უფრო სარწმუნოა, რამდენ—დად ამ შეხედულების გამოთქმელი მიუღვამილი უცხოელია, რომელიც ქართული იცის და ქართულ მწერლობა—საც იცნობს, მაგრამ შეუძლებელია თვით ქართველ ხალხსაც იცნობდეს ღრმად და საფუძვლიანად — განსა—კუთრებით დღევანდელ პირობებში. მამა რომანის ხარისხის იმ მხარესაც ვერ დაინახავდა, რომელიც მხოლოდ ქართველში შეიძლება რამ დაინახოს. ამიტომ მას უნდა დავუბანძულოთ როცა ამბობს: რომანი „და თა თუთაშ—ხია“ თანამედროვე ქართული ლიტერატურის შედეგია.

მიხეილ ქავთარაძე

შედგომის ვასწორება

წერნაღის წინა, უნაწიერში ჯავახიშვილის შესახებ გამოკვეთილულ წერილის დასასრულს მოტრანილი ლე—ქსის ირი პქარი, ამონაწერის დაკარგვის მიზეზით, მესხიერებაში არასწორად შემონახული სახით არის დაბეჭდილი. უნდა იყოს: „ეთი საქართველოს იღბალია წმინდა გიორგი, კენის ხელიც საქართველოს გახლავთ იღბალი“ და არა, „თუ საქართველოს წმინდა გიორგი არის იღბალი, კენის ხელიც საქართველოს არის იღბალი“.

ერთი უცნაური ამბავი ზდება დასავლეთის თავისუფალ ქვეყნებში. დღეს თავსუფალი სამყარო დაპირს-პირებულია საბჭოთა კავშირთან, ამჟამად დროს თავისუფალ ქვეყნებში თავმოყრილია დიდძალი ემიგრაცია, რომელიც იბრძვის რუსეთის წინააღმდეგ თავიანთი ქვეყნების თავისუფლებისათვის. ეს არის მნიშვნელოვანი და რეალური ძალა საბჭოების წინააღმდეგ, მაგრამ ის უყურადღებოდ არის მიტოვებული. სამაგიეროდ, საკმარისია რომ საბჭოთა კავშირიდან ვინმე გამიიქცეს, ვინც არ უნდა უფილიაუო ის გუშინ, და განაცხადოს რომ მან აირჩია თავისუფლება, მაშინადვე მას მრავალი კეთილისმყოფელი გამოეხსნება. აწერილებს წერილებს, წიგნებს, ზოგი ამაში ფულსაც იკვებს, ხოლო ავტორები სულ მთლიანად რეზიდენციდან როგორც კი კეთილცხოვრებას მოაწყობენ, მერე მიუბრუნდებიან მათ კეთილისმყოფლებს: აკრიტიკებენ, გაკვეთილებს აძლევენ და სხვა.

რამდენიმე წელია რაც ამერიკაში გამოჩნდა რუსის მწერალი სოლქენიციონი. სანამ ის რჩებოდა მწერლობის ფარგლებში და სწერდა რუსეთის მდგომარეობაზე: ეს დასაყასებელი იყო, მაგრამ ის მერე პოლიტიკაში გადავიდა და აქ სასტიკად დამარცხდა. ჯერ კიდევ რუსეთში ყოფნის დროს მან ის აზრს გამოთქვა რომ თუ საბჭოთა კავშირში შემავალი ერები თავისუფლებას მოითხოვენ, ეს უნდა მივცეთო. მეტე კი ამაზე დადაუდა. მაშინ როდესაც აქ უფრო ადვილად უნდა ელაპარაკა ადნიშნულ საკითხებზე.

რუსეთის ძველ ემიგრაციაში მასზე უფრო აზრი ტრიალებს, ერთნი ფიქრობენ რომ ის არის რუსეთის ახალი მესია. მეორეთათვის ის საევეს პირია. სოლქენიციონი, თავის მიკბ-მიკბულ პოლიტიკით თითქმის ორივესამ-ამართლებს, ერთს აკმაყოფილებს მით რომ რომ ის ქადაგობს დაძველებულ რუსოფილურ პოლიტიკას და მეორეს რომ რომ მისდაუნებურად ისე საბჭოთა კავშირს იცავს. ამით ის გულს უგებს ძველ რუსულ ემიგრაციას, რომლის სტრუქტურაა: თლიან რუსეთის იმპერია არ დაიხრებს და დეე ბოლშევიკები ბატონობდენ!

ისიც ვიცი რომ მისი კრიტიკა საბჭოთა რევოლუციის ჩვენთვის არ ახალია, ამაზე ბევრია დაწერილი. ზოგ რამეზე თვით რუსეთშიც სწერენ. მაგ, რუსის ისტორიკოსი მედვედევი, რომელიც დღეს რუსეთში ცხოვრობს, ამერიკაში აქვეყნებს ევბერთად წიგნს. ავტორს ყველაფერი არქვეებში შეუსწავლია. შეუძლებელია საბჭოთა კავშირში ტროჩის შესახებ უეცრად დაწეროს. ოღონდ სტალინს დაბრ-ღებულად შეფასებდა და შეგვიძლია.

მაგრამ სოლქენიციონი რომ მარტო ამ მხილებზეა შეჩერებულიყო კუთხელი პატივი მიეზღვეებოდა, ის აქ არ შეტრდა. მან მონიღომა პოლიტიკოსობა დაერთო ნანია თავისი მოხსენებებით და წერილებით ძველ რუსულ ემიგრაციას ველი გუბორს მასთანმუდის კრიტიკით. ის აკრიტიკებს ევროპისა და ამერიკის პოლიტიკას, თავისუფალ ქვეყნების კრიტიკა თავისუფლია. ამისთვის არავის სჯიან, მაგრამ იგი რომ ევროპა-ამერიკაში ყველაფერში მხოლოდ შავს ხედავს და ყველას გაყვირობებს აძლევს, ეს ცალკე ეთიკის მოკლებულია.

ნუთუ ევროპა და ამერიკა ისე დაძაბუნდნენ რომ მათ თავიანთი ქვეყნის ინტერესები არ ესმით და სოლქენიციონების გაცეილებს საჭიროებენ? მგონია მარტო საკითხის ასე დამსა ანადგურებს სოლქენიციონის სუსტი და ჩამორჩენილ აზროვნებას.

მივიდეთ საკითხთან ახლოს. მას ბევრი უცნაურა აზრს გამოთქვამს და ამით მხოლოდ ორი რამე დაამტკიცა: რომ მას პოლიტიკაზე წარმოადგენა არა აქვს და ამჟამად დროს გამოამყვანა მისი აზროვნება რომელიც არის ნაკრევი ძველი სლავიანოფილური და რუსულ-ბოლშევიკური, თუმცა ის გააფთრებით ებრძვის კომუნიზმს.

შევერდეთ მის წერილებს, რომელთა დაბეჭდა ნიუ-ორკის „ნოვო რუსკოე სლოვოს“ სადაოთხ იანვრის ნომერი 1952 წლისა. სათაურია „მთავარი გაკვეთილი“. რაკი მის „გაკვეთილია“ შორის ეს ყოფილა მთავარი მასშტაბის იქნება სხვებზე პასუხიც.

სოლქენიციონი აშკარად ბრალსახსნის რუსეთს (თუ ვნებავთ საბჭოთა კავშირი დაარქვით) მის ყოველგვარ ჩარევაში სხვა ქვეყნების შინაურ საქმეებში და ამას აბრალებს რადიკ უსახო და განყენებულ „სოფლიო კომუნიზმს“. იმზე კი არას ამბობს თუ ამ „კომუნიზმს“ ვინ ხმარობს. ყოველი ერის და ქვეყნის პოლიტიკას განაზღვრავს მისი სახელმწიფოებრივი ინტერესები. ეს ელემენტარული ქვეყნიერება სოლქენიციონს არ ესმის. ის ფიქრობს, რომ ყოველივე უბედურება ადნიშნულ ინტერესთა შებლის შედეგი კი არ არის, არამედ ყველაფერის სათავეა კომუნიზმი-ასიკ მსოფლიო კომუნიზმი, რათა რუსეთის ბოლშევიკში დააზღვევოს. სანამ ეს დიდი ბოროტება არ მიაჩნება, ქვეყნად მშვიდობა არ დამყარდება. აი მისი თეორიის აღუა და ომეგა!

ის სწერს: „აი გაკვეთილი: მეოცე საუფუნის კაპობრობის საფრთხეა-არა ცალკე ქვეყნები, არა ცალკე ერები, არა ცალკე მთავრობები, არამედ საფრთხე მსოფლიო კომუნიზმის ბოროტებაშია“.

კიდევ ერთი ფრაზა: „კომუნისტური იდეოლოგია-ეს ისეთი ბუნებრივი მეტაფიზიკური ძალაა, რომელიც მოქმედობს ყოველივე კანონის გარეშე ფიზიკისა“.

კომუნისტური იდეოლოგია არავითარ მეტაფიზიკას არ მოცავს. ის არის ძალიან მარტივი, ყველა ქვეყანაში არიან შეძლებული და დარბილ კლასები. უკანასკნელი იბრძობს მათი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. მათ უღებებიან: ამისთვის არსებობს ერთი გზა, უნდა დაამხო კაპიტალიზმი, ქვეყნად თაყარდება სოციალიზმი, სამართლიანობა და ბედნიერი იქნებითო. რამდენად შეიძლება ამ გზით ბედნიერები მოპოვება, ეს კომუნის-

ტურნა ქვეყნებმა დაამტკიცეს და ეს სოლენიციონმა კარგად იცის!
რეალბა რას გვეუბნება? იმას რომ მთელი ამ მოძრაობის სათავეში უდგია რუსეთის ბოლშევიზმი. ის ადრე-
წინადაც კომუნისტურ მოძრაობას ყველა ქვეყანაში, სწევს პროპაგანდას, აწყობს აჯანყებებს, ეხმარება უკრა-
ინულთა ელემენტებს იარაღით და სადაც საჭიროა იყენებს შეიარაღებულ ძალასაც. ე. წ. საბჭოთა კავშირი
ფაქტობრივ ცნებაა და მის უკან იმალება რუსეთი. მას ყველაფრის სათავე არის რუსეთი თუნდაც ბოლშევიკური.
თავისი თეორიის დასამტკიცებლად სოლენიციონი მიმართავს პოლანეთის დღევანდელ მფლობელებს და
სრულებით არ უფიქრდება, რომ სწორედ ეს მავალით ანადგურებს მის ე. წ. თეორიას. იგი ამერიკელებს უსა-
ყვედურებს ყველაფერს გარეშე ძალის აბრალბენო და სწერს: " უბრალო ახსნას, გაკრძეძა და კრძეძმა
აიძულა იარაღიერსი" დაიხ კრძეძმა აიძულა და რატომ დავიმორჩილენ იარაღიერსი. პოლანეთის მილიცია
და პოლანეთის არმია მოსკოვს " ეს ხომ ბავშური მსგელობაა! დაინაშავე კრძეძი კი არ უფიქლა, არამედ
თითონ პოლანელები, რომ კრძეძი ემორჩილებიან. ჯერ ვეთხოთ ბატონ მწერალს: რატომ ბრძანებლობს კრე-
მლი სხვა ქვეყნას? და არც იმას კითხულობს რა მოხდებოდა რომ პოლანეთის მთავრობას კრძეძს არ დაემორჩი-
ლებოდა. იგივე რაც მოხდა ჩეხოსლოვაკიაში. იქ სწორედ კომუნისტები არ დავიმორჩილენ მოსკოვსა და მათ დაუ-
კიხხავად მოინდომეს რეფორმების ჩატარება თავიანთ ქვეყანაში. პასუხი ვნახეთ. ჯარები, ტანკები და ზარბა-
ზნები. დავიმორჩილეს ქვეყანა და თავიანთ ტყუალზე მოიყვანეს.

ასევე მოიქცეოდნენ პოლანეთშიც იმ განსხვავებით, რომ "ქ უშუალოდ კომუნისტებთან ჰქონდათ საქმე, აქ კი
მთელ პოლანეთის ერთიან, რომელიც უკანდაც კრძეძს ვაწყდებოდა თავისუფლების დასაცავად. ეს კი რუსე-
თის მდგომარეობას გაართულებდა შიგნითა და გარედაც ამიტომ სცდილობდნენ თავიანთი საქმე ისევ პოლანეთთა
ხელით გაეკეთებათ. როგორც უკვე ვთქვამდეთ.

ამხარად პოლანელებს უხედრობაში სოლენიციონი რუსებს ბრალს ხსნის და მას ისევ პოლანელთა აბრალბეს.
მთელი ქვეყანა იცნობს პოლანეთს პატრიოტიზმს. თვითპოლანეთის გენერლებმა განაცხადეს რომ ჯერ
პოლანელები ვართ და მერე კომუნისტები. წინა მთავრობის დროს თვით იარაღიერსიკიაც განაცხადა რომ პო-
ლანეთის ხალხს ტყვეობა არ ვესტრია. და თუ არა რუსეთი ვინ? ამოქმედებს პოლანეთის კომუნისტებს? უკა-
ნასკნელად პოლანეთიდან გამოქცეული გენ. დუბოციც, რომელიც ერთ ხანს იარაღიერსი მრჩეველი იყო, ადას-
ტურებს, რომ ყველა მნიშვნელოვანი ვადაწყვეტილება ხდება მოსკოვში და არა ვარშავაში. სამხედრო მდგომარ-
ეობა იარაღიერსი მხოლოდ მოსკოვის ბრძანებით ვამოცხადება. აი ამას ეძახიან ვარშე ქალის ჩარევას. ავდა-
ნისტანში რომ ასიათასიანი ჯარი შეიყვანეს, იქნებ არც ეს არის სხვის საქმეებში ჩარევა? ყველა ეს მარტო
ბრძამ შეუძლია არ დაინახოს! სოლენიციონის აბსურდს იმავე რუსული ვაჭეთის ერთი ავტორი შეხანინებავად
ამხელს. ეს არის წერილი ვ. სემიონოვისა. თამიცილარი წლის იცდარი იანვრის ნომერში. წერს: "ის მარტო სა-
თარა ყველაფერი ამბობს: " ვინ დაიყვანა პოლანეთი ეკონომიურ დაეცემაღ" ავტორი ასახელებს მრავალ
ფაქტს თუ რუსეთისაგორ ექსპლუატაციას უყვედა პოლანეთის ინდუსტრიას, როგორ ვაქნდა რუბლს სოფლის
მეურნეობას პროდუქცია და ავდალობრივ კი ხალხს ამხედდა და ბოლოს დაასკენის: " პოლანეთის პარტიული პრე-
სა ხალხს ახვევს აზრს, თითქმის საბჭოთა კავშირის ვარშე ქვეყანას არ შეეძლო არსებობა. სინამდვილეში კი
ზემოა დაინიშნულის შემდეგ, სწორედ საბჭოთა კავშირის მფლობელობაში მოიყვანა პოლანეთი ეკონო-
მიურ ვაკორტებამდე " და ბოლოს იმავე ვაჭეთის ათი მარტის ნომერში მოთავსებულია ვაქედმიკოს სახა-
როვის წერილი, რომელიც პოლანეთზე წერს: "და ბოლოს მხოლოდ ვარშედან წნევამ მოიყვანა სიძნელეებამდე და
დღევანდელ ტრაგედიაშიყო " და იმასაც დასძენს რომ პოლანეთის მუშათა კავშირები მოქმედებდნენ პოლანეთის
ინტერესებისათვის და სრულიად არ ემუქრებოდნენ არსებულ რეჟიმს: მათ უმეტესმეზობელ სახელმწიფოებსო.

სოლენიციონი იდეოლოგიის პრინციპით არის ვატყებოლი. ის სწერს: " ბრულიად ფიქრობენ რომ კომუნისტის
იდეოლოგია მცდეარია, თქ არა, ის კიდევ ისე ძლიერია რომმთელი მსოფლიო დაიპყროს და აქეთაც მიდისო ".
მსოფლიოს დავიმორჩილებს დროში ვა რუსეთი უჭირავს! სხვა რომელი ქვეყანა მიიტყვის მსოფლიოს დასამორჩი-
ლებლად? ყველაზე დიდი კომუნისტი ტური ქვეყანა ჩინეთია. მან იბიცი კი არ ქმნა, რომ პატარა კუნძული, ისიც
ჩინეთისა, ძალით დაეპყრო. ან იქნებ იუგოსლავია შეესია ამდანიტანს?

თუ ინტერნაციონალური კომუნისტი ერთი მთლიანი ძალა და საშიშროებაა, ჩინეთისა და რუსეთის უთანხმო-
ება რადაა? ეს მავალით ვვიჩვენებს, რომ იდეოლოგიას, კომუნისტური იქნება თუ სხვა, უფიქლი სახელმწიფოთ
თავისი საკუთარი ინტერესებისათვის იყენებს. ამ წერილში ჩვენ ვლაპარაკობთ იმაზე, თუ როგორ იყენებს ამ
იდეოლოგიას რუსეთი, ხოლო სწორედ ამის მიჩქმალვას ცდილობს სოლენიციონი.

ამხარად მთელი მსოფლიო კომუნისტის საშიშროების ავდა დიდება არის რუსეთი. დავარქვთ ბოლშევიკუ-
რ. , მავრ ამ რუსეთი. ადრინდელი ამხედბიცი ვახსენოთ. რუსეთის რევოლუციის რუსეთს, ყველა დაპყრ ბილმა ქვე-
ყანამ შექმნა დამოუკიდებელი დემოკრატიული სახელმწიფოთ. არც ერთმა - კომუნისტური. რუსეთმა კვლავ და-
პყრო მის ქვეყნები და მოსახრეებელი "სახ. კავშირის" შექმნა. ასევე იმის შემდეგ, ვავლენის ქვეშ მოაქია
აღმ. ევროპის ქვეყნები და კომუნისტური რეჟიმი მათგან თავს. აქედან ამუქარა, რომ " კომუნისტი " მხოლოდ
საფარითარსეთის დაპყრობითი პოლიტიკისა. აღმ. ევროპის საკითხის სოლენიციონი ბრალს სდებს ამერიკელებს,
მავრამ ეს ამარტლებს რუსეთის ვატყვისას.

სოლენიცინი ევრო შიარსაც მიდის. ის ევროპასაც ანდერჰს უგებს, მისი აზრით ევროპა დაეცა მისი მრავალ-გვარი დავდმყოფობით. მან „ამოსწორა თავისი სასიცოცხლო ძალა, დაჰკარგა სულიერი ჯანმრთელობა და დღემდე განდელი სახით ვედარ შეინარჩუნებს სიცოცხლეს“. ევროპის წინებრივ დაეცემაზე ლაპარაკობს და არაფერს ამბობს რუსეთზე, სადაც ხალხი განუწყვეტილად არაიის სმასა და ლოთობაშია. საბჭოთა პრესა მანინ წყაიკობს. იქ არის განაღებული არნახული ქურღობა და ყარალობამძარცველობა თვით პარტიულ წრებში და იქ კომუნის-ზის კიდევ ჰქონია სიცოცხლის ძალა!

ამერიკა ხომ მთლად აიკლო. ქვეყანა სადაც თავი შეაფარა და თავი ისინა მის მიერვე დახატული საბჭოთა ჯო-ჯობილიდან. ამერიკელებს არ ესმით თავისი ქვეყნის პოლიტიკა, მათ ვერ გაურჩევიან მტერი და მოყვარე. მათი მტერი რუსეთი კი არ არის არამედ ბოლშევიზმი! ამიტომ უნდა მიიღონ სოლენიცინის გაკვეთილები, რომ ამე-რიკის მტერს რუსეთი არ არის, არამედ კომუნისტები. მაშ რუსის კომუნისტები რუსეთი არ ყოფილან!

ამერიკის მესვეურობა მან წარმოადგინა ყოველგვარ უნარს მოკლებულად. მათ სხვისი კი არა თავიანთი ინტერესებიც არ ესმით, იქნება სოლენიცინიმ გვითხრას რომელმა უცილობამ შექმნა ამერიკის დაუსრულებელი ნივთი-ერი უღოლათი. რამდენა „გიგია“ ტენიანა შექმნა მსოფლიოში ყველაზე დიდი რეპროდუცია და ინფლატარია, რომელსაც ემყარებან თვით რუსები. შეეღობა ყველას მოუვა. ამერიკას არ შეუძლია ყველა დააეპყროფილოს. მაგრამ იქ, სადაც საკრია, რომელი ქვეყანა ეხმარება ხალხებს როგორც ამერიკა. რომელი ქვეყანა ეხმარება უანგაროდ თვით მოწინააღმდეგე ქვეყნებსაც როდესაც ისინი გასაპერში არიან! . . .

სოლენიცინი მანინ გაიძახის, ჩემი საჯობსა, ევროპა და ამერიკა მაშინ დაადგებოდენ სწორ გზას თუ მის გაკვეთილებს მივდებენ. და არ არის საბოლოოდ მისი მეტლის ტივილი. ევროპა-ამერიკა უნდა ებრძოდოს ბოლშევიზმს. ის დაამხოს და რუსეთის ტახტზე დასვას სოლენიცინიან რომანოვები და ამით ქვეყანაზე სრული მშვიდობა დამყარდება.

რატომ ივარ იხსენებს რომ მთელი თხზი საუკუნე რუსეთი ეწეოდა დაპრობით პოლიტიკას და პატარა მოს-კოვის საემფოლად მთელი ქვეყნის ერთი მემკვიდრე ხელში ჩაიგდო. მაშინ ხომ არ არსებობდა კომუნისზი?

სოლენიცინის ძალიან მალე გადაედო ძველი რუსული ემიგრაციის სენი. ეს ემიგრაცია კი მოგავიწყონება ადამი-ანს, რომელმაც დაიძინა 1917 წელს და გადავიდა ახლა ჩვენ დროში. მათთვის ქვეყნებზე არაფერი შეეცლიდა ამ თითმის შვიდ ათეულ წელთა განმავლობაში. ვერ ხედავენ რომ დღეს ყველაზე ჩამორჩენილი ერებიც განთა-ვისუფლებულა და მათ კიდევაც ეხმარებან გასაპერებლად, რომ იმპერიად დღეს არის ანაქრონიზმი. ძველი რუ-სის ემიგრაცია კი ისევ იმპერიას შესტარის. თლან იმპერია არ დაიწვინდა და დღე ისევ ბოლშევიტური იყოს. ის კი ვერ გაიგებს რომ იმპერიების ხანა ისტორიას ჩაბარდა. და რუსეთის მომავალი ბედნიერება მხოლოდ მის ნაციონალურ სახელმწიფოს შექმნაშია - ყოველგვარი დაპერებების გარეშე. ამის ნაცვლად სხვებს უკუას ანს-ავლიან რომ მთელი ქვეყანამ მათი ჩამორჩენილი რჩევა მიიღოს და დაიგვიწყოს თავიანთი ნამდვილი ინტერესები. მაგრამ ქვეყანა ჯერ ისე არ დაგარდნილა რომ სოლენიცინის ბალაღიკაზე იცეკვოს! . . .

ყველა ამ საერთო ამბების შემდეგ ჩვენ ქართველებს ჩვენი ქვეყნის ბედი გვაწუხებს. რუსებმა გაკვეთილები აძლიონ ხალხს, ჩვენ სხვისი გაკვეთილები არ გვქირდება. ჩვენ მხოლოდ საკუთარი გამყიდვლილება უნდა ვამოვი-ყენოთ. ის, რაშიაც დღეს იარჯილესის პერტიკებენ, ჩვენთვის არ ხალაია. ის ჩვენით დაიწყოს. ვის არ ახსოვს მხახრად, ელიადა, ორანდამე, რულებისა და მათა მათთა მოქმედება! და ისიც ხომ დაინახეთ მათ როგორ დაუ-ყისეს საკუთარი ქვეყნისადმი ორგულობა! ასეთ დაშიანებს ყოველთვის „ქვა აღმარაში მოიწვევა“. რა გვე-თქმის მათზე ვისაც ამოქმედებენ? ბეჯერ არაფერ. რადგან ისინი აწონ მებე არიან. ერთი ამ ივარგებს მყო-რეს მინახავდა და ასე შემდეგ. ხოლო არის ერთი ქვეშაპრტიბა, რომელიც ქართველი ადამიანში არ უნდა დაი-გვიწყოს, რადგან ის სისხლით, ხორკით და სულით შეერთებულია თავისი ქვეყნის ისტორიასთან. რა პერიოდშიც არ უნდა იყოს ის ჩაყენებული, ყოველთვის შეძლებისდაგვარად უნდა ფიქრობდეს ერის გადარჩენაზე.

გრძელი და რთული ჩვენი მოქმედებრივი ისტორია. ქართველი ერთი განუწყვეტილი იბრძოდა თავისუფლებისა-თვის. მრავალი მსხვერპლად ეწირებოდა, ზოგი კი ცოცხლობდა რომ ერის უკვდავება უზრუნველეთა.

არაფერი შეიძლება დადეს. ქართველი ერის მართებს უდიდესი გვინერების გამოჩენა. სიფრთხილე და სიმტკიცე. ეს არის ერთდერიტი გარანტია ჩვენი ქვეყნის საბოლოო გამარჯვებისა. ვვახსოვდეს, ჩვენ საქმეს მხოლოდ ჩვენ უნდა მოვაროთ. ეს მოვალეობა აკისრია ყოველ ქართველს გამოუკლებლად. გვქამს რომ ქართველი ერი ისე არა-სადეს ყოფილა მომზადებული და შემტკიცებული თავისუფლების მოპოებისა და შენარჩუნებისთვის როგორც დღეს. ჩვენი ეროვნული ნავი მაგარია. ქართველის მკლავი მკერვი და ის ნაპირზე მშვიდობით გაგვიყვანოს თუ სიცოც-ხლისა და გამარჯვების სურვილზე ხელს არ ავიდებთ.

აღ. მანკელი შვილი.

ქართლ ინსანარძე ენერგიული და გამარჯვ კაცია, რადიო თავისუფლების რედაქტორობის ხანაში მან მრავალი ნარკვევა დაწერა. მათ ჩვენ აქ ვერ გამოვეხმებურებით, კიდევაც რომ მოვიხილოთ, უშვავდ შეძლებულია ჩნიკვივთა ტოტიდან ტიტადნა, ბუჩქიდან ბუჩქზე და წარმოუდგენლად მოლოდინელ უშვავა ჯურის ხილის გეორგიულ კაცს მიხედო და რამე დალაგებული გამოიტანო, მამ დალაგებოთ ვერც კომენტატორი ილაპარაკებს. აქ ჩვენ მხოლოდ რამდენამე შესაჯური სიტყვა გსურს ვუთხრათ ავტორს ნარკვევისა თორავა: "ლული ილია" რომელიცა დაწვეუბას არ წარმოადგენს. ილიას თავს ინსანარძისთან პოლემიკას ან წერილის ავტორი ჯერ ხომ ილიას არ აკადრებსდა მერს - თვის განსაც. ინსანარძის შეუძლია თქმული მიიღოს, როგორც უზრუნველ ბავშვს რომ ეტყობისათვის უფრებს აუწევინ - სხვა არაფერი.

საერთოდ საპოლემიკო აქ არაფერია. ჩვენი ახლო წარსული კვლევის საგანია და არა პოლემიკისა. ილიას მოღვაწეობა რაც საქართველოს სახელმწიფოს აღდგენისათვის მზადებას წარმოადგენდა ცნობილია და აქ საკვლევიც ცოტადაა დაარჩენილი, საკვლევი და შესასწავლია ის პირობები, მიზეზები და ვარაუდობა, რამაც შესაძლებელქო ილიას ნაღაწის ასე იგარეყოფა. შესასწავლია ის ფსიქოლოგიური და სოციალური მიზეზები რამაც მესამე დასულებს, გორდანიას მეთაურობით, შეაძლება ისე დაეცათ ქართული სული, რომ ის მოგვივიდა რაც მოგვივიდა. გასარკვევია მართლ უორდანიას ედება ბრალი თუ არსებობს შემსაძულებლებელი ვარაუდობა. აი ამ მხრივ, საპოლემიკოდ არ არა სერიოზულ მოდლომელ სახეობან მსჯელობათ დასაშვებია რომ უორდანიას ბუნებრივად კონტრბუტისა სცადონ რისი დაწინაურების შემსაძულებლებელია. უორდანიას მოქმედება რამე კატასტროფით არ დასრულებულიყო, დამსახურებდაც ხომ მას მიეწერებოდა, ახლა ქომაგებს ისდა დარჩენათ რომ სრული განადგურებისგან იხსნან მისი სახელი. ხოლო განუყოფავად ენის პარტალით იმ ცოდვილებმა რა შეძებს, მათმა დამცველებმა რომ შესძონ სასწაულები.

ინსანარძე ნარკვევის ვიკემეორს ხერხს ეორბთავს. იგი ევალტირებული გამოთქმებით უსაზღვროდ წრდა: ილიას პიროვნებას რომ დასასრულს პრაქტიკულად არაკომპამდი დაიკვანოს, უოველგე ამას იმისვის ჩადის, რომ თანამედროვე ქართულ შეგნებაში ილიას სახელის მარალიც არაჩვეულებრივი ამადლების შედეგად მისი ანტიპოზის, უორდანიას პიროვნების, გაქრობამდი მივლას შეებრძოლოს როგორმე.

მისი თეზა ასეთია: ილია იყო ოლიმპელი ესე იგი ზეადი არამიწიერი, მამსადავი მხოლოდ ქადაგი და მასწავლებელი, და არა პრაქტიკოსი. მამინ რაცა უორდანიას, პრაქტიკოსი და ილიას იდეოთა ცხოვრებაში გამტარებელი უოფიდა. ილია საზოგადო მოღვაწეა, უორდანიას კი პოლიტიკურიო. სხვაგვარად რომ ვთქვათ ილია უბედობა უოფიდა უორდანიას კე - საქმე. ინსანარძის არ დაწვეუდოდა არ ვეტყვი: ისე კარგი საქმე დაგვიბარათს მეთქი. თუმცა მირადად მისთვის არც ისე ახსარდელია ამისი თქმა, თუარ უორდანიას ნახელავის შედეგად. ეს კაცია როგორ მოხდებოდა რადიო-ჩრდაქციის უფრისად. ან როგორ შეიძენდა იმ დღეობას, რომელიც უბედურ ქართველ მსმენელთა ტვინის გამოლაგებით შეიძინა.

სხვა სიბრძნეცა ავტორის ავტორი: თურმე დემოკრატებს ნება არა ჰქონათ თავიანთ იდეოლოგიად მიიჩნიონ ილია. საქართველოს კრიისუფლოზის დამჩემებელ მეშვეიკებს კი, ნორმალური უოფიდა, მარქსი და პლენაროვი ქავედოთ იდეოლოგიად. სხვაგვარადაც ვედავებო: ილია მართლ თქვენ არ გეყოფნითო. ილია ჩვენ კი არ ვეყოფნის - ჩვენ ვეყოფნით ილიას. ამგვარად არის ის ჩვენი. მაგრამ იმ მიმართულების მიმდევრებს და ეროვნულესვიცილია მოაკვლეინა და მისი ნაღაწი დაასამარა ილიასთან არა ესაქმებათ რა. ილიას სახელს არ სჭირდება მარქსისტულ მუითი შექმულ ლეკვის წავწყავა. ქრისტი ურია იყო მავრებს ქრისტიანებს ეუთოფის. ურთები ჯერ ინათლებიან და მერე უახლოდებიან ქრისტიანს.

ინსანარძე აცხადებს: უბადრუკია იმის მტციენა რომ ილიამ პოლიტიკური პარტიის დაარსება ვერ მოასწროს ეს მას არ შეეძლო, რადგან მთელი ერის შურსებას ცდილობდა ესე იგი მთელისთვის ცდილობდა, ამგვარად კი პოლიტიკური მოღვაწეობა შეუძლებელია. აქ ცხადად მარქსისტული ლაპარაკობს და ამის საპასუხოვ ვის ცალია.

განსაკუთრებულ გასაჭირის ხანაში, როგორმეცა დაპერობოლ, საქართველო იყო, ეროვნულ თავისუფლები-სათვის მებრძოლი უშვავა მოღვაწე მთელს ერს მიმართავს. უკანასკნელი მაგალითი დე გოლი იყო. მას თავისი მოძრაობისთვის საფრანგეთის მხოლოდ ერთი რომელიმე კლასი არ მოეწოდებია, არამედ უშვავა. და მისი უემკვიდრის შირაქის ორგანიზაცია პარტიდა არ არის? ან დე გოლი პოლიტიკური მოღვაწე არ იყო?

მე უბადრუკად და ვვიან შექმნილია არქივიში შემონახული ილიას ერობი წერილები რომლებშიც პროგრამის გამო დავის გაუბანურებას ჩივის? უბალია პროგრამის პრექტის სადისქუსიოდ დაბეჭდილი ილიას ჰელით დაწერილი შესწორებით აქრელებული ტექსტი? ნარკვევი მაინც არ დაერქმია მისი ნაწერიისათვის.

ამ ნარკვევის ერთ ადგილას იგი ასეთ სურათს ხატავს: მუჟუ ფრანგავაში, მუჟუ მირიანი, მუჟუ ვახტანგ გორგასანი, დავით აღმაშენებელი, თამარ მუჟუ, ერეკლე მუჟუ და . . . რესპუბლიკური ერთიანი და განუყოფელი საქართველოს სულის ჩამდგმელი ნოე უორდანიას ეროვნული თავისუფლების იდეოთა. . . !!

როგორ მოგწონთ? ხომ შესაფერი ამავა შეუკრება რვეოლოციონრის ათვისტს ინტერნაციონალიტს და მარქსისტს უორდანიას, სულ სხვა საკითხია თვით უორდანიას როგორ იგრობდა თავს იმ საზოგადოებაში, რომ-

ელსაც მან არა მხოლოდ თავის მოღვაწეობის დასაწყისშივე ზურგი აქცია, არამედ სვით დამოუკიდებლობის გამოცხადების დროსაც გაიმიჯნა მათგან — რაცა საქართველობა რაზად გამოაცხადა დასიქვა რუსუბოლიკის არავეითარი მემკვიდრეობა არ მიუღია წარსულიდან .

და საერთოდ რომელი ქუდადმოყოფილი მოყოლო ეორდანიას შექმნის მდგომარეობას, რომელიც მით უფრო შავად გამოაჩენს ეორდანიას, რომელიც დათლო პიროვნებათა შორის დასვაშ მას . გარსა აქ ჩამოთვლილი ისტორიული პიროვნებათა სიღრდის გვერდით, ეორდანიას მხოლოდ უარყოფითი სიღრდე გამოჩნდება, რადგან ის არას დიდი როლის მქონე ქართველ მეთაურთაგან ის მეთაური, რომლის სიმძიმით ტოლი შეცდომიარც ერთ მეთაურს არაოღეს ჩაუღენია, არც ვისამე სხვისა შეცდომის მაუღენია ასეთი საუღედასწერო ზიანი .

მთავარი მკრებელობა ეს ინსანიძეს დასკვნისათვის შემაუნახნია :
„ სწორედ მესამე დასმა, უპირატესი ყოფილა მისმა დამაბარსებელმა და თორეტიკოსმა ნოე ეორდანიამ . . . გაიგო აღლო აღლო . . . ილიას მოღვაწეობას . . . და ეს დადადატურა ოღდაეექსნა შაისმაო “
მესამე დასმა რომ ილიას გუგო ეს უევეილია და ეს დადადატურა არა ოღდაეექსნა შაისმა არამედ —
წი წი ა ბ რ ა ! !

რც ოღდაეექსნა შაის შეებება ამაზე უფრო გრძელად უნდა შევერედეთ . უნ მისისამდე ეორდანიას თავისი ნუნობა და სურვილი არ მისულა . იგი წაღლიდობამ მიიუვნა უნ მისისამდე — თურქულმა წაღლიდობამ . თანაც იმ ურისასავით არ მისულა წაღლის რომ მიპქონდა და გზაცოქეთ მქონდა . ეორდანიამ რუსეთის იმპერატორის ჩამოგდებას უღადა 30 წელიწადი , რომ თავისი ქვეყანა დემკრატული რუსეთისათვის მიეღღენა . მან თავისი ცხოვრება ამისთვის ხაღის „ დამუშავებში “ და ამ „ მიმღდვის “ მოწინადმდეუებთან ბრლოლაში ვაატარა . მთავრამ დემოკრატია პანენანზე არ მოკიდა . მოვიღწილ თურქები და ოსურეეთი აიღეს . ამ ამავემა მიიუვნა რუსეთის იმპერატორის „ გაღმომგდები “ ლანჩუთელი გზაარული აზნაური ჯერ გვერმანის იმპერატორთან და მერე უნ მისთანად . ეს რამდენიმე სიტუეთ ნთქვამი შეიღება თორმდე ტომად დაიწეროს ვთავრამ შენარას არ შეიღებულა . უნ მისი უნდა მამზაბელებში და დაღაწვეტილი იყო რიცა ეორდანიას ბათუმში ჩვიდა . — ამ თარღიღე ორიოდ დღით აღრე . მას მხოლოდ გამომუშავებული გეგმა და სიტუაცია გააცენეს და ეორდანიას ერთადერთად დასაბუტება ის არის, რომ მან ეს გეგმა მიიღო და ქარიველ ხაღს უარი არ ათქმევინა თავის საბეღმწიფოს აღღებაზე . გარსა ეორდანიას ნაღღაწის შეღეუად ქართველ ხაღს იმღენად ატრთორებელი მქონდა ერობელა შეენება, რომ თავიან თავის უარყოფაშიც გაყუებოლი ეორდანიას . მისი თანხმობის გარეშე დემოკრატული გზით და ძაღის გამოუყენებლად, დამოუკიდებლობის გამოცხადება არავის შეუღდა . ესა სიტუა მის წერეთელმა, რომელსაც თქმული ეერ ვაუგეს და მისი სიტუაციები ეორდანიას სასარგებლოდ გამოიუენეს .

მხოლოდ ამ ხარისხით არის ეორდანიას „ მქმნელი “ უნ მისისას .

უნ მისისათვის ეორდანიას არც უმუშავენია არც მსურებელია იგი, ხეღმიუწვედომია და აღბად გაპქრებინას . დემოკრატია კრებების ოქმები, მთავრამ ცნობებია უნ მისისამ მხოლოდ ექვსი თვით აღრე გაეეთებული განცხადებმა ეორდანიასი : ჩვენ რუსეთის დემოკრატისთან ვრჩებიო .

მამონდელი შეხედულება რენენ სოცილისტებისა დღეს იმღენად წარმოუღვენელი და დაუგერებელია, რომ მხოლოდ სიტუეთი ახსნას ურს ვერ ახოვლებს ; ეაღის ვინება . მთავრამ არსებობს ზოგე ივემიტრანელი ლოკუმენტი . ერთი მთავანია შემუარული ხასითის ჩანაწერები ვალიყო ჯუღელშია — ეაღის ვინე უმთავრესი საუარენი იყო ეორდანიას ხელისუფლებისა, მისი ურთოუღესი თვეენისმეტყელი და ქვეენის სამუხრელი უნიშროების მთავარი ხელმძღვანელიც, აი თურციელი მასი დღითრიადან უნ მისისა თარიღით — რიცა სუხუმიდან თოთში მისულმა დამოუკიდებლობის ამხავი ვაიგო : „ სულ სხვადასხვა გვარი ხმა დათმობდა, რომელთაგან შესაძლოა ყველაზედ უარესი გამომავალი . . . ჩვენ შეგვგატყობინეს რომი საქართველო . . . დამოუკიდებლობა გამოაცხადა . . . საქუყალი მორკოვებული თავის უბედურებაში „ დამოუკიდებელი “ საქართველო . . . იყო გამოწვეული ეს დამოუკიდებლობა საბედისწერო აუცილებლობით , თე ზეიმობადა წყველი ნაციონალიზმი ? მე მღმეგვარ ჯერ ვერ ვატყვეულებარ მოუღენია საშინელ კვანდში . ერთი კი ეილი „ დამოუკიდებელმა საქართველომ კიდევ უარყო დამამბომა ჩემი ნაღველი “ ეს აღიარება ურევე მარვენებელი საბუთია იმ განწყობილებისა, რომელიც საქართველოს მამონდელი ხელისუფლებათა გვერებაში სუღედა . მთავრამ ეს შეიღება ვინმემ მოულოდენე ამისი ვაგებით გამოწვეულ დახმევის მიწერის .

უფრო გვიანდელი აბუთიც არსებობს . იგი დათარიღებულია 1919 წლის მარტოთ ე — ი — უნ მისისამ ერთი წლით უფრო გვიანდელია . ამ დროს რესპუბლიკის დღეუაცია საქართველოს ცნობისათვის შუამდგომლობდა ეეროასში . და დღეუაციის მეთაურებმა ჩხეიბა და წკრთელმა აი რა განცხადეს ფრანგ სოცილისტების წინამე :

„ საქართველოში პარლამენტი და დამოუკიდებელი კრება მუშათა დეპუტატების საბუქოს (ოკულისხმეთ ეორდანიას) კონტროლის ქვეშ იმყოფება და ძალაუფლება იმ უკანასკნელთა ხელშია . . . იყო აგრეთვე ახსნა მდგომარეობისა „ საქართველო სოცილისტური რესპუბლიკია და იმ შემთხვევაში თუ რუსეთში „ მენმევიტური დოქტრინა “

გამიარჯვებს , იგი რუსეთის ფარგლებში დაბრუნდებლია . . . და ბოლოს ნათქვამია : „ ჩვენ წინადღემგობას ვაგუწვეთ უტოლოდა ჩარავას რუსეთის საქმეებში . . . ავლიშეილის ცნობით (გვ. 190) ეს გამოქვეყნდა „ პეტი პარიზიენის “ რვა მარტს . . . და რა ფრანის ლობისა და ფრანელ დოქტორის 13 მარტისნომერში 1919 წლისა .

ახლა ვნახთ რა მოხდა კიდევ ექვსი თვის შემდეგ ეამეტ იენის 1919 წლისა . პარლამენტის ს . დ . ფრანკვაში წყდებოდა საკითხი რესპუბლიკის თვადეცის მოწესრიგებისა . ყველან იცის როგორ ასუსტება ქვეენის თვეუაცენას

ის ფაქტი, რომ მთავარი სამხედრო ძალა - გვარდია, ფაქტობრივად რევოლუციონერობა ნებაყოფლობით კრებდა წარმომადგენელ და არა ჯარის სიტყვის ნამდვილ მნიშვნელობით. ჯუღელი მოკვიბიერობს:

„ ნოემ დიდმა ნოემ მშვენიერი სიტყვა წარმოსთქვა შესახებ რესპუბლიკის სამხედრო ძალთა რეორგანიზაციის აუცილებლობისა და შესახებ პერსპექტივისა რომელიც უპირარსობას ანიჭებდენ სახალხო გვარდიას. მაგრამ საქმე მივიდა პრაქტიკულ პუნქტებამდე, მე ვიცავდა, გვარდიის უშუალო დაქვემდებარებას მთავრობის მეთაურისათვის. მოხვედრა ხელამ ვი (ვიბოლო) შემიტანა წინადადება: „მთავრობა სამხედრო ძალებს განაგებს სამხედრო მინისტრის მეშვეობით“. ეს წინადადება გავიდა ხმათა უმრავლესობით. ეს ნიშნავდა რომ გვარდია მინისტრს - ფაქტობრივად კი გენერალიტეტს ემორჩილება. . . მე განაცხადე რომ უნდობლობის შემდეგ არ შემიძლია შეტანა დარჩენა. . . და პოსტის დატოვების წერილობითი ცნობა მივცედი დიდ ნოეს“.

როგორ მიიქცა „დიდი ნოე“? მან ვერაქცის დადგენილება გააუქმებდა და ჯუღელი თავის პოსტზე დააბრუნა!! ჩვენი ქვეყნის დაყვინსაქმების მართვას მანინ დასამარდა!! რატომ ჩაიდინა კორღანიაძე ასეთი რამ? ის ხომ ასე სულელი არ იყო რომ არ ცოდნოდა რომ ამით თავდაცვის საქმეს არაარად აქცევდა. არც მოლაღატე იყო რომ მტრისთვის ეშუშებინა. მან ეს იმიტომ ჩაიდინა რომ კიდევ იმედი ჰქონდა მდგომარეობის გამოსწორებისა. მაშინ ის მართო არ ფიქრობდა ასე, ევროპის პოლიტიკოსებიც ასე ფიქრობდნენ - ბოლშევიკებმა რეჟიმი მხოლოდ იმისა იყო, ხოლო ვინაიდან ვერღ-ნია რუსეთში დაბრუნებაზე, წერეთელ-ჩხვიძის აზრისა იყო, მას გვარდია ამ დღისთვის! სკიპოვმა, უკრაინლით ის საქართველოს რუსეთში ვეღარ დააბრუნებდა, რველ-იალურმა ჯარს ეციონალიზტებს მიეხმობოდა. მაგრამ იტყვიან, ჯუღელით კომუნისტური საშოშროვებო ხომ მინც არსებობდაო. აქ მწაბრედ მოიქცევა ვორღანიაძე. მას ლენინთან კონტაქტი არასოდეს ეკუთვნებოდა. ის ნორმალიზტი და საქართველო იყო. ეს კონტაქტი ისე საიდუმლო იყო, რომ წინასწარ მომზადებული ურატაძის მისა, მთავრობისთვის იყო შეზღუდული კომუნისტური მინისტრისთვის და თვით გუბერატორისთვისაც, რომელიც ინგლისურებში გადაუშალეს შეთანხმების შინაარსს. ვით რესპუბლიკის მიერ სუფერენდუმი შეზღუდვის ფაქტი.

ლენინისა და ვორღანიაძის დამაკავშირებელ ჯაჭვის რკალები იყენებოდა სხვა უცნობა: გარდა;) კრემლის საკომუნდენტოს მკაცრი კონტაქტითა და კავშირით, რამელიც ორჯერ ჩამოვიდა საქართველოში. ასევე ქვეთარაძე ლლის ინა ვორღანიაძის კავშირები მამინ თბილისში შემ-ბიზნესულ რუსულ წრეებთან, რამელიც შორის ტრიბუნადა პეტროგრადში ნაწილად ქუთაისელი ვიტა ავიციესი, -ჩვენი მთავრობის სამსახურში იყოფი.

ვორღანიაძე კარგი ტაქტიკოსი და ფრთხილი კაცი იყო - არც უკუყო, და თუ „დაღმობატორ თამაში“ მოტუ-ეხდა, მართო იმიტომ ეს არა რომ ლენინი, ეს ხომ ცხადია, ვორღანიაზე უფრო ჰქონდა; ა ცბიერი იყო, არა-მედ იმიტომ რომ, ლენინი რუსეთის სახელმწიფო ინტერესებთან გამოდიოდა, ვორღანიაძისთვის კი საქართველოს სახელმწიფო მხოლოდ ეტაპი იყო - ვარღანიაძე დროებითი საგანი. მას „სხვა დიდი“ სამე პქონდა.

ღანაშაულის თავიდან აცილებას ცდია, როცა ვორღანიაძე „ჩემი წარსულში“ აცხადებს: რამიშვილისა და გუბერატორის გარდა ყველა ძალით შემოთრეული (რა სტილია!!)იყო მთავრობაში. საერთოდ ქართულ სახელმწიფოს საქმეში იყო ძალით შემოთრეული მთელი ხროვა კორღანიაძის ხალხისა, რამელიც ტრუბუნებში ცბილებით აქეთ-იქეთ სათრევედ ჩაქვიდნენ უბედურ საქართველოს სხეულს, ვიდრე უფრო გააფორმებოდა მხეცებში მათ ცბილებიდან არ გამოგლიჯეს უკვე გემული და დაბენილი ქვეყნის სხეული. ვორღანიაძე ჩვენი ჩემს თანამშრომ-მელებს სახელმწიფოში არაფერი ენშობათო. თითონ არ გამოუღაფა მათ ტვინი? რატომ ის ხალხი არ მიუშვა საქმისთან ვისაც მისი შეგირდებივით არ ჰქონდათ მოკლული ქართული სახელმწიფოს ადვა? თორღე ხომ ხედა-ვდა რომ საქმეს ვ.რ. უშოლა. მრწველთა საბჭო მაინც შეექმნა -თერღაც საკანსულტაციო უფლებით, ასე არ იქცევიან თვით გამოცდილი პოლიტიკოსები? აა ამ საკითხებს ჩაუკვირდეს და მათზე მასხის გაეცმა სცადოს ინსარჩემი. სცადოს გააცოცხლოს ყველა კაცის ბუნებაში არსებული თუნდ სუსტი უჯრედი პატრიო-ტიზმისა გონიერებისა და სინდისიერებისა.

მ. ქ - დე

შენიშვნა: ამ წერილის ნაწილი ამოღებულია მომავალში გამოსაქვეყნებელ ნაკვეთიდან. აქვე უნდა დავუმატო: ვალიც ვადელი, ეს თავადივე უნებო ანთებული რევოლუციონერი და რუსეთის მოტრუბლი, მაგრამ გულწრფე-ლი და პატიოსანი კაცი, ერთადერთი რომელსაც ვეკაცობა აღმოაჩნდა რომ ვიდრე თავისი ღანაშაულის სკვდლით გამოსასუღად წავიდოდა, წერილობითი მონაბედა დატოვებინა „სახეზე სირცხვილით აღმურ-ნიდ ვეცობო და სიამესაც კი ვუბუღო პარიზში. . . როგორი უფსკრული. . . სად სიტუცა და სად საქმე“. ეს არის შემოკლებულად მოვეანილი მის წიგნზე მისი ხელით წაწერილიდან. წიგნი აღდეს ვ.რ. ბინიძისა აქვს და ამის იმიტომ ვაკვირებ რომ ეს სამხეურომ დოკუმენტი არ მისაძინ. მათგვარი ხალხისაგან ასეთი რამ ნუ გავკვირდები. . . უკვე შემოხვევაში წარწერების (რამდენიმე) ფოტოსალი ვადლებულია.

„ ჩვენი ღრმისი “ ახალი თანამშრომელი.

ბატონმა ლევან ფაღვანიამ გამოსცა და დააგზავნა თურქულ „ ღრმის “ , ასე ვთქვათ, ავანგარდულ გამოშვებული „ ექსტრა “ დამატება : რომელსაც იგი „ მათი პარტიული ამხანაგისაგან მიღებულ საუბარის მონაკვეთს “ უწოდებს. ძირგავარდნილ „ კასრულების “ ჩაკუნისაგან შემდგარ ამ ნაწკაღვე ეპისტოლეს წაკითხვისას გაგვახსენდა , რომ ერთხელ აღ. ასათიანს ჰკითხეს : თქვენ რომ ოცდაათი წლის წინ დაწერეთ ს . დემოკრატების პარტია უკვე მძორიოა , როგორ ხდება რომ კიდევ ინძრევიათო . ასათიანმა უპასუხა , ნუთუ არ იცი რომ ვაქარწილი სხეულიდან მატლები გამოძვრებიან , ეს იმათი ხვანცალია სხვა არაფერიო . ეს მოსწრებული მეტაფორული გამოთქმა , გინდ სწორი იყოს გინდ მრუდი , ამ ჯიუტ ფანტიკოსთა ცხოველობა მაინც ვასაოცარაა . თავი რომ აღარ აბიათ ლამის ხელფეხი დაიჭრან და ცეცხლს შეუკეთონ , რომ ალი თურაა – მყარული კვამლი მაინც აადინონ .

მაგრამ ეს ამბავი სხვა მხრივ არის საყრდელგზო . ბატონ ფაღვანს შიგნით მორთმული , აღბაღ მის მკითხველთათვის შესაფერი ეს სახვლები , ყველა თავისი საქებარი თვისებით , საკვირველად ტყუპის ცალივითა ჰგავს იმ ბაღლინჯოს შემოქმედებას , რომელიც ბაღლინჯოს წესისამებრ , სპეციფიკურ ბაღლინჯოს სიმყარის მოფრქვევით , უკვე რამდენჯერმე სიბნელეში გამოძვრა რომელიღაც ოტელის ბინძურ ლოჯიანაში .

კაცმა არ იცის რა იფიქროს . ვინ ბრძანდება ეს კ . ჯგერაძე . რაღა სკირდება ფსევდონიმი . თუ რცხვენია რაღადა წერს , რატომ შემოჰყავთ ეს ახლად შეძენილი საუფლე პირპირბრუნებულად და უკანალით მკითხველებისაკენ მიშვებული . რა სჯირს . უწონ ცვირპირი აქვს ? თუ სულ არა აქვს ცვირპირი .

ნუთუ ასე გააცივნებენ გორდანიას მიერ დაარსებულ თურქულს , რომ ჯერ აცხადებენ , ამ ანონიმთან საერთო არაფერი გვაქვს თუ რამის თქმა გვსურს გაბედულებად გვაქვს აშკარად ვთქვათო და მერმე იმავე ანონიმის ნაწერს ბეჭადვენ – ფსევდონიმი . გორდანიაში იქნებ ბერი დააშავა , მაგრამ ასეთი გაპამპულების ღირსი მაინც არ არის მისი სახელი . ავად თუ კარგად ჩვენი ქვეყნის მეთაური იყო . იქნებ ბატონმა ფაღვანიამ იწებოს და იგებვისაგან თავი გაირეცხოს .

ს ა ლ ი ა   სალია ?

ქართულ ემიგრანტულ ღონეზე : გასული წლის ყველაზე სენსაციური ამბავი , კალე სალიას „გააკადემიოსება “ იყო . ამ მოვლენას კაცი შეიძლება ორნაირად გამოეხიზროს – ან სალიას მოუჯოცოს ან აკადემიის მიუსამომროს . ერთიც და მეორეც კაცის ნამესის და შეგნების საქმეა . იქნებ ყველაზე უფრო ვასახარელო ის იქნებოდა , სალიას რომ ერთი კარგი ბანკეტი გაემართა . მაშასადამე ამის მოუწყობლობა უნდა ჩაითვალოს დამაღონებლად . ნუ იტყვი მკითხველო არავინ მივდილაო . როგორ არა ! იმ ბანკეტზე მერტ ხალხი მივიჯოდა , ვიდრე შენს (უქლებო) დაკრძალვაზე მოვა . ხოლო იმის ვახსენება და იმაზე წუწუნი , რაზედაც პოეტები ჩიკან ხოლმე , რომ ღირსეულებს ჩაქოლვა ელის ხოლო ღიდება კი ნაძირალბისო , რას მოვეტიტან ვარდა დალონებისა და ვანა დასაღონები უამისოდ გვაკლია ? ნურც სალიას შეგვეშურდება დეე გაიბაროს , თუ ამ გზით გახარება შეუძლია .

ათოდე წლის წინ , სამხრეთ ამერიკის უნიულოვან მთის წვერზე : თვითმგრინავი დაიმსხვრა . გადარჩე ნიღბის მთელი წამთრის ვანმავლობაში უსაკვებოდ იყვნენ . ვინც დახცოლთა ხორცი უამა . გადარჩა , ვინც არა – იხოცებოდნენ და ახალი „სანოვაგე “ უჩნდებოდა მუამელებს . როცა ვაზაფხულზე რამდენიმე ცოცხლად დაჩრდილი ბარში ჩავიდა , ეკლესიაშიც კი არ უსაყვედურა სხვისი უბედურობით რომ „გაიბარეს “ . იმბიტომ არ უსაყვედურა რომ კატასტროფა მათ არ გამოუწვევათ . არც სალიას ბრალია ჩვენი და ჩვენი ქვეყნის ამ დღეში ყოფნა .

იტყვიან : რა შედარებაა , სალიას შემშლილი სიკვდილი ხომ არ ელოდაო . რა თქმა უნდა არა ! არც შიმშილით სიკვდილი ელოდა და არც კაცის ხორცი უქამია სინამდვილეში . მან მხოლოდ მორალური მნიშვნელობით , დატვირთა უცხოეთის მიწაში მდებარე მის ყოფილ თანამებრძოლთა ძვლები ! და ზოგისათვის კი სახელის მოხვედრის შიშით , თუნდაც ეს სახელი ჰყარდეს , ისევე ძლიერია , ვით ჩვეულებრივი შიმშილი – თუ აღამიანს ის აკლია რასაც ნამუსს ეძახიან .

ს ა მ გ ლ ო ვ ი ა რ ო

ბირისუფალთ მიმართ სამძივრის თქმით ვაცხადებთ 1983 წლის მარტის შემდეგ მიცვალბულთა სიას : იასონ მამულიაშვილი ; ანტონ მელია ; ელენე ნაკაშიძის ასული მდივანისა ; ვიტალი უგრუბელიძე ; სევერიან ურუშაძე ; სერგო ინასარიძე ; თამარ რევიას ასული ბერევიანისა ; ევსევი გუგუშვილი ; მიხეილ გოცირაძე ; ბაზილ ახვლედიანისა ; ალექსანდრე მაისურაძე ; მოსე იმნაიშვილი ; თამარ კახელაძის ასული თაყაიშვილისა ; ზიზი ვაჩნაძე ; გიორგი ნანაძე ; გრიგოლ აბულაძე .

უცხოეთში მყოფი ეროვნულ-დემოკრატები და ჟურნალ „ივერიას“ რედაქცია , მწუხარებით აუწყებენ მკითხველებს , რომ დავკარგეთ კარგი ქართული განათლებული და ნიჭიერი მწერალი-ჟურნალისტი ჩვენი ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის წევრი შ ა ლ ვ ა კ ა ლ ა ნ დ ა ძ ე .

მადლობის გამოცხადება

უღრმეს მადლობას ვუცხადებ გულშემატყვიარ მეგობართ და ნაცნობებს , რომელთაც დასწრებით , დეკემბრით და წერილებით , გაინაწილეს ჩემი მწუხარება საყვარელი მეთულის თამარის გარდაცვალების გამო .

შოთა ბერევიანი

DIRECTEUR O. PATARIDZE

ADRESSE D'EDITEUR :
MICHEL KAVTARADZE 61 CH. DE TABOR 91310 LINAS
T. 901 47 81

HORS COMMERCE IMPRIME PAR NOS PROPRES MOYENS

სარედაქციო კოლეგია : გივი გაბლიანი . გივი ზაღდასტანაშვილი . გულნარა პატარიძე ურატაძისა . მიხეილ ჰავთარაძე (ტექსტისა და გამოცემის რედაქტორი) .

